

הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול
כפר נוער ניסויי למנהיגות סביבתית
HAKFAR HAYAROK in memory of Levi Eshkol
Experimental Youth Village for Environmental Leadership

מהכפר הירוק ל'כפר ירוק'

כפר נוער ניסויי למנהיגות סביבתית

ספר הניסוי

תיעוד, כתיבה ועריכה: אבי תירוש
עיצוב גרפי: נירית וולפסון
עיצוב הכריכה והמודל: הילי צ'יקו
עריכה לשונית: יעל לקסמן

תשס"ד-תש"ע
2010-2004

.....

”בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את האדם הראשון
נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו:
ראה מעשי כמה נאים ומשובחים הם
וכל מה שבראתי בשבילך בראתי.
תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי
שאם קלקלת אין מי שיתקן אחריך.”

קהלת רבה - ז', כ"ח

8	פתח דבר
8	גנית ויינשטיין - מנהלת גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך
9	ד"ר קובי נווה (סיסקו) - מנהל הכפר הירוק
10	חסי רן - מרשתת מטעם גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך
12	ד"ר אבי קפלן - יועץ אקדמי
13	תודות וברכות
14	הקדמה
15	מילה על ייחודו של הכפר מראשית היווסדו
16	מבוא
23	חלק ראשון - בדרך לראייה חדשה
23	מה הייתה נקודת המוצא?
26	מורטורים - תהיות וספקות
27	רקע תיאורטי - בדרך לניסוח הרציונאל...
33	להתבונן במציאות בעיניים חדשות...
43	הרציונאל, מטרת-העל, שאלת הניסוי
45	חלק שני - קהילה אקספלורטיבית
45	יום חשיפה ראשון של הניסוי לכל עובדי הכפר - חזון המנהל
48	התשתית הארגונית ובניית שפה משותפת
49	"נעשה ונשמע" - יישום ראשון במעבדה הלימודית
52	יישומים בשנה השנייה
69	חלק שלישי - פריצת הדרך
69	עקרונות מנחים למודל החינוכי לפיתוח מנהיגות סביבתית
71	המודל החינוכי
73	המסלול למנהיגות סביבתית
89	מנהיגות כלל-כפרית
99	אקספלורציה
109	חלק רביעי - הערכה
109	הערכה פנימית
109	מחקר מלווה ניסוי
115	חלק חמישי - בסיכומם של דברים
118	תובנות ומסקנות לארגון
119	ערוצי השפעה על מערכת החינוך
122	רשימת מקורות
124	נספחים

הכפר הירוק בסיבילי הנא...

הכפר הירוק זה בית משפחה ומקום שכיף להתבטל בו, מקום שבו כשהשזון המצורר מצלצל, מוקדם מאוד בבוקר - כיל לקום וללכת למס. אבל למי שלא מכיר את הכפר קשה להסביר את ההרגשה. אותה ההרגשה שזורמת לך לקום עם חיוק, ללכת לבית הספר ולהישאר בבית הספר גם אחרי שעות הלימודים, אותה ההרגשה שזורמת לך להבין שבמקרה של הכפר הירוק, להוסיף את המילה "ספר" אחרי המילה "בית" זה פשוט מיותר.

ההרגשה שאומרת לך, באמצע החופש: קום ולך להתנדב בבית הספר, סתם כי זה נחמד; נחמד לחלוב ברפת, נחמד להדריך בכל מיני אירועים מיוחדים, פשוט נחמד, בגלל התחושה הנעימה שנמצאת בכפר כל הזמן. תזרחים לתחושה הזאת הם האנשים, החברים, המורים שבאמת אכפת להם מהתלמידים וההנהלה שפתוחה לקבל הצעות והערות. זה מה שזורם לי לרבות לתרום למקום הזה, ולקוות שהוא יישאר כזה עוד הרבה שנים.

אז הכפר הירוק חוגג 60 שנה ואני לא יודעת מה איתך לו באתנה. לאחל לך סתם מכל טוב זה נדיש, אז מה לאחל לך? אולי לאחל שפשוט ימשיך להיות מקום שהוסק ילדים למנהיגים, תלמידים לאנשים שמעריכים ידע ובית ספר למקום שכיף לבנות בו.

אז זה מה שאני מאחלת לך.

אני מקווה שבצד 60 שנה, כשהנכדים שלי ילמדו פה, הכפר הירוק ימשיך להיות כמו שהוא היום. מכל טוב!

פתח דבר

גנית וינשטיין - מנהלת הגף לניסויים ויזמות, משרד החינוך מנסי"ם (מודלים ניסויים מערכתיים) - סדרת ספרי ניסוי של מוסדות חינוך ניסויים

לפניך ספר ניסוי מסדרת ספרי הניסוי של מוסדות ניסויים. ספר זה נכתב על ידי אחד ממוסדות החינוך הניסויים בעקבות תהליך של כחמש שנות ניסוי חינוכי חדשני במסגרת גף ניסויים ויזמות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך.

ספר הניסוי מציג מודל חינוכי, אשר פותח במטרה לאפשר למוסדות חינוך ולאנשי חינוך בשטח ובאקדמיה לבחון אפשרות יישום של המודל במערכת החינוך. בצד המודל מכיל הספר גם דרכים ליישום, תובנות, מסקנות והמלצות מתוך העשייה. כולי תקווה שהקריאה בספר תהווה עבורך עיון מעניין ומלמד ונקודת מוצא לחשיבה באשר לתהליכי חינוך ולדרכים לשפרם.

הסדרה מנסי"ם היא חלק ממטרת-העל של גף ניסויים ויזמות ליצור ידע, לגבש אותו למודלים יישומיים ולהפיצם במערכת החינוך. ייעודה להתוות דרך ולשפוך אור על תהליכי שינוי פדגוגיים וארגוניים במערכת החינוך בהלימה לרוח הזמן ובעקבות עולם משתנה. תהליכים אלה מבוססים על תפיסה חזונית, על ניהול ידע ועל למידה ופיתוח בהובלה של יוזמות של אנשי חינוך מהשטח.

נודה להערות, למחשבות ולהארות, וכמובן נשמח לשמוע על ניסויים אשר נערכו בעקבות עיון בספר זה או אחר מסדרת ספרי הניסוי.

כולי תקווה שהקריאה בספר הניסוי תפתח בפניכם שבילים נוספים לחשיבה יצירתית ובונה של מערכות חינוך בישראל.

בברכת עשייה פורייה ומתמדת.

ד"ר קובי נווה (סיסקו) - מנהל הכפר הירוק מנהיגות סביבתית הלכה למעשה

חמש שנים של חשיבה יצירתית, עמל ויצירה הגיעו לסימון. בחג השבועות תשע"א, צוות הניסוי של הכפר הירוק מגיש שי יקר ומיוחד למוסד החינוכי החוגג 60 שנה להיווסדו - את ספר הניסוי. ספר זה מנסה להעניק לקורא כמה "טעימות" מהעשייה החינוכית הענפה שהתקיימה בכפרנו בשש השנים האחרונות.

בכפר הירוק יש מסורת חינוכית המושתתת על שיח מתמיד בין צעירים למבוגרים ועל שיתוף ושותפות של בני הנוער בתהליכי קבלת ההחלטות הנוגעות לעצמם ולסביבתם. הנשיאה בתפקידים משמעותיים של הובלה ומנהיגות הם בבחינת מוטיב מוביל בחזונו של הכפר הירוק ובעשייתו לאורך כל דרכו, אז וגם היום.

הכפר הירוק היה ועודנו החלוץ והמוביל בתחום החינוך למנהיגות סביבתית, ובשנת הלימודים תשס"ט הוענק לבית הספר פרס "דן דוד"1 היוקרתי לחינוך.

הכפר הירוק מוביל חזון שיש בו חשיבה מתמדת על המחר, תוך הטרמה של תהליכים ותמורות. כך, חדשנות ויזמות עוברות כחוט השני בכל עשייתו והווייתו בקרב מבוגרים ותלמידים כאחד - והכפר הירוק ממשיך לצמוח לפסגות חדשות.

התפתחות חשובה בכפר היא הפיכתו למרכז הפצה למנהיגות סביבתית ברמה ארצית ובינלאומית.

תודתנו העמוקה נתונה בראש ובראשונה לגף ניסויים ויזמות בראשות הגב' גנית ויינשטיין על ההזדמנות שנתנה בידנו להיות חלק ממשפחה יקרה - משפחת בתי הספר הניסויים. תודה מיוחדת לגב' חסי רן היקרה והאהובה על הליווי המסור והמקצועי.

תודה נוספת מקרב לב לכל אנשי הכפר הירוק בכל המגזרים שהובילו וקידמו את הניסוי.

תודה מיוחדת למובילת הניסוי, הגב' הדר אגמון-פרי, על עבודתה המסורה והמקצועית לאורך כל הדרך.

תודה אחרונה למר אבי תירוש, מנהל הידע, על מסירותו ותרומתו הרבה בשש השנים האחרונות. כולנו יודעים, אבי היקר, שללא כישרונו, מסירותך והתמדתך, ספר זה לא היה יוצא לאור ברמה שכזו.

1 קרן דן דוד בשיתוף אוניברסיטת תל אביב מעניקה מדי שנה פרס לבני נוער מכל רחבי הארץ שהצטיינו בכתיבת חיבור על אדם אשר הוכיח הצטיינות מיוחדת ותרם תרומה יוצאת דופן לאנושות.

חסי רן - מרשתת מטעם גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך

"אם היו לי אריגי גן עדן
משובצים בזהב וכסף
אריגים כחולים, עמומים וכהים
בשביל יום, לילה ושעת בין הערביים
הייתי פורש אותם תחת רגלייך
אבל אנוכי, בהיותי עני
יש לי רק את חלומותיי
פרשתי את חלומותיי תחת רגלייך
דרכי עליהם בעדינות
משום שאת דורכת על חלומותיי"
ו"ב ייטס

בשש השנים האחרונות פגשתי בכפר הירוק אנשי חינוך יוצאי דופן. אנשים שמבינים ופועלים ברוח שיר זה. בכפר נוער פסטורלי, בלב אזור אורבני, חלומות הנוער פרושים לרגליהם, והם רגישים מאוד למשמעות החינוך ולמחויבות שלהם כדמויות חינוך בבואם לנהל דיאלוג עם בני נוער, בתקופה שבה הם מעצבים את זהותם באופן משמעותי ביותר. בו זמנית, הצוות חולם חלומות משלו וצועד יחד, בזהירות אך בהתמדה, כקהילה מגובשת, על מנת לממשם. להבדיל ממודל תעשייתי בחינוך הבנוי על סטנדרטיות, לינאריות, קונפורמיות וקטלוג אנשים ודברים, מתקיים בכפר "מודל חקלאי בחינוך" ולפיו מתאימים תנאים ותשתיות "לפריחה אנושית", תנאים שמתחשבים בסביבה ובאדם עצמו שעומד מולנו באותו זמן נתון, וזה כולל התייחסות לחלומותיו, לרצונותיו ולכישוריו המגוונים. בכפר הירוק, במהלך שנים של מחקר פעולה מקיף, השכילו לפתח מודל חינוכי חדשני התומך בראייה של חינוך המכוון לאישיות של התלמיד. כיום הכפר פועל כמרכז הפצה ניסויי שיעודו להעביר הלאה את הידע החדש - לאפשר לבעלי עניין נוספים במערכת החינוך ומחוצה לה להצליח ולהטמיע גישה חינוכית חדשה של מנהיגות סביבתית.

הייתה לי הזכות להצטרף למסע מעניין זה, בחיפוש אחר השבחת חינוך ברוח הזמן אבל עם שורשים עמוקים לפשטות, לעבודת האדמה ולפלא של הטבע מסביב.

כדי להצליח בחיים בכלל ובהובלת שינוי מערכתי בפרט, יש צורך לא רק בחשיבה פורצת דרך או ברתימת אנשים עם כישרונות מגוונים המשלימים זה את זה. נדרשת קודם כול תשוקה, אהבה לדבר, לרעיון, שבשבילו שווה לעשות הכול. גם אהבת הנוער בכפר והאמונה שהשמים הם לא הגבול עבורו, הובילו בכוחות משותפים, של רבים וטובים, למהפכה חינוכית בכפר הירוק: פיתוח מנהיגות נוער סביבתית שתאפשר מיקוד בעוצמת החינוך האמיתית - הנוער המתבגר, האדם!

ברוח השיר, שבו המשורר כותב לאהובתו ומקונן על כך שאולי לא יוכל לתת לה את מה שהיא רוצה, אבל יוכל לתת לה משהו אחר שאולי לא יהיה בשבילה... ברור לנו, שלחלומות ערך חשוב בחיינו והם אלו שעושים אותנו לעשירים.

תודה מיוחדת למנכ"ל הכפר הירוק, סיסקו, שמוכר לכולם כ"חולם חלומות" ידוע, אך גם כאדם שמגשים אותם מדי יום ביומו. הלהט שלו מדביק רבים אחרים ויוצר מחויבות כמעט טוטלית למקום ולאנשים בו. זכיתי גם ללמוד ממנו על נחישות ותעוזה, עמידה בפרץ בזמנים קשים וצניעות מעוררת השראה.

תודה ענקית לצוות מוביל הניסוי הרחב: אריה, הדר, עליזה, נעמי, אבי, נתן, מירית ועוד רבים במעלה הדרך. זהו צוות אינטליגנטי ורגיש שצעד איתי לאורך שנים, והתמיד בעליות ובמורדות. צוות שאוהב אדם וסביבה, צוות שתמיד משתבח ולומד. לא פשוט להוביל מהלך של שינוי בקהילה גדולה כמו כפר. ההתנסות הובילה לפיתוח מנהיגות צוות בכפר לא פחות ממנהיגות נוער.

תודה מיוחדת לד"ר אבי קפלן שפגשתי בדרך זו, אשר אפשר לי להתבונן בדברים מחדש וללמוד עוד על עוצמת כוחו של היחיד להתבונן פנימה ולהשביח את עצמו תמיד.

לבסוף, ראוי לציין לכל מי שקורא ספר זה, שמהפכות עושים אנשים ולא ארגונים. במערכת ציבורית חינוכית, במדינת ישראל שלנו, ישנה אפשרות לחלום ולהגשים חלום בעזרת תמיכה של גף ייחודי ומיוחד, גף ניסויים ויזמות, שמזהה מנהיגות אמיתית בשדה ומצטרף אליה במסע מרתק לשינוי הרצוי.

ד"ר אבי קפלן - יועץ אקדמי ערכים, מנהיגות וסביבה: פיתוח מנהיגות סביבתית בכפר הירוק

תחום החינוך בארץ ובעולם נמצא בדילמה. תחילת המאה ה-21 מהווה תקופה של שינוי מואץ באספקטים שונים ורבים של החיים: מעבר מתעשייה ל"חברת הידע", גלובליזציה, שינויים טכנולוגיים מהירים ביותר, שינויים דמוגרפיים מרחיקי לכת, שינויים באופי התעסוקה ושינויים באופי האינטראקציה החברתית בין אנשים. כיצד יכול החינוך להתמודד עם המשימה האדירה של הקניית מסד ידע ומיומנויות שיאפשרו לתלמידים לתפקד, להצליח, ולתרום לעצמם ולחברה שבה יחיו בעתיד הקרוב אך הבלתי-צפוי?

הניסוי החינוכי לפיתוח מנהיגות סביבתית ב"כפר הירוק" נותן תשובה לדילמה זו על ידי מתן דגש על פיתוח עמוד שדרה ערכי ופיתוח מיומנויות למנהיגות ולאקטיביזם סביבתי. הניסוי מאפשר בירור, התנסות, חקירה והפנמה של ערכים אשר מכוונים לסביבה במובן הרחב של המושג. יותר ויותר, תחום הגנת הסביבה הופך להיות עוגן לבירור ולחקירה בשאלות המהותיות של הקיום החברתי-אנושי. המעבר למדע האקולוגיה, הבנת הסיכון שיש לאנושות בשל שינויי האקלים, העיסוק בשימור ובאיכות הסביבה - כל אלו נוגעים באופן מואץ בנושאים המוגדרים כ"אתיקה סביבתית" ו"זהות סביבתית", ומעוררים שאלות כגון: מהי האחריות של האדם כלפי בעלי החיים וכלפי אנשים אחרים? מה עושים כאשר הגנת הסביבה ופיתוח טכנולוגי מצויים בקונפליקט זה עם זה?

בהצבת נושא הגנת הסביבה כעמוד שדרה ערכי של הניסוי, אנשי החינוך בכפר פותחים פתח בפני המחנכים והחניכים לעיסוק חינוכי עמוק ומשמעותי בכל רובד של החיים החברתיים.

"הכפר הירוק" על מאפייניו מספק סביבה אופטימלית לתוכנית המציבה את ערכי הגנת הסביבה כמוקד החשיבה הערכית בתוכנית החינוכית לפיתוח מנהיגות. השילוב של הסביבה הפיזית-אקולוגית והסביבה האנושית מספקים הזדמנות כמעט ייחודית לתרגם מערכת מופשטת של ערכים סביבתיים-חברתיים לעשייה קונקרטית בחיי היום-יום של התלמידים. הניסוי - אשר מלווה בייעוץ מקצועי על ידי מרשתת מגף ניסויים ויזמות של משרד החינוך ובייעוץ אקדמי - מתמקד בלמידה של המאפיינים האופטימליים של הסביבה החינוכית.

כדי לקדם פיתוח והפנמה של מחויבות למסגרת ערכית מגובשת, לקדם מצוינות אקדמית ומכוונות ערכית לעשייה התורמת לחברה, אין די בדיונים פילוסופיים בכיתה - אף על פי שאלה חשובים גם הם. נדרשת התמודדות עם עשייה; חשיפה לתכנים ולעשייה בשטח, קבלת החלטות וביצוע, בד בבד לצד העלאת שאלות, דיון ביקורתי, רפלקציה על הביצוע וחשיבה מחדשת - כל אלה הם תהליכים התורמים לבירור ערכי עמוק ולהבניית מחויבות לערכים ולהתנהגות סביבתית. המשאבים הייחודיים של הכפר הירוק - לימודים עיוניים ומשק חקלאי, חיי פנימייה וקרבה לסביבה אורבנית תוססת ומגוונת, דגש על מצוינות ואינטראקציה משמעותית בין קבוצות שונות בחברה הישראלית - הופכים את הכפר להקשר חינוכי שבו העיסוק בפיתוח מנהיגות סביבתית הוא ייחודי בארץ ואף מחוצה לה.

תודות וברכות

לדרך הארוכה של תהליך הניסוי וכתבת הספר היו שותפים רבים, תלמידים ואנשי צוות מכל חלקי הכפר. לא כולם יכולים לבוא לידי ביטוי בספר עצמו. רבים נוספים תרמו לניסוי לאורך השנים - יבואו כולם על הברכה והתודה. תודתנו והערכתנו ליועצות האקדמיות ד"ר דפנה גולדמן וד"ר רינה עידן, שליוו אותנו בשלבים הראשונים לניסוי. בעזרתן נפגשנו עם המושגים הראשונים של הניסוי, הן פתחו בפנינו כיווני חשיבה חדשים וסייעו לנו מאוד בניסוח רציונאל הניסוי.

לד"ר מירי לרנר אנו מודים על עזרתה בהנחיית המורים והתלמידים בנושא היזמות.

הערכה מיוחדת נתונה לד"ר אבי קפלן ולמירית סיני כחוקרת המלווה את הניסוי בהערכה, בהנחיית צוותים, בסדנאות ובמחקר המלווה את הניסוי. הנחייתם מעלה את הניסוי למחוזות חדשים, ממקצעת אותו ותורמת להעמקת התהליך הניסויי ולגיבוש ייחודיותו.

אנו חשים רצון מיוחד לבטא הערכה עמוקה ולהודות לחסי רן, המרשתת היקרה שלנו. תרומתה לניסוי אין ערוך לה. לא אחת הייתה זו תרומה קריטית ומכרעת. חסי הייתה לנו חברה-שותפה נאמנה מחד גיסא, ומאידך גיסא, מהעמדה החוץ-ארגונית שלה ובתוקף סמכותה המקצועית וחוכמתה, סייעה בידנו לזהות קשיים, להתמקד בעיקר, להציב את השאלות הרלוונטיות, לנסח את המטרות ולהתוות את הדרך. המשך התפתחות הניסוי לקראת מימוש גובר של החזון המשותף לכולנו הוא תודתנו לך.

תודה מיוחדת לגנית ויינשטיין, מנהלת גף ניסויים ויזמות במשרד החינוך, שנתנה לנו את ההזדמנות החשובה הזאת להיות חלק מן הקהילה הניסויית. הזדמנות זו הייתה מנוף לקידום הכפר ולחידוד ייחודו. אנו מעריכים את התמיכה של הגף ומוזים על מערך ההשתלמויות שסיפק ידע, תמיכה והכוונה לאורך הדרך.

ומעל לכול - הערכתנו המיוחדת לתלמידים הרבים שיש להם חלק בספר זה, וברכתנו לתלמידינו היקרים כולם, שהם-הם העילה האמיתית לחתירה הבלתי-נלאית שלנו לקדם ולטייב את המערך החינוכי כולו, כדי שנוכל להעניק את ההשכלה והחינוך הטובים ביותר שהם ראויים להם.

ספר הניסוי פורש בחמישה חלקים תהליך למידה וחקירה ארוך, המשקף את התפתחותו של הארגון לקראת יצירה של זהות ארגונית חדשה.

הספר מציג גישה ודרך של כפר נוער חקלאי שבחר להתמודד עם המודעות לכך שהעמיד כבר כאן. עוד טרם תחילת הניסוי ערך הארגון תפנית חדה לעבר יעד אסטרטגי חדש של מצוינות והישגיות. עם זאת, ידענו כי אלה יושגו בד בבד עם מהות חינוכית ומטרה הנובעת מצרכים עדכניים חיוניים של החברה ומן האידיאלים שלה.

החזון שהתגבש בתהליך השינוי ופריצת הדרך החינוכית מוצאים את ביטויים בהצבת יעדים חדשים ותוכן ערכי חדש בלב המערכת, ובבניית אסטרטגיה חינוכית אשר מקדמת בדרך ייחודית כישורי מנהיגות סביבתית בקרב הצוות ובקרב בני הנוער הצעירים.

מטרתו של ספר זה היא לתאר את מהלך הניסוי ואת הידע הפרקטי שהתגבש במהלך שש שנות הניסוי, שנה כמסגרת קדם ניסויית וחמש שנים כמוסד חינוכי ניסויי.

כוונתנו כפולה: להציג מודל חינוכי חדשני ולשקף את התהליך הניסויי הארוך ואת תוצריו לקהילה הגדולה של הכפר הירוק, המונה למעלה מ-200 אנשי צוות וכ-1,200 תלמידים.

שני הפרקים הראשונים מתארים בעיקרם את התהליך שעברנו עד לגיבושו של הניסוי במתכונתו הנוכחית. בפרק השלישי אנו מציגים את המודל החינוכי והיבטים מרכזיים של הניסוי כפי שהוא מתנהל כיום.

< **הפרק הראשון** מציג את נקודת המוצא שממנה יצא הכפר לדרך החדשה ואת תהליך החשיבה בצוות המוביל שהניע את הניסוי, וכן את השינוי התפיסתי שחל בצוות המוביל בראייתו ובהתייחסותו למשק ולבית הספר.

פרק זה מציג גם את הרקע התיאורטי, הרציונאל, מטרת-העל ושאלת הניסוי.

< **בפרק השני** מובא מפגש החשיפה הראשון של הניסוי לקהילה הרחבה, ובו המנהל מציג את חזונו, ובאים לידי ביטוי רחב העמדות השונות, הדעות וסימני השאלה בארגון. הפרק מציג את התשתית הארגונית שעוצבה לצורך הפעלת הניסוי, ובמרכזה - מוקדי הניסוי², שהיוו סדן לדיונים הרבים שנערכו סביב שאלות ומושגי יסוד של הניסוי.

בפרק זה מוצגות דוגמאות ליישומים של הצוותים החדשים שהתהוו בניסוי, המורכבים מאנשי משק וממורים.

< **הפרק השלישי** מציג את המודל החינוכי החדשני ואת מרכיביה העיקריים של התוכנית החינוכית שהתפתחה בשלוש השנים האחרונות של הניסוי - המסלול למנהיגות סביבתית, מנהיגות כלל-כפרית, ומתודולוגיה חדשנית - האקספלורציה³.

< **הפרק הרביעי** מציג סיכומים ראשונים של תהליך ההערכה כפי שנעשו על ידי צוות ההערכה, וחלק ראשון של הערכה שנעשת במסגרת מחקר אקדמי מלווה.

< **הפרק החמישי** כולל סיכום ומסקנות לגבי הניסוי, ומציע תובנות אפשריות לארגונים אחרים באמצעות הקמתו של מרכז הפצה.

הערה:

המודל האקספלורטיבי שגובש בניסוי מתואר בפרק השלישי. המודל מופיע כלוגו לאורך הספר כולו, ומרכיביו השונים מודגשים בהתאמה לפרקי הספר.

מקרא עיצובי:

■ ■ יועץ אקדמי מלווה - ד"ר אבי קפלן. **צבע אדום** - צמתים מרכזיים בתהליך הניסוי.

■ דברי אנשי צוות. *סוף כתב יד* - דברי תלמידים.

2 לצורך תכנון הניסוי והפעלתו נבנים בראשית הניסוי מוקדי פעילות.

3 אקספלורציה היא "...פעולה מכוונת, גלויה או סמויה, של חיפוש ועיבוד אינפורמציה בקשר ל'עצמי'. תוצאה של עיבוד שכזה יכולה להוביל ליצירת משמעות עצמית רלוונטית וחשובה, המלווה בהשפעה אינטגרטיבית המאפשרת ומקדמת את ההתפתחות." (Flum & Kaplan, 2006, p.100), ראה גם עמ' 96-97.

מילה על ייחודו של הכפר מראשית היווסדו

"אני רוצה להיות גם עם שורשים וגם עם כנפיים" / אמנון שמוש-תמונות מבית הספר העממי

הכפר הירוק נוסד ב-1950 וממוקם בלב סביבה אורבנית - במרכז גוש דן, בין רמת השרון לתל אביב. המסד והייחוד של הכפר הירוק נעוצים בשתי מגמות יסוד שליוו את התפתחותו, ובאות לידי ביטוי ציורי במטאפורה "שורשים" ו"כנפיים".

גרשון ז'ק ייסד את הכפר הירוק בשנת 1950. גרשון חתר להקים מוסד חינוכי, שיהא בו משהו ייחודי משלו: חברת נוער עצמאית ובעלת מרחב של תחומי פעולה הנמסרים לה בשלמותם ונתונים להנהגתה. כדבריו: "חברה שתאפשר לאדם הצעיר לצמוח לקראת היותו אדם היודע להציב מטרות ולממשן, אדם החי בתוך חברה יוצרת והוא יוצר ומשנה בתחומה."

המערכת הכפרית המשלבת חינוך לעבודה, לימודים וחיי קהילה תוססים נועדה לשרת חזון זה. תקשורת פתוחה ואמונה בשותפות אמת הן חלק מן המסורת הדמוקטית של הכפר. זהו, הלכה למעשה, כפר נוער שבו מתקיים שיח מתמיד בין צעירים ומבוגרים, ובו שותפים בני הנוער בתהליכי קבלת החלטות הנוגעות לעצמם ולסביבתם.

בכפר יש בית ספר שש-שנתי (חטיבת ביניים וחטיבה עליונה), פנימייה ומשק חקלאי. בראש כל מגזר וכל חטיבה עומד מנהל, ולידו - הנהלה. בראש הכפר - מנכ"ל והנהלת הכפר הכוללת את המנכ"ל, המשנה למנכ"ל ושלושת מנהלי המגזרים.

הרכב התלמידים כולל תלמידי פנימייה ותלמידי חוץ. בבית הספר לומדים כ-1,200 תלמידים מכיתה ז' עד י"ד. חברת התלמידים בכפר הירוק היא הטרוגנית ופולורליסטית (ילידי הארץ, יוצאי אתיופיה, יוצאי חבר המדינות ובני מיעוטים). זוהי קהילה של בני נוער ומבוגרים בעלי רקע עדתי ולאומי שונה הבאים מרובים סוציו-אקונומיים שונים. הסינרגיה החברתית-תרבותית צומחת ונוצרת מתוך כיבוד הזהות הייחודית של כל תת-קבוצה, בד בבד עם טיפוח המשותף.

לכפר יש גם מכללה טכנולוגית המאפשרת לימודים לקראת תואר טכנאי או הנדסאי במגמות הנדסת מכונות והנדסת חשמל ואלקטרוניקה. הישגי המכללה הם מהבולטים ביותר בקרב המכללות הטכנולוגיות בארץ.

מראה כללי של הכפר והשדות

במרכזו של גוש דן, בלב האזור האורבני הצפוף ביותר בישראל - כתם ירוק, עטור מגוון עשיר של ירק ופריחה, מובדל מסביבתו על ידי גדר ביטחון. מפנה עורף לסביבותיו העירוניות, חבוי בתחומו, ויופיו נעלם מעיני רבבות כלי הרכב החולפים מדי יום על פניו מכל צדיו. נופו הייחודי והחיים הפדגוגיים המפכים בתוכו צומחים וזורמים עשרות בשנים, תמיד מתוך הרגשה של ייעוד ומחויבות לצרכי החברה המשתנים.

ברם, האם יש עוד צידוק לקיומו המבודד של כפר נוער בלב האזור האורבני הסוער? האם יכול הוא להמשיך לאחוז באדמתו היקרה, תרתי-משמע, ובחינוך החקלאי במתכונתו המסורתית? האומנם יכול כיום כפר נוער חקלאי החפץ חיים להתעלם משינויים מועצמים ומואצים המתרחשים סביבו בכל ממדי החיים הפוסט-מודרניים?

האם גם כיום - בעידן העמימות והשינוי, בעידן של התפוצצות הידע, של גלובליזציה של תהליכים חברתיים, כלכליים, פוליטיים ותרבותיים, של אינטרסים סביבתיים ושל עליית כוחן של קהילות מקומיות, של הצורך הקריטי בראייה מטרימה של תהליכים מקומיים וגלובליים - האם גם כיום אכן קיימת הלימה בין הצרכים והאינטרסים של סביבותיו השונות של הכפר לבין המענים הפדגוגיים שהוא מציע?

שאלות מהותיות אלו, שהיה בהן יותר משמץ של איום עלינו, האיצו בנו לבחינה עצמית נוקבת. הן מצאו את הסדן המתאים להתעמק בהן ואת התמיכה הנכונה להתמודד עמן עם כניסתנו לניסוי, ועם צירופה של חסירן - מרשתת "גף ניסויים ויזמות" - להנחיית הניסוי. הניסוי יצר מסגרת מחייבת ותומכת כאחד המניעה ללמוד, לחקור, לנסח ולענות על סוגיות מרכזיות שעמדו בבסיס הניסוי, ואלו הן:

1. מהם האתגרים החדשים הרלוונטיים עבורנו שמציב לנו העידן, על האיומים שבו ועל ההזדמנויות שהוא מזמין?
2. כיצד נתמודד כיום בהצלחה עם המשימה החינוכית של התפתחות והתגבשות הזהות של המתבגרים, של הקניית ידע, ערכים ומיומנויות שיאפשרו להם להצליח ולתרום לעצמם ולחברה שבה יחיו בעתיד הקרוב אך הבלתי-צפוי?
3. אילו מהנכסים התרבותיים, הפדגוגיים והפיזיים הייחודיים שיש לנו נוכל למנוף אל הקשר ערכי וארגוני חדש, כדי לעצב סביבה חינוכית ייחודית שתהווה מסד פדגוגי איתן לצרכים העכשוויים וליעדים המתחדשים?

בשאלות אלו היו מעורבים לא מעט רגשות, חששות, לבטים ולעתים בלבול. פעמים רבות גישנו את דרכנו מתוך תחושות ואינטואיציות, אך גם מתוך ראייה מפוכחת ובחינת המציאות. על בסיס כל אלה ניסחנו את רציונאל הניסוי, ולאחר דיונים רבים גם את מטרות-העל. מושגי יסוד הקשורים בתהליך הניסוי, ובהם "שאלת הניסוי" ו"חזון הניסוי", חייבו למידה וסיוע. עד לגיבושם הם עברו ניסוחים שונים ודיונים שעזרו לנו להתמקד יותר ויותר. תהליך גיבושם וניסוחם מייצג את המורכבת של המבנה הארגוני, את הדינמיקה האנושית ואת התרבות הארגונית השונה בכל אחד משלושת המגזרים.

המוטיבציה לשינוי הייתה דחף מרכזי אשר העלה אותנו על פסים של עשייה ראשונה עוד טרם בוררו לעומק כל משתני הניסוי, בבחינת "נעשה ונלמד".

כותרת הניסוי, "כפר נוער לפיתוח מנהיגות סביבתית", נושאת את היעדים והמסרים החשובים של הניסוי, והיא הניעה אותנו:

- א. להגדיר מחדש את ייחודנו כיום ככפר נוער חקלאי.
- ב. לבחור מסגרת חשיבה - קרי תיאוריה סביבתית-פדגוגית ההולמת את זהותנו.
- ג. להציע דרכים ליישום מסגרת חשיבה זו במטרה לפתח מנהיגות נוער שתהא מנהיגות המחויבת למסגרת ערכית-סביבתית.

תהליך הניסוי הריהו לימוד, בירור ומימוש התכנים המובלעים ביעדים אלו.

להט העשייה של מנהל הכפר, אמונתו והביטחון שהקרין הובילו והניעו אותנו לתרגם את תשובותינו לשאלות המהותיות שעלו, לדרך ייחודית שמובילה את הכפר למעמד של הובלה ומנהיגות באזור כולו ואף מעבר לו.

בבואנו לערוך סיכום של הניסוי עד כה, קראנו שוב את מסמך "הצטרפות מוסדות חינוך לגף ניסויים ויזמות", מסמך ששלחנו בשנת 2004 לגף ניסויים ויזמות ובו היעדים שהצבנו אז. כתיבת ספר הניסוי בשנה החמישית לניסוי מעניקה מעין הזדמנות "לצאת מבין העצים", לראות את ה"יער" ולהיווכח כי אף שחלו לא מעט שינויים מאז ונשתנו סדרי עדיפויות ודגשים, מימשנו והגשמו חלק ניכר מן היעדים שהצבנו לעצמנו בתחילתו של הניסוי.

להלן ראשי פרקים של הישגים בניסוי אל מול היעדים שהוצגו במסמך ההצטרפות לניסוי (2004):

ההישגים (2009)	היעדים שהוצבו (2004)
<p>מיקום תודעתי חדש של המשק בארגון. שינויים בתוכן התפקיד של אנשי המשק הפעילים בניסוי. עבודה משותפת של מורים ורכזי משק בתכנון, בהנחה ובהוראה. גידול משמעותי בהיקף הפעילויות הלימודיות המשולבות של בית הספר והמשק. ענפי המשק והשטחים הפתוחים משמשים "מעבדה לימודית חיה".</p>	<p>שילוב מיטבי בין מגזרי הכפר השונים, וגידול בהיקף הפעילויות המשולבות של בית ספר-משק-פנימייה.</p>
<p>עלייה בהישגים הלימודיים: עלייה מתמדת בנתוני הבגרות (ראה נספח מס' 1) גידול במספר עבודות החקר בבילוגיה ובמגמות האמנות והעיצוב.</p> <ul style="list-style-type: none">מיצ"ב - הצלחות מעל הממוצע (ראה נספח מס' 2).	<p>העלאת רמת ההישגים הלימודיים, החברתיים והאזרחיים. גידול במספר הניגשים לבגרות במדעי סביבה-חקלאות, בעבודות חקר ובפרויקטים. גידול במספר התלמידים המשתתפים בפעולות גופי נוער, שיפור במידת האחריות והעצמאות של הנוער בכפר, גידול בפעילויות קהילתיות וחברתיות.</p>
<p>קידום בהעצמת התלמידים:</p> <ul style="list-style-type: none">גדל מספר התלמידים המשתתפים באופן פעיל בפעילויות של גופי נוער. הוקמה מועצת נוער גדולה, כלל-כפרית. מבנה המועצה אנלוגי לשינויים שחלו במבנה הארגוני. המועצה יוזמת ומשפיעה,ומתקיימות פעילויות למען הקהילה.תלמידים מדריכים במרכז המבקרים.תלמידי מסלול מנהיגות סביבתית מדריכים באירועים פתוחים לקהילה בדגש סביבתי (צעדת הנרקיסים, חגיגות החלב, ביקורי למידה של בתי ספר).	

המיצ"ב - "מדדי יעילות וצמיחה בית-ספרית" - כולל מבחני הישגים לתלמידים וסקרי אקלים וסביבה פדגוגית המועברים על-ידי הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך.

4

ההישגים (2009)	היעדים שהוצבו (2004)
<p>יצירה של מודל פדגוגי דינמי לפיתוח מנהיגות נוער סביבתית. פיתוח ויישום פדגוגי באוריינטציה אקספלורטיבית.</p> <ul style="list-style-type: none"> • ביקוש רב למסלול למנהיגות סביבתית (13 כיתות למנהיגות סביבתית). • התחלה של הפצת המודל הפדגוגי. • הכפר הירוק מארח את הכנס השנתי לחינוך ירוק מטעם שרת החינוך והשר להגנת הסביבה (8.11.08). 	<p>הפיכת הכפר למותג של מוסד המתמחה בלימודי אדם-סביבה, הפיכת הכפר למודל חיקוי של כפרי נוער ובתי ספר המעוניינים להפוך למוסדות הפועלים על פי עקרונות סביבתיים.</p>
<p>מגמה של עליה במודעות הסביבתית ובנכונות לאקטיביזם סביבתי:</p> <ul style="list-style-type: none"> • התקנת פחי מיחזור לבקבוקים בחדר האוכל, במגורי העובדים ובפנימייה, וכן ופחי מיחזור לנייר בבית הספר. • צמצום מירבי של שימוש בנייר - מעבר לתקשורת מתוקשבת בין כלל אנשי הצוות (בעזרת תוכנת "המשוב"). • מיחזור נייר. • יער משקי (כל תלמיד חדש נוטע עץ). • שמירת השטחים הירוקים בד בבד עם משטר קפדני וחסכוני של השקייה. • החלפת גגות האסבסט בכל הפנימייה. • ציור קיר בית הספר על ידי התלמידים. המוטיבים: רב-תרבותיות ושימור הסביבה. • תרבות בסימן ירוק (חנוכיות מחומרים ממוחזרים, ט"ו בשבט - שבוע איכות הסביבה וחגיגות הניסוי, שבועות בדגש סביבתי). • נטיעת עצים ברחבי הכפר (על ידי כיתות שונות). 	<p>שיפור איכות הסביבה והחיים בכפר - יצירת הוכחות מעשיות להתנהלות ירוקה, "ירוק" מתחם הכפר.</p>

ההישגים (2009)	היעדים שהוצבו (2004)
<p>פתיחת הכפר בפני הקהילות הסובבות:</p> <ul style="list-style-type: none"> • צעדת הנרקיסים כאירוע שיא לכפר ולקהילה הסובבת. • פתיחה רחבה של מרכז המבקרים לבתי ספר, לגני ילדים ולקהל הרחב. • גינות קהילתיות. • שיתוף הורים באירועי תרבות. • חגיגות "שמחת החלב" בשיתוף עם מועצת החלב. 	<p>פתיחת שערי הכפר לקהילה הסובבת - גידול מתמיד במספר המשתתפים החיצוניים בפעילויות ובמתקני הכפר, הפיכת הכפר לריאה ירוקה עבור תושבי הסביבה.</p>
<p>גידול רציף של מספר התלמידים הפונים ומבקשים ללמוד בכפר הירוק.</p> <ul style="list-style-type: none"> • שביעות רצון הולכת וגוברת של התלמידים בשאלות הנוגעות לאקלים בית הספר, למסלולי המצוינות והמנהיגות הסביבתית ולרמת הלימודים (ראיונות עם תלמידים שערכה מירית סיני). 	<p>הגדלת מספר התלמידים מהסביבה הקרובה הפונים ומבקשים ללמוד בכפר הירוק</p>
<ul style="list-style-type: none"> • השינויים המורגשים בקהילת התלמידים: יותר מודעות לנוף הטבעי של הכפר, יותר ביטויי שייכות, קשר למקום וערנות לסביבה (ראיונות עם תלמידים שערכה מירית סיני). • עלייה במעורבות של עובדים ושל הקהילות מסביב בנושאים אקולוגיים. 	<p>שינויים התנהגותיים של קהילת הכפר ושל הקהילות מסביב במובן הסביבתי.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • ניסיון להקמת תנועת נוער ירוקה - ניסיון שעדיין לא המריא. • התפתחות משמעותית ביצירת קשרים בינלאומיים. • קיום סמינר בינלאומי למנהיגות סביבתית. • חילופי משלחות הכוללים גם אג'נדה סביבתית. 	<p>הקמת תנועת נוער אקולוגית - יצירת קשרים ומעמד ארצי ובינלאומי.</p>

מרכז המבקרים "לגעת בטבע" משמש גשר אל הקהילה. 5
מבקרים בו כיתות בית ספר, גני ילדים ומשפחות. המרכז נפתח בשנת 2004, ובשנת 2005 ביקרו בו כ-7,000 מבקרים. ב-2009 מס' המבקרים עמד על כ-20 אלף. כיום (2010) משולבים 30 תלמידים בעבודה ובהדרכה במרכז.

ההישגים (2009)	היעדים שהוצבו (2004)
<p>שינוי בפרדיגמה של משק חקלאי, מעבר לחקלאות משמרת סביבה ויישומים התחלתיים של משק כמעבדה לימודית.</p> <ul style="list-style-type: none"> • פרויקטים של חקלאות משמרת סביבה, פיתוח מרכז מבקרים במשק. • פיתוח יחידות לימוד על בסיס שילוב בין המשק לתחומי למידה שונים. • אקולוגיה ב"מעבדה החיה": שיעורים חוץ-כיתתיים במקצועות לימוד שונים, סדנאות שטח, פרויקט הצלה ושימור של שדה הנרקיסים ושל המערות השומרוניות שבשטחי הכפר לטובת הלמידה והקהילה. • פתרונות אקולוגיים במשק החקלאי: רפת אקולוגית, קומפוסט, חקלאות אורגנית. • חפירה של בריכת חורף (בשיתוף עם אוניברסיטת תל אביב). בריכת החורף - מוקד לפעילות של שימור ולמידה לתלמידי הכפר ולקהילות הסובבות. • תיבות קינון לציפורי שיר (פרויקט של כיתות מנהיגות סביבתית). • גינון אורגני (פרויקט של כיתות מנהיגות). • ניסוי בהדברה ביולוגית. <p>* יש לציין כי עדיין לא הוצבה למשק תוכנית פיתוח ארוכת טווח ההולמת את הניסוי.</p>	<p>חיזוק מעמד המשק והפיכתו למודל למשק חקלאי חינוכי במאה ה-21, שרווחיותו אינה נמדדת רק על פי תוצרת חקלאית אלא על פי ערכיו החינוכיים ותרומה לחיים אורבניים (חלקות ניסוי, השתלמויות בחקלאות, משמרת סביבה, מוזיאון לחקלאות, מרכז מבקרים וכו').</p>
<p>צעדים ראשונים לקראת הקמת מרכז הפצה.</p>	

אם כי ברוב הפרמטרים אכן חל השינוי המקווה, הרי שבתהליך של ניסוי, טעייה ותהייה הבנו שלא די בכך. ריבוי הפעולות השונות הפזורות על פני הארגון משול היה, לאורך זמן, לאיים קטנים רבים החסרים עדיין הגדרה משותפת של שפה ולאום. השאלה שליוותה אותנו בדרכנו הייתה: כיצד מצטרפות הפעולות השונות (Grass Roots) לזהות חדשה, לכיוון ייחודי, לעשייה המהווה פריצת דרך ובונה את הליבה הפדגוגית של הכפר? על כך - בהמשך.

תלמידות עובדות באורווה

בגן הירק

איסוף דו-חיים בבריכת החורף

פתיחת הכפר בפני הקהילות הסובבות

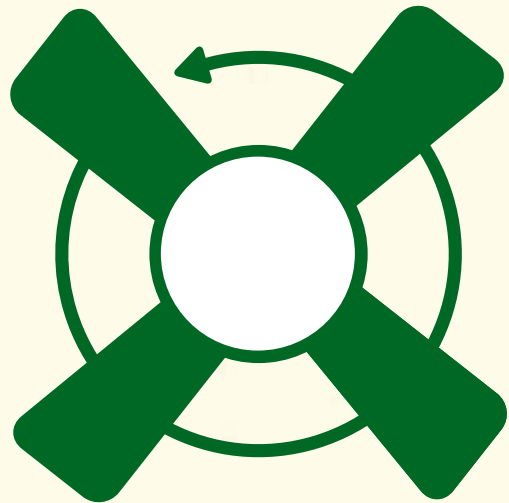
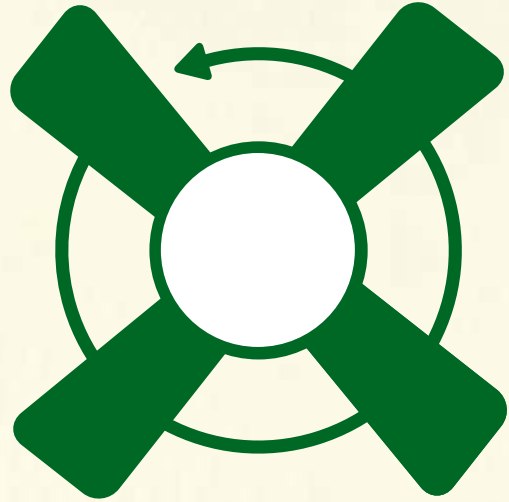

המשק והשטחים הפתוחים כמעבדה חיה

ציור קיר בית הספר ברוח הניסוי

חלק ראשון

בדרך לראייה חדשה

נקודת המוצא, רקע תיאורטי, רציונאל, ראייה חדשה, מטרת-העל, שאלת הניסוי (שנת טרום-ניסוי ושנה ראשונה)

■ ■ "המשאבים הייחודיים של הכפר הירוק - לימודים עיוניים ומשק, חיי פנימייה וקרבה לסביבה אורבנית תוססת ומגוונת, דגש על מצוינות ואינטראקציה משמעותית בין קבוצות שונות בחברה הישראלית - כל אלו הופכים את הכפר להקשר חינוכי שבו העיסוק בפיתוח מנהיגות סביבתית יהיה ייחודי בארץ ואף מחוצה לה."
(ד"ר אבי קפלן, יועץ אקדמי, מתוך "מספר מחשבות על חינוך למנהיגות בכפר הירוק", ראה נספח מס' 4)

מה הייתה נקודת המוצא?

ברוב הפרמטרים של אפיוני ה"מציאות הקיימת" טרם הניסוי, בשלושת המגזרים של הכפר (משק, פנימייה ובית ספר) התקיים פער בין הקיים לבין "התוצאה הרצויה", כפי שנוסחה ביעדי הניסוי ומטרותיו.

במשק - מה היה מקומו של המשק החקלאי במערך החינוכי של הכפר ערב הניסוי?

נתן לניר, מנהל המשק החקלאי כותב:

ערב הניסוי, החקלאות נתפסה כבלתי-קשורה לחשיבה סביבתית. היה קיים פער בין ראיית המשק החקלאי כתחום שמנוהל על פי עקרונות של עלות-תועלת, לבין תפיסת החקלאות כמשמרת סביבה וכתורמת לה. גם פיתוח המשק לאורך השנים לא נעשה בעיקרו בהתאמה לעקרונות אקולוגיים וסביבתיים.

כמו כן התקיים פער בתפיסת התפקיד הפדגוגי של המשק החקלאי - תפקיד שמרכיב הלמידה בו היה אמור להיות חשוב ומרכזי - לבין התנהלותו של המשק בפועל; המשימה המרכזית של המשק החקלאי לא נתפסה כמהותית וכחשובה לתהליכי למידה, ועל כן גם לא התקיים קשר משמעותי בין המשק החקלאי לבין בית הספר.

עצם החיים בסביבה חקלאית ירוקה לא תרם תרומה משמעותית להרחבת המודעות הסביבתית בקרב תלמידים, עובדים ומורים. הגדילה הכמותית של בית הספר הביאה להפחתה של מגע התלמידים עם המשק החקלאי ולניכור של המורים כלפי המשק, ובמקביל הביאה לתחושות קיפוח ולרגשות של תסכול, כעס או אדישות של עובדי המשק כלפי בית הספר.

הפרדיגמה של שיתוף התלמידים במשק החקלאי, שהייתה מיושמת שנים רבות, בעיקר בתחום החינוך לעבודה, אף היא איבדה הרבה מחיוניותה המקורית.

רוב עובדי המשק היו בבחינת "הולכים בתלם", עוסקים בחקלאות מסורתית. הגם שראו את תפקידם גם כמחנכים, בעיקר במובן של חינוך לעבודה, הרי שבעיני רובם תהליכי הוראה נתפסים כשייכים לטריטוריה של בית הספר. חוסר ידע אקדמי וידע פדגוגי העמיק את הפער, והכביד על עבודת צוות אפקטיבית.

בבית הספר - מה היו נתוני המציאות הטרומ-ניסויית בבית הספר?

עליזה בשור, מנהלת בית הספר כותבת:

ערב הניסוי - בית הספר בכפר הירוק היה חקלאי-ביולוגי ומחובר לסביבה החקלאית המסורתית. בית הספר היה שש-שנתי ומנה כ-500 תלמידים. הדגש בו היה מדעי לתלמידי "מופת"6, טכנולוגי וחקלאי לתלמידי שאר המגמות (להוציא מגמת המוזיקה).

בעצם קיומו במרחב הכלל-כפרי, בית הספר קיים בכפר הנוער יחסי גומלין וזיקות עם המגזרים האחרים: הקשר עם הפנימייה היה מובנה במערכת ונקרא "צוות חינוכי". גוף זה עסק בתלמיד הבודד ובשכבת הגיל באופן שוטף, וכן יישם את התוכנית החברתית-ערכית של השכבה. רוב אנשי הסגל שאינם מחנכי כתות הכירו מעט מאוד מחיי הפנימייה.

הקשר עם המשק התקיים רק עם אותם עובדי המשק שלימדו בבית הספר, וכמו כן היה בית הספר אחראי לרישום בתעודה של הציונים שנתנו רכזי הענפים על עבודת התלמידים בענפי המשק השונים.

ישיבות משותפות עם צוות המשק לצורכי תכנון או חשיבה נערכו לעתים רחוקות סביב נושאים של פרויקטים לימודיים שהתקיימו במשק החקלאי.

הלמידה בבית הספר התרכזה בין כותלי הכיתה ובחדרי המעבדות, נדיר שיצאנו לתור במשק, ובמקרים שבהם יצאנו היה זה כדי לצפות במזרע7 שהגיע לרפת, לבקר באורווה המרשימה ובעיקר ביקרנו בימי בחינות המעקב של התלמידים.

פעמים רבות יותר הבאנו את המשק לכיתה, את רכזי הענפים לניתוח מערכת העיכול או הרבייה בתרנגולת, לצפייה בהתנהגות בעלי חיים שהביאו בכלובים מפינת החי. התקיימו מעט יציאות ממסגרת הכיתה ללימודים ב"חוץ של הכפר הירוק". הירוק היפה והחקלאות היוו תפאורה נאה לחיים המתרחשים בבית הספר.

המשק היה "רחוק בקצה הכפר" לתפיסת המורים, כולל מורי מדעי החיים והמדעים. גם מורים ותיקים לא הכירו את שטחי הכפר ואת המתרחש במשק. היה זה בית ספר שלא ראה את הרווח שבין גידולי התחמיץ לערוגות תפוחי האדמה אלא כשטחי עשבים שוטים, או מקסימום כמקור לאיסוף צמחים להגדרה בוטנית, המחייבת את תלמידי מגמת מדעי החיים.

היינו בית ספר חקלאי ללא אוריינטציה סביבתית כלשהי (להוציא רפת שעברה בחלקה רפורמה אקולוגית). הנרקיסים שהיו שם תמיד, נחל אחיה וקברות השומרונים שימשו במקרה הטוב מקומות לטיולי משפחות או לקבוצות הפנימייה בסופי השבוע הנעימים של החורף.

נושאי הלמידה בבית הספר בכל המקצועות היו צמודים לקוריקולום של משרד החינוך, עם נגיעות ייחודיות מעטות בחלק מתחומי התוכן. לא היה כלל עיסוק בנושא המארגן העתידי: מנהיגות וסביבה.

עם כל זאת ראוי לציין כי בית הספר התפתח בתוך ארגון חזק המבוסס על תרבות של העצמת עובדים ותלמידים, על מבנים ארגוניים אפקטיביים, על מסורת של עבודת צוות, על אקלים אנושי חיובי ועל תרבות של ארגון יצירתי לומד, שהתפתחה מאוד במהלך פרויקט ה-22.8

6 מופת - עמותה לקידום ההוראה ולמציאות בחינוך.

7 בעל המקצוע שמבצע הזרעה מלאכותית.

8 בית הספר בכפר הירוק היה אחד מתוך 22 בתי ספר שנבחרו על ידי משרד החינוך להתמחות בהערכה חלופית.

בפנימייה - מה היו נתוני המציאות בפנימייה עם תחילת הניסוי בהקשר של הארגון שמשנתה?

בשלבם הראשונים של התהליך הניסויי לא שולבה הפנימייה אלא בצורה מינורית, שכן לא עמדו לנו הכוחות להתפנות לחשיבה מערכתית שתבחן באופן יסודי את נתוני המציאות בפנימייה ואת תרומתה האפשרית וההכרחית לניסוי. תהליך השינוי בשתי המסגרות האחרות - המשק ובית הספר - שאב את רוב הכוחות של הצוות שהוביל את הניסוי.

ראוי להזכיר כי מראשיתו, הן בתשתיתו הרעיונית והן המעשית, התקיימה בכפר הירוק הבחנה ברורה ביו שלושת המגזרים: בית ספר, פנימייה ומשק חקלאי. כל אחד מהם פעל באופן אוטונומי: המשק החקלאי והפנימייה התנהלו בעיקרם כמערכות המונחות על ידי עקרונות חינוכיים בלתי-פורמליים, ובית הספר ייצג את החינוך הפורמלי. לכל מגזר היו גבולות ברורים, התקיים בו מבנה ארגוני משלו, וכל אחד דבק במשימה המרכזית, כפי שזו נתפסה על ידו, והאמין בתרומתו החשובה והייחודית לשלם. הצירוף של שלושתם בעשייה החינוכית היומיומית הלם את אמונת המחנכים באשר לצורכי אוכלוסיות היעד וקבע את ההתנהלות של הכפר לאורך עשרות בשנים, בדרכים סלולות וקבועות פחות או יותר. השינויים המואצים שהתרחשו בשנים האחרונות בסביבה החיצונית והפנימית לא נענו בהתאמות הולמות של המשק והפנימייה. רק בית הספר התפתח והתעצם בהתאמה לצרכים חדשים. הפנימייה נותרה במידה רבה מאחור, ועקב כך נחלשו גם גופי הנוער ומנהיגות הנוער אשר היו פעילים לאורך השנים. במהלך השנים האחרונות גדלה מאוד אוכלוסיית תלמידי החוץ בכפר. הלימודים, במתכונתם הפורמלית, קיבלו מקום ראשון בעשייה החינוכית. בית הספר אימץ לתוכו בהדרגה גם תכנים ותהליכים בלתי-פורמליים (שבעבר היו נחלת הפנימייה), והמבנה הארגוני המסורתי הפך יותר היררכי. חלה הסתגרות והתרחקות משמעותית בין שלושת המגזרים.

בין הגורמים המעכבים את חיבור הפנימייה לניסוי יש לראות גם את התחלופה בצוות הפנימייה (מדריכים ומנהלי הפנימייה). כך למשל נפגעה ההתפתחות של תנועת הנוער הירוקה, שהייתה בנויה בעיקר על מדריך אחד שעזב בתום השנה ולא נמצא לו מחליף מתאים.

כפועל יוצא, היסודות המהותיים, המושרשים במסורת ובתרבות הפנימייה ומהווים בסיס ממשי להעצמת בני הנוער ולפיתוח תרבות נעורים ומנהיגות נוער בכפר הירוק, מתחילים לחזור למרכז הבמה ולהתחבר לתהליכי השינוי רק עם השתרשותו של הניסוי בכפר ועם מינויו של מנהל חדש לפנימייה.

9 א. בשנת הלימודים 1991 זכתה מועצת החניכים בכפר הירוק בפרס החינוך מטעם עליית הנוער. מנימוקי ועדת הפרס: "מועצת החניכים בכפר הירוק היא רחבה ומשמעותית. יו"ר המועצה הינה חניכה והיא המופקדת על ניהול פעולתו של גוף זה... נציגי כל הקבוצות נבחרים למועצה ביום בחירות המתנהל במתכונת של בחירות ממש. המועצה פעילה מאוד בתחום חיי התרבות, יצירה, משק ועבודה... קיים יחס כבוד הדדי בין מבוגרים לנוער... עד אחרון העובדים... בלטה הרגשת הבית אצל החניכים, והעובדה שלמרות גודל הכפר קיימת הרגשה של יחס אישי".

ב. בשנת 1999 זכה הכפר בפרס קורצ'אק, הניתן למועצות תלמידים ולחברת התלמידים ולמוסדותיה הנבחרים שמצטיינים בפעילות ברוחו של קורצ'אק. מנימוקי יו"ר העמותה, ד"ר אליעזר מרכוס: "פרס קורצ'אק לשנת תש"ס ניתן למועצות תלמידים וחברת ילדים שהצטיינו בפעילות ברוחו של המחנך הדגול..."

מורטוריום - תהיות וספקות

גרעין מרכזי של אנשי הצוות החינוכי המוביל נרתם בהתלהבות לחשיבה ולעשייה, אבל כפי שמתאר להלן אריה קוגן (מוביל הניסוי ב"טרם-ניסוי" ובשנה הראשונה לניסוי), רוב האנשים היו סקפטיים או לא מודעים לראשית העשייה של הניסוי. הפעילות התרכזה בשלושה מוקדים: מוקד צוות ניהול ניסוי, מוקד צוות לומד ומלמד ומוקד תלמידים לומדים ומדריכים במשק החקלאי. בשנה ראשונה הוקם גם צוות הערכה ומונה מתעד לניסוי.

■ מתוך ריאיון עם אריה קוגן:

כשאני חושב על זה, בתחילה היה הניסוי "פרויקט". בעצם הניסוי נתפס אז כ"עוד פרויקט" במגוון הפרויקטים שהיו קיימים בכפר הירוק. זה נשמע פרויקט מעניין וטוב - אקולוגיה וכל מיני מילים יפות שנשמעו מאוד טרנדיות. הנושא הירוק התחיל אז לקבל תאוצה, וסיסקו (מנהל הכפר) חשב איך אנחנו יכולים למתג את הכפר ולהוסיף לו רובד מעניין נוסף. התבקשתי לבדוק את כל ההליך הזה. בהתחלה היה זה משהו מאוד תיאורטי, אפילו פילוסופי, ניסיון לגבש רעיון חינוכי ייחודי. המושגים של הניסוי היו אז מאוד מופשטים ונשמעו מאוד גדולים, כמו "חיבור המשק לסביבה החינוכית", משק כ"מעבדה לימודית" וכד'. זו הייתה ההתחלה. אני חושב שבאותו הזמן רק מעט אנשים הבינו על מה אנחנו מדברים. היו שראו בזה עוד 'תיק' לעבודה שלהם בכפר והיו מי שראו בזה משהו מאוד ערטילאי שלא יצליח לרקום עור וגידים. היו ששאלו: "מה זה הניסוי הזה? מה זה ייתן לנו? האם פירושו של דבר שתהיה במערכת 'רצועה' של לימודי גיאוגרפיה וסביבה?" היו שחשבו שזה עוד רעיון חולף שייעלם לו במשך הזמן. הדיבור על ניסוי נשמע תמוה מאוד, ונשאלו שאלות כמו "מה, נצא עם התלמידים לשטח? זה לא נראה ישים בכלל..". ואנחנו, הצוות הראשוני המוביל, ניסינו להמשיג את הרעיונות שלנו ולראות מה בעצם כבר קיים בכפר ואיך ניתן לשדרג את מה שקורה פה ולמנף את זה לעבודה חינוכית סביבתית וייחודית. רצינו לחבר בין המגזרים השונים ולהרים משהו מדהים ואחר...

הדיונים במוקדים השונים סבבו סביב רעיונות ומושגי יסוד שמרכיבים את הקונספט של הניסוי:

- מהו מקומו של החינוך החקלאי כיום ומהי זיקתו לערכים ולחינוך האדם השלם?
- איך ישפיע הניסוי על האיזון בין המגזרים השונים בכפר: בית ספר, משק ופנימייה?
- מהו טיבה של חקלאות בת-קיימא ומהי זיקתה לאחריות אישית וחברתית?
- מהי חקלאות אורבנית ומהי זיקתה לקהילה?
- מה מקומו של ההיבט הכלכלי בחקלאות; גישה ירוקה מול גישה עסקית?
- מה יהיה מקומם של התלמידים בתהליך הניסוי?

דברים מתוך הפרוטוקולים של צוות ניהול הניסוי מדגימים משהו מן המבוכה, הלבטים והקשיים בהעמדת השאלות הקשורות לעצם התהליך ולמושגי היסוד של הקונספט החדש:

■ עליזה (מנהלת בית הספר): השאלה הבאה היא מה היינו רוצים שיקרה השנה מבחינת למידה ובניית תשתית ... כאן אנחנו צריכים להחליט מהם המוקדים התוכניים שאנחנו רוצים להתמקד בהם ... בשלב הבא של הלמידה נגדיר את המושגים והערכים כדי שבאמת נדבר בשפה אחת.

■ תרצה (יועצת): יש פה שני תהליכים המתרחשים בו-זמנית - תהליך אחד מתקדם שהצוות הזה חווה ומקדם אותו, והתהליך השני שאמור לבנות את כל האסטרטגיה של הניסוי (הערכים המרכזיים, תוכניות העבודה וכד'). אלו שני תהליכים מקבילים, וצריך להיות מודעים לכך.

■ דייזי (מובילת הערכה): צריך לחזור ולהתחבר לחזון של הכפר, ולבדוק אותו ואת הערכים הבסיסיים שוב. אנחנו צריכים שכל אחד שעובד בכפר הירוק ידע מה החזון של המקום הזה. (פרוטוקול מוקד לומדים ומלמדים, 20.12.04)

■ אבי (מוביל הידע): החלום של כל אחד לא יכול להיות מנותק מהחזון של הכפר הירוק. כל אחד צריך לראות איפה החלום האישי שלו מתחבר לחלום של הכפר הירוק. אנשים צריכים להבין למה זה טוב להם - מבחינת העבודה שלהם עם הנוער, הסיפוק שלהם וכו' ... אפשר להחליט על מושגים ראשוניים שישמשו בהם: סביבה, חקלאות, קהילה, מנהיגות נוער, חקלאות פוסט-מודרנית (באלף השלישי), חקלאות בעולם עירוני. (פרוטוקול צוות ניהול ניסוי, 22.3.05)

רקע תיאורטי - בדרך לניסוח הרציונאל

לקראת ניסוח הרציונאל נדרשו חקירה, למידה וסיוע אקדמי. את הסיוע הזה קיבלנו מן היועצות האקדמאיות הראשונות שלנו, ד"ר דפנה גולדמן וד"ר רינה אידן. מאמרן "מהכפר הירוק לכפר ירוק - מודל לכפר נוער סביבתי באלף השלישי" 10 פתח בפנינו את סוגיית השינוי הפרדיגמטי, ובהדגשה יתרה את השינויים שחלו במקומם ובתפקידם של החקלאות ושל החינוך החקלאי בארץ ובעולם. בעבר נתפסה החקלאות כנכס יסוד החשוב מאין כמוהו לבניין הארץ, וככזאת הייתה חלק מן התפיסה האידיאולוגית של הציונות הסוציאליסטית. אולם המציאות השתנתה, ועמה סדרי העדיפות של החברה, אמונות, ערכים ותפיסות יסוד. בד בבד השתנתה גם התפיסה החברתית ביחס לחינוך לעבודה. חינוך לעבודה בכפר הנוער עדיין קשור בטבורו לעבודה החקלאית הפיזית. בהגדרתו זו אין הוא הולם עוד את הצרכים הנוכחיים של בני הנוער. כך אירע שכבר שנים לא מעט חיזק החינוך לעבודה במשק חקלאי דימוי סטיגמטי שלילי של כפר הנוער. מסמך האסטרטגיה, שנכתב על ידי הבנק העולמי לפיתוח כפרי (The World Bank, 1997), מדגיש את החשיבות של המעבר מראייה כפרית צרה לרחבה. על פי ראייה זו, חינוך חקלאי צריך להיות חינוך לחיים, והוא כולל: פיתוח מנהיגות, פיתוח ההון האנושי ופיתוח חברתי, טיפוח ביטחון עצמי ויכולת פתרון בעיות. המסמך קובע כי החינוך החקלאי צריך לראות את החקלאות בראייה רחבה ולקדם מנהיגות בתחומים הקשורים לאינטראקציה שבין הקהילה החקלאית לקהילה העירונית.

על הפוטנציאל של כפר הנוער

הניסוי המוצע הולם את גישתו של יצחק קשתי, הקובע כי יש בכוחם של בתי ספר פנימייתיים להאיץ ולהעצים שינויים בחברה ובתרבות בשל אופיים הכוללני (קשתי, 1993); וכן את גישתה של רינה שפירא, הטוענת כי לכפרי נוער יש כוח המתבטא במשאבים, בשטח, בציווד, בכוח אדם וכו', ומידת הגמישות והעצמאות שלהם רבות משל כל מוסד חינוכי אחר הכפוף לרשות מקומית מבחינת משאבים כלכליים (שפירא, 2000). יתר על כן, כפר הנוער אינו צריך להתחרות במערכת החינוכית הקיימת אלא לתת מענה לצרכים אחרים (ראה גם ביבליוגרפיה: שלסקי, ש' 2000, אריאלי, מ' 2000). מחקרים אחרים מתייחסים לפוטנציאל שיש לכפרי הנוער בארץ להתפתחותם האישית, החברתית והערכית של צעירים מתבגרים. לפי מחקריו של ראובן כהנא (1997), הממזים הבלתי-פורמליים של החינוך הכפרי - ובהם רב-ממדיות¹¹, מורטוריום¹², סימטריה¹³, דו-משמעות¹⁴, פיקוח חברי¹⁵ ואוטונומיזם¹⁶ - מובנים במערכת החינוכית של כפר הנוער ומאפשרים לתלמידים בעלי כישרונות רבים ושונים להגיע להצטיינות ולהערכה. "במישור הקבוצתי הם מאפשרים את היווצרותו של דפוס של סולידריות 'אורגנית', וכן התנסות במגוון זכויות וחובות ושיתוף בהכרעות ובהחלטות מרכזיות, תוך התנסות ישירה בדפוסים ניהול עצמיים."

יתר על כן, התפתחותן של תפיסות דמוקרטיות וביקורתיות בחינוך, ובמרכזן העמדת כבוד התלמיד וזכויותיו בקדמת הבמה, ותמיכה בשיתוף התלמידים בעשייה החינוכית, הופכות את הדיאלוג בין המבוגרים לבין בני הנוער בכלל, ובכפר הנוער בפרט, לשוויוני יותר. כפועל יוצא, האווירה בבית הספר נעשית פתוחה יותר ומהווה בסיס רחב לביטוי אישי וללמידה התנסותית. כל אלה מחזקים כמובן את חדירתם של עקרונות החינוך הבלתי-פורמלי אל המסגרות הפורמליות.

על התיאוריה הסביבתית שבחרנו

■ "נוסף על החיבור לאדם אנו מעוניינים לקדם את החיבור לאדמה. להחזיר את הקשר לאדמה ולהוות מודל להטמעתו בתוך מערכת החינוך" (ד"ר קובי נווה [סיסקון], מנהל הכפר - מתוך אני מאמין חינוכי, 2003).

אנו מאמצים את הפרדיגמה של אקולוגיה תרבותית-חברתית ששמה דגש על ערכים בהקשרם התרבותי ועל אורח החיים של כל פרט ופרט. אין היא רואה את האדם כחלק נפרד מהעולם הטבעי ואין היא עומדת על שימור העולם הטבעי כפי שהיה. השאלה שהיא מציגה איננה אם בני האדם צריכים להשפיע על הטבע, אלא כיצד הם צריכים להשפיע עליו.

הפרדיגמה של אקולוגיה תרבותית-חברתית כוללת מגוון רחב של תחומי עיסוק ומקצועות, ובהם חקלאות, אדריכלות, הנדסה, תכנון נוף וגן ותכנון עירוני - כל אלה אופנים שבהם אנו יוצרים קשרי גומלין עם העולם, וכולם צריכים להיות בעלי אוריינטציה סביבתית. שלא כמו בפרדיגמה הסביבתית-מדעית, העבודה אינה נמדדת רק בהשפעתה על העולם הפיסי, על בריאות הציבור ועל שימור מקורות, אלא מהווה חלק מחזון כולל של חיי האדם והחברה, אותו חזון של חיים וחברה שמשלב את צורכי הגוף והנפש ומדגיש את מקומו של האדם ואת אחריותו למימוש החזון. הדגש באקולוגיה תרבותית-חברתית הוא מקומי, דגש על המפגש בין האדם למקום, דגש על החוויה האנושית שבמפגש ועל החובות המוסריות הקשורות במפגש הזה. בניית הקהילה ובניית הקשר בין הקהילה לאדמה שעליה היא חיה הם מרכיב מרכזי בדגם זה.

רב-ממדיות - מרחב גדול של תחומי פעילות ומיומנויות מגוונות, שוות ערך מבחינת החשיבות וההערכה החברתית.	11
מורטוריום - מבנה בעל תחום הרשאה רחב המאפשר ניסוי וטעייה.	12
סימטריה - מגע גומלין המבוסס על יחסי שוויון או שוויון ערך.	13
דו-משמעות - מערכת הפועלת בו-זמנית על שייכות (מתן ביטחון והגנה בתקופת ההתבגרות) ועל שיתופיות, ושרויה במקביל ביחסי תחרות.	14
פיקוח חברי - פיקוח באמצעות הסברה, השפעה ושכנוע.	15
אוטונומיזם - שיתוף ה"מנוהלים" בהכרעות ובהחלטות מרכזיות, תוך התנסות בדפוסים ניהול עצמיים.	16

בגישה סביבתית זו, המבוססת על מקום, הנושאים החברתיים והסביבתיים שלובים זה בזה לחלוטין, ועל כן היא בין-תחומית ומציעה לא רק שילוב בין מדעים סביבתיים ואקולוגיים, אלא גם משלבת בין מדעים אלה ובין מדעים הומניים. הפעילות האנושית והנופים העירוניים תופסים מקום חשוב בדאגה הסביבתית. המפגש עם סיפורי העבר, עם דמויות ייחודיות ועם מסורות תרבותיות המשרישות את האדם בנוף הם כלים מרכזיים בחינוך סביבתי מסוג זה, (מרכז השלד, אוגוסט 1997). אלו מעניקים בסיס אותנטי לתובנות חדשות ויוצרים הזדהות נפשית עם המקום, הזדהות המאפשרת לעורר את השאלה מדוע וכיצד להתייחס לסביבתנו הקרובה, ומהי הזיקה הקיימת בין איכות חיינו לבין טיפול נכון בסביבתנו (שוורץ, 1999).

לתחושת המקום, כפי שאומר ג'רמי ברנשטיין (1999), יש זווית יהודית. הנוכחות היהודית המחודשת בישראל פירושה חידוש היסוד של "תחושת המקום" ההיסטורית והטבעית שלנו. פירושו לחזור הביתה מבחינה סביבתית - איחוד מחודש של תרבות וטבע.

סביבתיות אמיתית מתחילה עם הידע והאכפתיות שיכולים לנבוע רק מאותה תחושת מקום טבעית ומבוססת על תרבות.

*אבן החן - הכפר הירוק היא לא קטנה ולא גדולה.
היא ירוקה, לא יותר מדי ולא פחות מדי.
היא בצורה ייחודית אלה, אין לה אלה.
אני בודק כמה היא שווה, היא רק שלי, לא לאמכירה.
אני לא אוסף עזר ובודק כמה יש לי, אני דגא רק אלה.
אחרים לא יבינו את הקשר ביני וביניה." (איתי בלוק, ח'4)*

הגישה האקולוגית התרבותית-חברתית עומדת בבסיסו של החזון הסביבתי של מרכז השל, שמוסיף ואומר: "על החינוך הסביבתי כיום להשריש תחושת מקום - הבנה עמוקה ואכפתיות כלפי הסביבה והקהילה הקרובה. על החינוך לטפח תחושת אחריות, לעודד ולספק כלים לאזרחות פעילה, הכוללת בניית קואליציות, פעילות קהילתית ולימוד הדמוקרטיה מתוך עשייה אמיתית" (מתוך - החזון הסביבתי של מרכז השל).

"החינוך הסביבתי הוא בבחינת נושא דגל בחינוך הדמוקרטי. הוא דורש דיון ציבורי בתהליכים הקשורים בעתיד של כולנו, ומידע נגיש לכול, שיאפשר דיון שוויוני כאזרחים שווים. החינוך הסביבתי מפתח תפיסות של צדק, שההווה והעתיד הם של כולנו ולא של אינטרסים צרים המשתלטים על חיינו. הוא מפתח תפיסות של שיתוף, של הבנת אינטרסים שונים, מגוונים, ולעתים גם מנוגדים. החינוך הסביבתי מטפח אמפתיה, מלמד שחיינו קשורים לאחרים השונים מאיתנו אך גם דומים לנו. מבחינה זו עולה תפיסה זו בקנה אחד עם תפיסת העולם של דיואיס¹⁸, אשר האמין בהתפתחות המתמדת האפשרית של בני האדם דרך שיתוף פעולה בין אדם לחברו ובין אדם לעולמו" (א' שוורץ, 2000).

*"כשאתה בא לכאן אין לך מושג על התנהלות סביבתית, נא אתה מפתח הבנה שכל ילד יכול לעשות משהו
על מנת לשנות את הסביבה - כל דרך החשיבה שלך משתנה - על הכוה.
על עצמך, על הסביבה ועל הלימודים." (איתי)*

17 מרכז השל - המכון הישראלי לחשיבה ומנהיגות סביבתית ע"ש אברהם יהושע השל - חוקר, הוגה דעות, רב ופעיל חברתי.

18 ג'ון דיואי (1859-1952), פילוסוף, פסיכולוג ואיש חינוך אמריקאי, שהגותו השפיעה רבות בעולם כולו.

האמין בלמידה באמצעות עשייה, בשותפות פעילה של הילד, גרס שלמידה אפקטיבית רק עם היא מחוברת לניסיון אישי.

על קיימות ועל אזרחות סביבתית

קיימות (Sustainability) היא תפיסה של המשכיות החותרת לפיתוח יכולת להתקיים לאורך זמן, בדומה למערכות אקולוגיות טבעיות. הקיימות - או פיתוח בר-קיימא - מחייבת שינויים מהותיים בתפיסות, בערכים ובהתנהגות בחברה. השגת שינויים כאלה וטיפול אזרחות סביבתית אפשריים רק בשילוב תהליך חינוכי. אזרחות סביבתית הינה אזרחות המעמידה סוגיות סביבתיות חברתיות על סדר היום שלה. אזרחות סביבתית פירושה ההכרה במחויבות האתית לכבד את סביבתנו (הפיזית, הביוטית¹⁹ והאנושית), המובילה למעורבות מעשית של האדם בפעולות מועילות לסביבתו ולקהילתו (דברים מתוך רציונאל יום עיון שהתקיים בבית ברל - "יירוק הקמפוס", 2006).

*"נשם צחוק, אזור כוחות, דרוק באדמה.
תשאר בעולם הזה את הסיון הכי טוב שאתה יכול. תצטיין.
זה הסיון לבאים אחריו, ובינינו, שווה להשקיע לאנחנו." (גילה חייט, ט'2)*

אבנר דה-שליט (2000) טוען כי הגנה מוצלחת על סביבה תלויה בהימצאותם של אזרחים שיש להם:

1. **ידע סביבתי:** הבנה בסיסית של תהליכים אקולוגיים, למשל אפקט החממה או החור באוזון.
2. **מודעות סביבתית:** הבנה מופשטת יותר של הבעיות הסביבתיות, כולל הדילמות המוסריות, הפילוסופיות והמדעיות שהן יוצרות.
3. **תודעה סביבתית:** הבנה שפתרון בעיות סביבתיות אינו עניין טכני או טכנולוגי, אלא כרוך בעשייה במסגרת הפוליטית, כולל השפעה על מקבלי ההחלטות ומעצבי המדיניות. במצב זה ה"סביבתיות" הופכת לעמדה פוליטית.

לסיכום דבריו אומר דה-שליט כי יש לקוות שחינוך לאזרחות יפתח את עיני התלמידים אל מעבר המידע והמודעות הסביבתית - אל תודעה סביבתית. רעיונות אלו היו לנו בבחינת עקרונות מנחים.

גן הירק האורגני

אמיר בלבן, מומחה לטבע עירוני ופעיל סביבתי חשוב, פקח את עינינו להתבונן ולהכיר את העושר הטמון בשטחי הכפר ובנכסיו הטבעיים. לאחר מיפוי יסודי של אוצרות הטבע בכפר, הגיש בלבן **הצעה לתכנון ולשילוב מערכות טבעיות בשטחי החקלאות** של הכפר הירוק. הצעה זו משרתת אותנו בהיבטים השונים של הניסוי.

להלן עיקרי ההצעה:

השטחים החקלאיים של הכפר הירוק מהווים רצועת חיץ ירוקה וחשובה המפרידה בין תל אביב, רמת השרון והרצליה. רצועה זו ממצבת את הנוף הנשקף מהשטחים הבנויים בעזרת נוף תרבותי חקלאי, מהאחרונים שנותרו במרחב. שטחי החקלאות של הכפר הירוק מקיימים מגוון מערכות טבעיות האופייניות לנופי החקלאות המסורתית של השרון. בתחום הכפר ישנו רצף שטחים נדיר הכולל בתוכו שולי רכס כורכר, אזור ביצתי, אפיק נחל, שטחי חקלאות פעילים, שדות מוברים ומגוון מטעים ופרדסים. מרקם חקלאי זה מקיים מגוון ביולוגי עצום בצמוד למטרופולין הצפוף בישראל. הכפר הירוק, מוסד חינוכי, מהווה מקום מושלם לפיתוח מערכת חקלאית המקיימת מערכות טבעיות בצמוד לסביבה העירונית. פיתוח מערכת חקלאית מקיימת מערכות טבעיות הינו אחד האתגרים המרכזיים בחקלאות בת-קיימא המשלבת בין תפוקה לקיימות ומתמודדת עם מגוון שאלות תוך כדי ניסוי ותהייה. התנסות בשאלות אלו והכשרת בני הנוער בניהול שטח חקלאי מורכב יהו נדבך מרכזי ומאתגר בתוכנית הלימודים של הכפר.

בתחום הכפר מצויות המערכות הבאות:

מס'	מערכת	תיאור כללי
1	ביצות	עמק הנרקיסים - ריכוז הנרקיסים הגדול ביותר באזור המרכז. אתר עשיר בעופות מים עם פוטנציאל לדו-חיים.
2	חורשות	חורשות אקליפטוס ותיקות המשמשות לקינון ולמנוחת ציפורים. מקור מזון חשוב לדבורים.
3	שדרות	שדרות ברושים המשמשות כאתר קינון חשוב למגוון עופות.
4	חלקות גיאופיטים	חלקות אלו מצויות בעיקר באזורים שבהם ישנם שרידי יישוב.
5	תל ארכיאולוגי	אתר עם מערות, סביבת מסתור ליונקים ואתר פריחה חשוב.
6	שדות מוברים	שדות שבהם לא בוצעה פעילות חקלאית, חשובים לעופות של שטחים פתוחים ולמגוון מכרסמים.
7	נחל	אפיק נחל המשמש לניקוז, אך מקיים מגוון עופות מים וככל הנראה דו-חיים.
8	שלוליות חורף	שלולית חורף משוחזרת המקיימת מגוון אורגניזמים טיפוסיים ועופות מים.
9	גידולי בעל	סביבה חקלאית אינטנסיבית המקיימת עופות דורסים.
10	גידולי שלחין	כנ"ל.
11	מטע פקאן	מטע נטוש המשמש אתר קינון לעורבים ולינשופי עצים.
12	פרדסים	סביבה חקלאית מפותחת, חשובה למאביקים ולציפורי שיר.
13	בריכת חמצון	בית גידול לח, חשוב לחיות בר כמקור מים קבוע.

טבלה זו מהווה בסיס לתכנון כמה מערכות טבעיות המשולבות בפעילות החקלאית של הכפר ובתוכנית הלימודים. כמו כן טבלה זו מהווה בסיס לפעולות הבאות:

שימור מערכות קיימות בסביבה חקלאית - פיתוח תפיסת ניהול של כמה מערכות טבעיות שישתלבו בפעילות החקלאית של הכפר. דוגמה: מודל הביצה החקלאית, שכבר מיושם באופן חלקי בעמק הנרקיסים בגלילות.

שדרוג מערכות קיימות ומיתון קונפליקטים - פיתוח מערכת מחזורית של שימושי קרקע לטובת טיוב קרקעות ויצירת בתי גידול מוברים לטובת המגוון הביולוגי. שימוש במיני יעד להדברה ביולוגית (דורסי יום ולילה - תנשמות ובזים מצויים).

יצירת מערכות חדשות - יצירת מערכות חדשות יש מאין המתבססות על מערכות פונקציונליות, כגון: הפיכת תעלת מים לאפיק נחל טבעי, שדרוג בריכת חמצון למערכת לחה המטפלת בכל מי הנגר והביוב של הכפר.

פיתוח יוזמות כלכליות מבוססות משאבי טבע - פיתוח מערך משולב של חקלאות ומשאבי טבע קולטי קהל לטובת פעילות תיירות כפרית עונתית. פסטיבל נרקיסים, נדידת ציפורים, צפייה בדו-חיים ואירועי קטיף וקציר.

שדה מובר על רקע רמת אביב מטע הפקאנים - אתר קינון לינשופי עצים ולציפורים אחרות

צבעוני אירוס ארץ ישראלי טריטון הפסים : מין בסכנת הכחדה אירוס הארגמן כלנית

להתבונן במציאות בעיניים חדשות...

"ויקח יהוה אלהים את האדם וינחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" (בראשית, פרק ב, פסוק ט"ו)

א. במשק

החקירה והלמידה של התהליכים המתרחשים במציאות סביבנו, בד בבד עם העיון התיאורטי, משחררים אותנו בהדרגה מצורות מחשבה שהיו כפופות לפרדיגמות הישנות. הגענו למסקנה שהשינוי בתפיסת ייעודו ותפקידיו של המשק כיום הוא האתגר הראשון במעלה ובמעלה שעלינו להתמודד עמו.

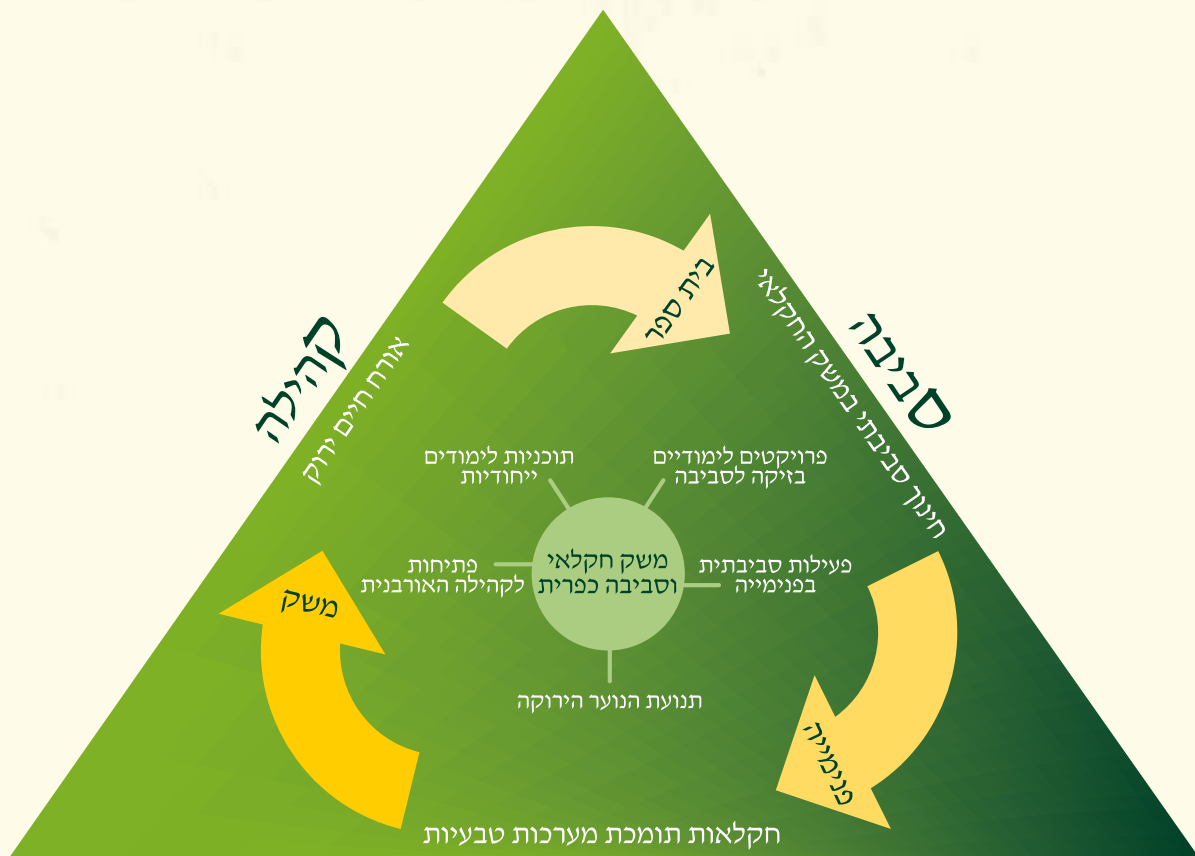
צומת מהותי שהייתה לו השפעה פסיכולוגית משמעותית, היה כש"נפל" לחלל הדיונים החינוכיים והתיאורטיים

■ **הצירוף המטאפורי** ורב-ההשראה שהעלתה המרשתת שלנו, חסי, באחת הישיבות - **"הזהב הירוק!"**

הייתה זו מטאפורה עוצמתית, מרגשת ומגרה לחשיבה. אכן, הסביבה הכפרית, המשק החקלאי והשטחים הפתוחים והירוקים הם בבחינת "זהב ירוק". הפרדיגמה האקולוגית שהנחתה אותנו כבר מראשית הדרך התחברה באופן אינטגרלי למשק ולשטחים הפתוחים. על רקע זה חשפנו אפיונים שהוחמצו או עומעמו לאורך השנים, ואיכויות חדשות כמצע

לצמיחה החדשה. כך בנינו בתחילת הניסוי מצע מושגי למודל הניסוי:

"משולש הקסם": קהילה, סביבה, מנהיגות

מנהיגות

מנכסי "הזהב הירוק" - שמורת נרקיסים

"משולש הקסם" מכון אותנו לאפיונים הבאים:

1. המשק והשטחים הפתוחים כ"מעבדה לימודית חיה"

הסביבה המגוונת, הטבעית והירוקה כשלעצמה, בונה אקלים חינוכי אחר ומעודדת למידה על בסיס עיקרון ה 20 Hands On ויוצרת גירוי לפיתוח של אסטרטגיות למידה חדשות (סיורים, תצפיות, ניסויים = "מעבדה לימודית חיה"), ולפיתוח מגוון כישורים. אין זה עיקרון חדש, ברם עד כה הוא לא נוצל במלוא הפוטנציאל שלו. המפגש עם הסביבה הטבעית באמצעות מטלות לימודיות אותנטיות הוא מפגש ייחודי, מאתגר ומרתק. זוהי **למידה אחרת** ההולמת טווח רחב של סגנונות למידה. במשק החקלאי ובשטחים הפתוחים אפשר לחוות, לחוש, להבין וליישם ידע תיאורטי מתחומים שונים וידע טכנולוגי ומעשי. מתבקשת בו למידה בין-תחומית המשלבת תחומי דעת שונים, ובהם מדעי החיים, סטטיסטיקה, מדעי המחשב, כלכלה, ואף היסטוריה, אמנות ודומיהם, וכמובן - עיון ולימוד של סוגיות יסוד באקולוגיה ובאתיקה סביבתית.

העבודה של התלמיד במשק החקלאי שלנו היא כיום בעיקרה טיפול בבעלי החיים: יצירת מזון עבורם, טיפול בבריאותם, לוויו של המלטות, חליבה ועוד. כמו כן העבודה כוללת טיפוח גינות אורגניות ומכירת תוצרתן, טיפול במפגעים הסביבתיים, שיתוף בניהול מרכז המבקרים והנחיה והדרכה של המבקרים בו. ככזאת, היא מטפחת יחס חיובי לחי ולצומח, מחזקת שייכות למקום, מפתחת אחריות, מעצימה, משלבת ומאזנת את הלמידה העיונית האינטנסיונית בעשייה.

ההתבוננות בתופעות הטבע והעיסוק בבעלי החיים ובצומח עשויים לעורר חוויה של פליאה מול השפע והגיוון של התופעות השזורות בחילופי העונות ובמחזור החיים מלידה עד מוות. בעולם של מושגים מופשטים, של תיאוריות וטכנולוגיה מפותחת, חוויית הפליאה מגשרת על פני הסתירה לכאורה שבין לימוד תיאורטי לבין עולם הערכים והרגש ומחזקת גישה של כבוד, אכפתיות ודאגה לערכי הטבע.

אני רוצה תמיד עיניים/ נתן זך
(מתוך "שירים ומה שביניהם")
"אני רוצה תמיד עיניים כדי לראות
את יפי העולם ולהלל את היופי
המופלא הזה שאין בו דופי ולהלל
את מי שעשה אותו יפה להלל
ומלא, כל כך מלא יופי."

על הגיוון עצמו כמקור השתאות אומר ר' סימון: "אין לך כל עשב ועשב שאין לו מזל ברקיע, שמכה אותו ואומר לו גדל!" (בראשית רבה, פר' י')

מדברי תלמידים על למידה אחרת:

"תמיד נחמד לראות את הדברים בעיניים ולא אלמוד רק מהספר. לכפר ישנם האמצעים לראות לנו את הדברים ולה הרבה יותר מעניין אלמוד ככה." (ג'יה)

"לראות בעיניים שלי את חלקי הפרח - זה שונה. אפשר להצריק את גודלו האמיתי של הפרח, אפשר לעצת בפרחים ולהריח אותם, זה יותר מרשים. היה לנו גם סיור סביב נושא הדשא, שבו היינו איך הדשא מתרבה." (אריה)

"פה אצלנו, אנחנו לומדים בסביבה הטבעית. בסיפור שטח מבינים את הדברים אחרת. זה משהו מאוד מיוחד." (אניס)

■ "החשיפה לטבע, לשדות ולבעלי החיים, היכולת לחיות חיים עירוניים ובמקביל ליהנות מטבע שמקיף אותך בכל יום היא מדהימה." (מתוך מכתבה של חוה רוטשטיין, אמא של נטע, י'4, ר' עמ' 130)

דרך המגע הבלתי-אמצעי מתחבר הידע ליופיו של העולם, כפי שמסכם רוני שושן, רכז סדנאות השטח שלנו:
 ■ "יצירת מאגר ידע בשטחים הפתוחים מגלה לתלמיד את מופלאותו ומורכבותו של עולם הטבע."

רוני שושן עם תלמידים בבריכת החורף

2. פיתוח מודעות סביבתית ואקטיביזם סביבתי במשק החקלאי ובשטחים הפתוחים

המשק החקלאי המשתנה והשטחים הפתוחים ידגימו יותר ויותר את המעבר לחקלאות משמרת סביבה. דרכו יעלו לסדר היום ערכים של הגנת הטבע והסביבה וסוגיות של איכות הסביבה, ובהם סכנת זיהום האדמה, זיהום המים, טביעת הרגל האקולוגית²¹, קיימות, הצורך במחזור וסכנת ההיכחדות של מינים. במשק תעלינה שאלות ודילמות של צדק סביבתי, ובהן סוגיית הפקעת שטחים לבנייה עירונית מול הצורך של הקהילה בשטחים פתוחים, בעיית החלוקה הצודקת של המשאבים הטבעיים, סוגיית מיקומם של תעשיות "מלוכלכות", שיקולים כלכליים מול שיקולים של צער בעלי חיים (תנאי אחזקה של בעלי חיים), הרצון למקסם מיידית את משאבי הטבע (המשק) לטובת הדור הנוכחי אל מול הצרכים ואיכות החיים של הדור הבא.

כך עשוי המשק החקלאי להשפיע על עיצוב עמדות סביבתיות, לחדד רגישות סביבתית, ולבסס ערכים של צדק סביבתי וחברתי, ובד בבד ליישם מודעות זו וידע זה על ידי אקטיביזם: נטילת אחריות, יוזמה ופעולות מנהיגותיות בכפר ובקהילה.

*"כל אדם נוסף שצורך אסביבה, עשה עוד צעד חשוב. האלף שלנו יותר ויותר מזהה את עצמו
צריק אפקוח את העיניים שלנו אל מה שקורה" (מעין)*

ביטוי לעיסוק בדילמות של צדק סביבתי וחברתי בעיתון הכפר, גיליון מרץ 2009:

התביעה ניצחה, המפעל נסגר זמנית

תלמידי כיתות ט' לקחו ברצינות את המשפט המבויים שניהלו במסגרת שיתוף פעולה עם המכון הישראלי לדמוקרטיה. התביעה ביקשה לסגור מפעל מזהם, הממוקם בסמוך לבית ספר, בטענה שהוא גורם לתחלואת ילדים. ההגנה טענה לחוסר ביסוס של ההאשמות. השופטים והקהל קבעו ניצחון גורף לעורכי הדין מטעם התביעה.

²¹ טביעת הרגל האקולוגית של אוכלוסיה כלשהי (מאדם יחיד ועד מדינה שלמה) היא יחידת השטח הפעיל מבחינה ביולוגית שכולו מנוצל על מנת לספק את המשאבים לאותה אוכלוסיה ולקלוט את כל חומרי הפסולת שלה בטכנולוגיות בהן האוכלוסייה משתמשת (איטינגר, ליה, 2007).

התביעה מעלה את טיעוניה

מאת אווה לנצמן, ח' 2/ ורועי לדר, י"א 1/
"ידיעות הכפר הירוק"

משפט מבויים בשיכבה ט' היות את שיא המי עילות, שהרעברה השנה לתלמודי ד-ט' על ידי מדייבי המבון הישראלי לרמוקרטיה.

המבון הישראלי לרמוקרטיה מעורר מעורבות אורחית ופוליטית, וזו השנה השנייה שבה מתו קיימים מיומים משותפים של המבון ושל הכפר הירוק. סמוך לבחירות לכנסת ה'18, למשל, העי בירו שלושה מתלמודי י"א 1/ - אוק, דניס ורועי, הרצאה שהבינו בפני אנשי המבון, מפקחים, מורים להיסטוריה ומרצים מהאקדמיה.

כשנה האחרונה השתתפו תלמידי ד-ט' בפעיי לוויות רבות של המבון הישראלי לרמוקרטיה, כדי לאפשר להם הצעה לעקרונות הרמוקרטיה היש ראלית וכדי לסייע להם לפתח עמדה רמוקרטיה לעתיה תוכנית זו הגיעה לשיאה כמשפט המבויים. המשפט המבויים, כשמו כן הוא - משפט מאורגן מראש, המתבסס על מקרה דימוני. המשפט אורגן והוצג על ידי תלמידי ט', בהדרכת מורים ומטחים מטעם המבון הישראלי לרמוקרטיה. "מטרת עדיי סת המשפט היא לגרום לצמיחה חברתית ולחוויה מכוונת, המקנה ערכי זכויות ולמידה על תהליכי משפט", אמרה לנו דפנה גרוב, מנהלת המבון.

רמו למחלות אצל הנפגעים. עדותה של השוטרת נוערה אף היא לבטל את רברי הפקה, בטענה שאי בתנתו אינה מקצועית.

שלב העדויות

יום המשפט הניע. הארדיטוריום הגדול ערצב בבית משפט, והתפאורה כללה את כל המאי סיינים המסחרתיים - החל ברוכני העדים ועד לבגדי עורכי הדין.

אחרי שכל התלמידים, עורכי הדין וצוות השוי פטים (תלמידים, מורים ואפילו מוסמחים) נכנסו לאולם, הדלתות ננעלו והמשפט החל. הדין נפתח בהסבר לקהל אודות חוקי המשפט המבויים. לאחר מכן עלו אל הבמה נציגי הצדדים. בעזרת מצגות, שהוקרנו על המסך הגדול, הציגו הצדדים את עמדותיהם בפני הקהל והשוטפים. התביעה פירטה את שירות האירועים, שהוכילה להחלטת ההורים להתלונן. ההגנה ציינה את חוסר הבסיס להאשמות, כמו גם את עמדת פקח העירייה.

מיד אחרי נאומי הפתיחה, החלו לעלות העדים. התביעה חקרה ראשונה את העדים, ואחריה חקרו

מספר ימים לפני המשפט התכנסו שני הצדדים בארדיטוריום הגדול והחלו בחזרות לקראת המי שפט. בנוסף, כל צד ארגן כיוסותו חזרות נפרדות נוספות.

התביעה ייצגה קבוצה של הודי תלמידים בכפה שהאשימה מפעל הנגנה בסמוך לבית הספר בתי חלואה הפתאומית של ילדיהם. לטענת התביעה, החומרים שפולט המפעל מדי יום הם שאחראים לתחלואת התלמידים ולכן עליו להיסגר.

העדים במשפט היו שוטרת, אחות, מוסמחית לאיכות הסביבה, רופאת ילדים, בעל המפעל ופקח עירייה. בטובן שכל העדים היו שחקנים - תלמידי רים ואנשי סגל, ששיחקו את התפקיד.

ההגנה ביססה את תוכנית פעולתה על עדותו החשובה של פקח העירייה. לפי עדותו, המפעל לא פולט את החומרים הרעילים שגרמו למחלותיהם של הנפגעים, כפי שזוהו על ידי האחיות ורופאת הילדים.

תוכניתה של התביעה היתה להפריח את אבחי נותניו של הפקח בעזרת מוסמחית מיוחדת לאיכות סביבה ועדותה של השוטרת. המוסמחית לאיכות הסביבה קבעה, כי בניגוד לאבחוניו של הפקח, המפעל כן פלט חומרים רעילים, ובפרט אלו שני

על הפרק: זיהום אוויר

המקרה במשפט עסק בזיהום סביבתי - נושא מרכזי במסר הירוק.

התלמידים התחלקו לשתי קבוצות - תביעה והגנה, וכל צד הכין מראש תוכנית פעולה. שני הצדדים גם החלו באיסוף עדויות ועובדות, שיעזרו בהצגת עמדותיהם וזכייה במשפט.

**קראתם?
נהניתם? עכשיו
הזמן להגיב!**

נשמח לקבל תגובות קוראים, ולפרסמן

3. "השימור החדש" - חקלאות אורבנית

"אני חשב שפיתחתי השנה ממש דאגה לסביבה. הסרט 'אמת מטרידה' באמת השפיע עליי. חשתי האם ולצדו כשראיתי את הסרט והבנתי איך כל מיני דברים שאני עושה יכולים להשפיע ארצה על כדור הארץ." (נועם)

כיום החקלאות נתפסת כחיונית לסביבה העירונית. תפקידה של חקלאות אורבנית הינו לזהות את האלמנטים בחקלאות שיכולים לתרום ולשרת את האוכלוסייה העירונית בהתמודדותה עם האתגרים בתחומי הסביבה, ובהם הצורך בתכנון אזורי שיש בו שימור ערכים אנושיים יד ביד עם שימור המשאבים הטבעיים, כפי שטוען למשל לואיס מומפורד²²: "התכנון העירוני הוא השימור החדש - שימור ערכים אנושיים יד ביד עם משאבים טבעיים. תכנון אזורי דואג לכך שהשטחים הפתוחים חסרי האוכלוסייה והעיר הצפופה יהיו קשורים באופן הדוק²³, וכן מטפל בסוגיות נוספות, כגון: שאלת זיהום האוויר, במיוחד באזורים אורבניים צפופים; בעיית זיהום המים; צריכת אנרגיה; הצורך באיזון פסיכולוגי בין הצרכים האינטלקטואליים, הפיזיים והרגשיים של האדם; הבריחה מן הרעש והניכור של כרך וסביבה עירונית; הצורך לקשר ומגע עם הטבע והאדמה; המודעות הגוברת והרצון לגדל מזון אורגני ולשהות בחיק הטבע. העבודה והלמידה של התלמידים בשטח הפתוח, בחיק הטבע, יוצרת נוגדנים כנגד הניכור המאפיין את החברה הטכנולוגית, חברת ההיי-טק וחברת המונים הפוסט-מודרנית. הנהירה של מאות תלמידים אל הכפר הירוק, דווקא מאזורים אורבניים, מבטאת צורך זה.

אוצרות הטבע בכפר הירוק ובשטחים הפתוחים והמראות המרהיבים מושכים אליהם מדי שנה אלפי מבקרים מכל המרחב האורבני. אירוע שיא שהפך למסורת היא צעדת הנרקיסים המתקיימת מדי שנה בעיצומו של החורף. רבים באים כדי ליהנות מהליכה בטבע ולהביע בדרך זו את תמיכתם במאבק על שימור השטחים הפתוחים בכללותם, ובמיוחד על שמורת הנרקיסים.

תלמידינו מדריכים את המבקרים

22 לואיס מומפורד - מגדולי ההוגים בתחום "השימור החדש".

23 שאלה זו רלוונטית מאוד למיקום הכפר בלב סביבה אורבנית. שטחי הכפר הירוק כלולים בתכנון של "רצועת הנופש" - המרחב המשתרע מפארק הירקון ועד הים.

צועדים לשמורת הנרקיסים

צעדת הנרקיסים

במת אגוז נטלה הטיף לכפר הירוק אלהי משמורת הנרקיסים, וכן גם מנציח הכפר לזיכרונם, לצורך בשיבלי הכפר לזכר 88 שנת לחיובם.
מראה הנרקיסים היה מלבב, אלהי הנרקיסים הישרי אודיה של חג. בסוף הדרך, תחת לעצי השקט, הלטו הכפר הכינו שיתות חוג.
נשות שמורות אלה של נרקיסים, המבינים תלנית ידרא גם בעתיד. אני נאה להיות חלק מהכפר הירוק.

שיי בולדבסקי, י"ב

מתוך עיתון הכפר, גיליון ינואר 2010:

ב. בבית הספר

עליזה בשור, מנהלת בית הספר, מתארת את שעבר עליה ועל בית הספר בתפר של השינוי:

הסיפור על המטלה בשעת לילה מאוחרת...

■ למעשה, כמנהלת שהובילה את השינוי בבית הספר הייתי צריכה ראשית לעבור שינוי במודל המנטלי המוביל אותי דרך קבע לחשיבה על ההוראה הקובנציונלית כתחומה במרחב ובזמן - אני כמובילת השינוי, ואיתי שאר סגל בית הספר.

בעצם, העשייה של "מוקד צוות לומד ומלמד" פנתה לאוטומט שלי/שלנו שמבחינתו **בית ספר = תוכניות לימוד**, אחרת מה יכולה להיות תרומתו של בית הספר?

הפנייה השנייה לאוטומט הייתה בנושא הסביבה, שהתקשר לנושא האקולוגיה, ואז - שוב זה צוות מדעי החיים, הצוות המוכר והדיסציפלינה המוכרת (זה ה**סיפור** שלי, אני מורה לביולוגיה).

החלטנו בצוות ההיגוי לבנות תוכניות לימודים בנושאי סביבה, והיה ברור שזהו תפקידו של בית הספר. לרגע לא עצרנו וחשבנו שאולי אנחנו חוזרים למוכר ולידוע ולא מנצלים את ההזדמנות לעשות משהו שונה.

ואכן, בהמשך הדרך מוקד בית הספר (צוות לומד ומלמד) ומוקד המשק (חינוך סביבתי במשק החקלאי) הגיעו יחד, בהכרה צלולה, לתובנה הפשוטה שאנחנו עושים "עוד מאותו הדבר".

זאת הייתה רק האקספוזיציה של הסיפור.

על פי ההחלטות בנה הצוות תוכנית לימודים לכיתות ז' ו-ח'. יעדי ההוראה-למידה נקבעו בשיתוף עם היועצת האקדמית, שהטמיעה את המושג "אוריינות סביבתית" על כל ממדיו.

נקודת האחיזה הייתה הסילבוס המחייב. בכיתות ז' נבחר נושא הרבייה והסביבה, ובכיתות ח' נבחר נושא המים, שממילא כולו מכון אוריינות סביבתית.

בניית התוכנית לוותה במפגשים עם:

א. זואולוג מאוניברסיטת תל אביב.

ב. רכזי הענפים החקלאיים בכפר הירוק.

כעת חזרה לעלילת הסיפור:

הסיפור של המוקד (מוקד צוות לומד ומלמד) הוא בעצם התובנות המאוד ברורות של כל השותפים לעשייה. דרך הלמידה המשותפת אפשרה לי להסתכל על הכפר בפריזמה חדשה ושונה, בדומה לזו של מורים חדשים במערכת שלא מכירים הן את ההווה והן את הגבולות הפיזיים והתשתיות הקיימות של הכפר הירוק, ודרך הפריזמה של התלמידים שתוך כדי למידתם וחקירתם גילו לפתע שהכפר לא מסתיים באזור האורווה והרפת. היו כאלה שהרחיקו ואף ציינו ש"הכפר לא מסתיים באזור חדר האוכל".

ובעצם זהו סיפור, סיפור הכפר הירוק, הכפר הירוק שנמצא בתהליכי פיתוח ושינוי מרחיקי לכת ותוך כדי קולט תלמידי חוץ (ילדי הפנימייה מכירים את הכפר אחרי חודש, כל פינה, שדה ומרחב בה) שלא יודעים ומכירים ומתפלאים מעולם ומלואו הנגלה בפניהם ("פליאה" היא מושג חשוב באוריינות סביבתית). הכפר שקולט מורים חדשים במערכת, אך לא מפנה להם זמן להיכרות עם המרחבים המיוחדים, וכשהם רק נחשפים מעט הם נופלים ברשת האהבה למקום המיוחד הזה.

זהו הסיפור של הרצון לחבר חיבור משמעותי את כל המגזרים (משק, בית ספר ופנימייה, ובעיקר החיבור הרופף בין בית הספר למשק), והנה ההבנה שמוקד המשק ומוקד בית הספר היו צריכים לבנות ולהבנות תוכנית משותפת, ולא לעבוד במקביל על תכנים דומים.

יש עוד פרטים בסיפור, שיוצגו בסיכום ועדת ההיגוי של הניסוי.

■ ואם הסתכלתי סביבי ואמרתי בלבי ש"המוקד של השכן ירוק יותר", תרתי-משמע, וראיתי תנועת נוער ססגונית ופעילה, ואת הדרכת התלמידים בפעילות מוקד חינוך סביבתי במשק החקלאי, הרי שאנחנו היינו מקום שבו מלמדים ויוצאים קצת לשטח, ומעט מתחברים לסביבה....

אז בכל זאת הרווח הגדול שלנו, צוות המוקד וצוות ההיגוי, היה דווקא מפני שהמודל הזה, שפנה לקונבנציונלי ביותר - תוכניות לימודים בתוך מגזר בית הספר - שבר באופן סופי פרדיגמה זו של למידה ועשייה מגזרית, ופתח דלת גדולה עם אמירה ברורה של חיבור מובנה למשק, הן במערכת יומית משותפת והן בתוכנית לימודים מובנית, ובעיקר בהוראת עמיתים (מורה, עובד ענף) השותפים להוראה בכיתה או מחוצה לה. מההבנות האלה נבנה פרק חדש בסיפור הכפר הירוק.

הרכב המוקדים בתחילת הניסוי סימן כיוון חשיבתי פורץ דרך המציע חיבור סינרגטי בין מגזרי הכפר השונים, חיבור שיוביל וישדרג את העשייה החינוכית-לימודית.

תוכנית הפעולה של צוות ניהול ניסוי ומוקד בית הספר כוונה בעיקרה לתחומים הבאים:

1. הרחבת המודעות לנושאי סביבה אקולוגיה וקיימות.
2. הרחבתה של תוכניות לימודים משולבות היבטים סביבתיים ושל מספר השיעורים החוץ-כיתתיים.
3. חיזוק עבודת הצוות בין המורים לאנשי המשק החקלאי.
4. בניית תהליכים ומבנים המעצימים ויוצרים מנהיגות לסגל ולתלמידים.

תלמידים בדרך לשיעור במשק

דני הרפתן מנחה תלמידים ברפת בשיעור ביולוגיה

הרציונאל, מטרת-העל, שאלת הניסוי

ניתוח הצרכים כפי שהם עולים מן השינויים בתחומי החברה והכלכלה בחקלאות ובחינוך החקלאי, בד בבד עם התגבשותה של הראייה החדשה, באים לידי ביטוי ברציונאל, במטרת-העל ובשאלת הניסוי:

הרציונאל:

1. הצורך לפתח מנהיגות עתידית אשר תעמיד את יחסי הגומלין בין האדם וסביבתו במרכז סדר היום החברתי.
2. שינויים מרחיקי לכת במעמדה ובתפקידה של החקלאות בארץ ובעולם, והדרישות הנגזרות מכך ביחס לחינוך החקלאי.
3. מיקומו של הכפר בלב סביבה אורבנית, והדרישה לפתיחות, לשקיפות וליצירת קשרים משמעותיים עם הקהילות הסובבות אותו.
4. השינויים המתרחשים בחברה המודרנית, ובהם "התפוצצות הידע", התפתחות מואצת של הטכנולוגיה, דמוקרטיזציה בתהליכי קבלת החלטות, גלובליזציה, עמימות הערכים וטביעת הרגל האקולוגית.

מטרת-העל:

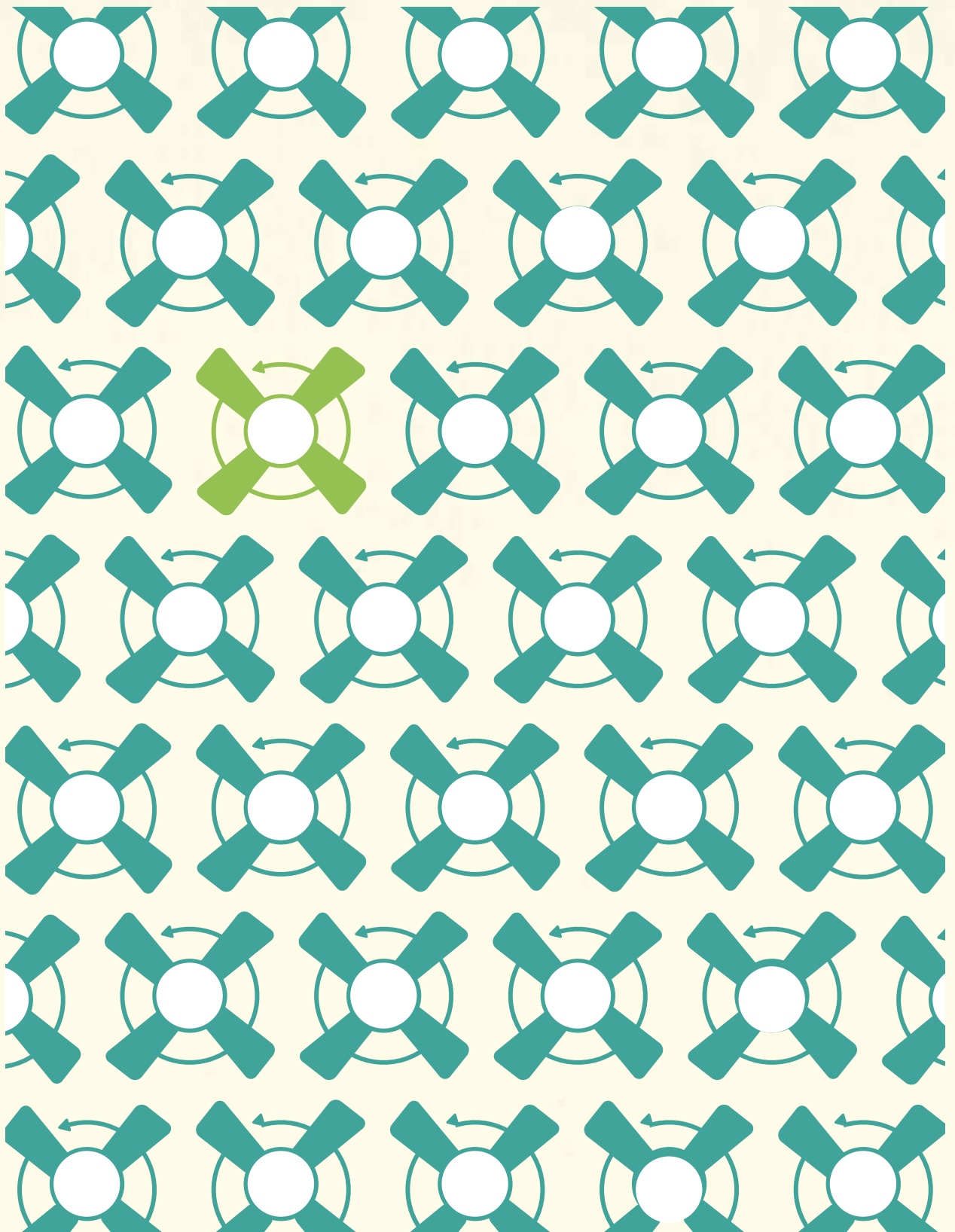
לפתח מנהיגות נוער סביבתית, אשר תעמיד את יחסי הגומלין בין האדם לסביבתו במרכז סדר היום החברתי. לשם כך:

- א. יש להפוך את המשק החקלאי והשטחים הפתוחים ל"מעבדה לימודית חיה", שתאפשר תהליכים של למידה אותנטית וחוויתית ותהווה זירה מרכזית להעצמה, לגיבוש זהות אישית ולפיתוח יכולות הנהגה.
- ב. להעתיק את נקודת הכובד לחקלאות אורבנית המשלבת אחריות לשימור.
- ג. להגדיר מחדש את יחסי הגומלין בין קהילת הכפר הירוק לקהילות הסובבות; לזהות את אותם האלמנטים בכפר ובחקלאות שיכולים, ביוזמת הנוער ובשיתופו, לתרום ולשרת את האוכלוסייה האורבנית בהתמודדות עם אתגרים בתחומי הסביבה-חברה.

שאלת הניסוי:

כיצד נעצב חוויה לימודית-חינוכית המונחית על ידי עקרונות סביבתיים ומבוססת על מרחב חקלאי-כפרי בלב סביבה עירונית, כדי לפתח מנהיגות סביבתית?

חלק שני

קהילה אקספלורטיבית

Grass Roots - חשיפת הניסוי, חזון המנהל, התשתית הארגונית, יישומים - (שנת טרום ניסוי - שנה שנייה)

על "תפיסת הארגון החינוכי את עצמו כ"קהילה אקספלורטיבית":
■ האקספלורציה הארגונית מנחה את פעולת המערכת דרך תהליכים מעגליים של בירור, רפלקציה, חקירה, עשייה והערכה, ודרכם הארגון עוסק בשאלות כגון:
מי אנחנו? מהי מטרתנו? איך אנו פועלים לקראתה? איך אנו משפרים את פעולותינו?
(ד"ר אבי קפלן, יועץ אקדמי, מתוך פרוטוקול ישיבת ניהול ניסוי, 11.5.09)

יום חשיפה ראשון של הניסוי לכל עובדי הכפר - חזון המנהל

ב-8 במרץ 2005 התקיים יום חשיפה ראשון לכל עובדי הכפר. דרך יום שכזה היה ניתן לעמוד על הלוך הרוח של העובדים, וכן על המחשבות, הרגשות והעמדות הרבות והשונות שליוו את כלל העובדים בשנה הראשונה של הניסוי, וגם מעבר לכך. האקלים הדמוקרטי שמאפיין את הכפר הירוק והמסורת של עבודת צוות מאפשרים לבטא ולהציף קשיים וחששות אלה הן באופן ישיר והן באמצעות שאלות רבות הנוגעות למהות הניסוי, וכן לבטא שמחה והתלהבות מן הכיוון המוצע. השאלות, ההארות וההערות אכן נגעו בכל ממדי הניסוי - הקונספטואליים והיישומיים; יום החשיפה עורר אי-שקט חיובי וזרע בקהילה כולה את הזרעים הראשונים של הניסוי.

להלן מקצת מן הדברים שעלו בסדנאות של יום החשיפה:

שאלות והערות כלליות:

- מהן מטרות הניסוי? חסרה הצגת מטרות הניסוי.
- הקונוטציה של המושג "ניסוי" - חלקיות וזמניות, ומה יהיה אחר כך?
- איך יבוא הניסוי לידי ביטוי בבית הספר?
- מהם המדדים להצלחת הניסוי?
- קיים קושי במקרו של תוכנית הניסוי. לא רואים את הרצינאל.
- יש פספוס בליבה של המערכת. יש בלבול, מה במרכז - הילדים? בית הספר?
- לא תמיד יש ראייה מערכתית. הכפר הוא מערכת מורכבת, ויש "השפעת דומינו".
- מהן הפרספקטיבות המעשיות של אקולוגיה בכפר?
- צריך למצוא איזון בין ישן לחדש.
- כיצד ניתן לתגמל תלמיד יותר ערכי?

מן הפרוטוקול שמסכם את יום החשיפה (8.3.05):

- **דייזי:** "אפשר לראות שיום החשיפה הוכתר בהצלחה רבה. בשאלון משוב, הרוב המוחלט סימן כתשובה את הקטגוריה "נראה לי שניסויי כזה עשוי לקדם את הכפר הירוק במידה רבה" (67%). כשאני רואה תוצאות כאלה אני מרגישה שיש לנו קרקע מוכנה להמשיך הלאה."
- **רודיקה:** "אני חושבת שזה היה מאוד חיובי ואנשים יצאו בהרגשה מאוד טובה. הסדנאות הועברו בצורה נעימה ונינוחה. הייתה הערכה רבה ליום שהיה. למרות זאת, כמה אנשים שפנו אלי לא הבינו איך הניסוי מתחבר לבית הספר, ולא הבינו עד הסוף את משמעות העצמת התלמידים. בסך הכול יש רצון עז מכולם לשתף פעולה."
- **אריה:** "הניסויי עדיין לא מבוסס ברמה שאפשר להגיד לכל אחד מה הוא עושה. המטרה של ה'טרם-ניסוי' היא לבנות תשתית ראשונית, ואי-אפשר לבוא לאנשים ולהגיד להם מה הם הולכים לעשות. צריך להתמקד במטרות שלשמן הוקם המוקד הזה - ערכים, שפה ולא פרקטיקה."
- **אבי:** "צריך להשקיע יותר בידע. אנחנו מדברים על נושאים כמו אקולוגיה והעצמה, אבל חסר לנו הידע הנדרש בתחומים האלה. לא ניתן לבנות את הניסוי ולהמשיך הלאה בלי לקיים תהליך של למידה גם ברמה של הצוות המוביל וגם ברמה של כלל העובדים."

במשוב שנערך בתום הפעילות התבקשו כל האנשים לציין מטרה אחת שאיתה הזדהו במיוחד. הם ציינו בעיקר את הרצון לשמור על ייחודו של המשק החקלאי במסגרת כפר אקולוגי, לחבר את בני הנוער לנושא ולהעצימם. המשוב ביטא בעיקר מעורבות חיובית ומוטיבציה להובלת השינוי.

ד"ר רינה אידן מרצה בפני עובדי הכפר בוועדת ההיגוי הראשונה

ב-11 בינואר 2005, בוועדת ההיגוי הראשונה, הציג מנהל הכפר בדברי הפתיחה את חזונו:

■ אנחנו מאמינים שהכפר הירוק הוא מקום שמחדש ומשנה כל הזמן, מקום שאינו קופא על שמריו. אנחנו מנסים כל העת ליזום ולצפות את העתיד. כפר הנוער ההיסטורי הולך ומאבד את מעמדו, ואנו מאמינים שאנחנו חייבים לעשות שינוי, אחרת כפר הנוער ידעך. החינוך העתידי יתבסס על חיבור לסביבה ולקהילה. אנו מאמינים שהשינוי שהכפר יעבור יהווה מודל לבתי ספר אחרים - לא רק לכפרי נוער, אלא גם לבתי ספר בעיר.

בית הספר שלנו יפתח תכנים אקולוגיים. החניכים יהיו שותפים מובילים בשינוי. המשק החקלאי יעבור שינוי; ענפים נוספים ייכנסו למשק - חוות כלבים, בית חולים וטרינרי, בית בד, יקב ועוד. כל השינויים יתבצעו עם התלמידים ובשיתופם המלא. במידה רבה נעביר את האחריות לתלמידים.

בפנימייה תטופח מנהיגות דרך מוסדות הנוער - מוסדות גישור, בית דין לנוער ועוד. הנהלת הכפר תעבוד בשיתוף עם מזכירות הנוער. הכותרת של הניסוי שלנו היא "מנהיגות נוער". אנחנו רוצים להכניס את מזכירות הנוער גם לתוך הדירקטוריון של הכפר, כך שהנוער יהיה משולב במוסדות הבכירים ביותר ויוכל להשפיע בהם.

לגבי הכפר - חשוב לנו שהכפר כולו יתחבר לקהילה. אם הכפר לא יפרוץ את מעגל העוינות של הקהילה, הוא נמצא בסכנה. אבל אם ניצור בקהילה אינטרס לשמור על כפר הנוער, ניצור יחסי גומלין אחרים בין הכפר לסביבה. הכפר יהווה גם מקום שייצור קשרים עם הקהילה החיצונית הרחבה יותר, וזאת במסגרת תנועת נוער ירוקה גלובלית.

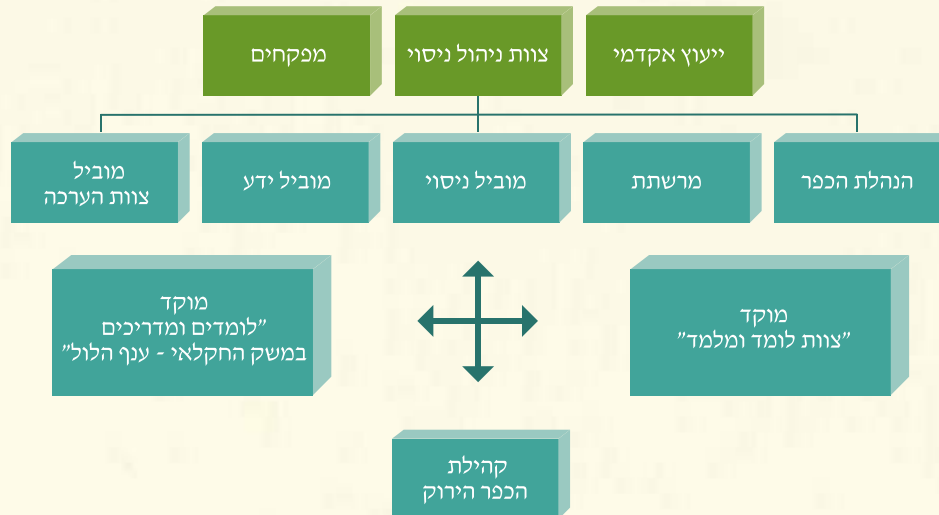
אנחנו רוצים שמהכפר תצא תורה בכל הקשור לנושאים אקולוגיים. נקיים כאן מפגשים כדי להעביר את התורה, ואולי גם להפיץ את הידע באופן מסחרי.

לסיום: אם נשאל את עצמנו במה יהיה הבוגר של הכפר שונה מזה שהיה, נאמר שזהו בוגר שיפנים ערכים של שמירת הסביבה - לא דרך ידע עיוני בלבד, אלא גם באמצעות ידע חווייתי, וכשהוא יחזור לקהילת המוצא שלו הוא ייקח איתו את הידע והערכים שצבר.

בדבריו של מנהל הכפר מופיעים המוטיבים העיקריים של הניסוי. הוא הראה את הכיוון, אך הדברים נשמעו אז לרבים מאיתנו כחלום רחוק.

■ את ועדת ההיגוי הראשונה סיכמה זמירה, סגנית מנהלת גף ניסויים ויזמות, במילים אלו: "הגעתי לכאן בשל החיבור המיוחד בין חסי לביניכם. עליי לציין במיוחד את הדרך שבה נכנסתם לניסוי, בעיניים בורקות. ניכר שעבורכם הניסוי הוא אתגר. השאלות שאתם שואלים הן לגיטימיות ומקדמות. אתם בשלב מתקדם ומקדם. ברצוני להזכיר כי אתם בשנה הראשונה של קדם-ניסוי. הפיזור מאפיין את השלב הזה. הדרך עוד ארוכה. בשנה הראשונה והשנייה ממקדים."

התשתית הארגונית ובניית שפה משותפת

מראשיתו כוון הניסוי כמהלך לשינוי יסודי כלל-כפרי (מערכתי), ולא רק כניסוי בית-ספרי. אתגר כזה תובע מבנה ארגוני מותאם לתהליך הארוך והמורכב.

התשתית הארגונית לניסוי גובשה על ידי מוביל הניסוי והצוות המוביל בשנה הטרומ-ניסויית. לאורך הדרך חלו שינויים. שינוי מרכזי היה השינוי הפרסונלי בתפקיד של מוביל הניסוי, תפקיד שהועבר בשנה השנייה לידי מובילת ניסוי - המחנכת של כיתת המנהיגות הסביבתית הראשונה. תוך כדי התהליך נערכו גם שינויים במבנה הארגוני.

בד בבד החל תהליך של למידה בכמה מעגלים:

קקהילה בכפר נוער שהולכת לחדשנות ומחויבת לפיתוח מנהיגות סביבתית, נדרש הסגל כולו ליצור בתוכו שפה משותפת המבוססת על ידע וערכים משותפים.

מוקד צוות לומד ומלמד התווה תוכנית השתלמות שכללה הבניית תשתית פדגוגית וארגונית ללמידה. במסגרת זו נערכו השתלמויות והדרכות המכוונות ליצור בסיס ידע משותף לכלל המורים והעובדים בנושאי סביבה, יזמות ומנהיגות. מומחים בתחומים הללו לימדו והרצו בנושאים הבאים:

ד"ר אבי קפלן - מנהיגות.

ד"ר ליה אטינגר - המשבר הסביבתי הגלובלי.

ד"ר מירי לרנר - יזמות במרחב הכפרי, וכן הנחיה של צוותי מקצוע.

עמיר בלבן ורוני שושן - הרצאות והדרכות לצוות על משאבי הטבע בכפר הירוק, וכן הוגשה על ידי עמיר בלבן הצעה לתכנון ולשילוב מערכות טבעיות בשטחי החקלאות של הכפר הירוק.

נערכה השתלמות שנתית לצוות המוביל במסגרת **גף ניסויים ויזמות** במשרד החינוך. ההכשרות של הגף ליוו אותנו לאורך כל שנות הניסוי בנושאים רלוונטיים לתהליך הפיתוח של הניסוי. הם היו בחזקת "פיגומים" משמעותיים ביותר להתפתחות האישית של כל אחד מהמשתתפים ושל הארגון כולו. למדנו להכיר את יסודות מחקר הפעולה ודרכי ניהול הידע, רכשנו ידע בהערכה, קיבלנו סיוע בחילוץ המודל, רכשנו כלים לטיפול בהתנגדויות ועוד.

יתר על כן - חבורת הלמידה שנוצרה עם צוותי ניסוי פעילים של בתי ספר אחרים הייתה בבחינת ארגון לומד בעל עוצמה סינרגטית.

"נעשה ונשמע" - יישום ראשון במעבדה הלימודית

הדחף "לקפוץ למים הקרים" הוליד ביוזמת "מוקד תלמידים לומדים ומלמדים" פרויקט ניסויי ראשון - תלמידים לומדים ומלמדים בלול. לפרויקט נבחרה דווקא כיתת חשמל, שמורכבת ברובה מתלמידי פנימייה. בדומה למוקדים האחרים, מוקד זה היה בין-תחומי וכלל את נושאי התפקידים הבאים:

- יורם, מוביל המוקד ומרכז ענף הפלחה וגן הירק.
- נתן, מנהל המשק החקלאי.
- יוסי, המורה האחראי על מרכז המבקרים.
- צופית, מרכזת מדעי החיים והמדעים בבית הספר.
- עודד, רכז לול ומורה בבית הספר.
- אלי, מדריך חברתי.
- אבי, מוביל ידע.

תלמיד, בוגר קורס לול, מדריך תלמידים מכיתה ז'

המטרות והיעדים שהציב הצוות היו:

1. יצירת חוויה לימודית אחרת הכוללת ידע, מיומנויות והתנסות, תוך שיתוף שלושת המגזרים: משק, פנימייה ובית ספר.
2. הכשרת נוער להדרכה במרכז המבקרים.
3. חיזוק הזיקה ותחושת השייכות של התלמידים למשק החקלאי.

מהלך הפרויקט:

מוקד זה מביא לידי ביטוי חלק מן המטרות המרכזיות של הניסוי; הוא מכוון להעצים את בני הנוער באמצעות תהליך של למידה אחרת, פעילה וחוויתית, למידה המתרחשת בחלקה מחוץ לכותלי הכיתה. התוכנית כוללת ידע תיאורטי והדרכה להנחייתם של תלמידים אחרים, כאשר בשלב הראשון המודרכים הם תלמידי הכפר. הפרויקט מחבר למשק החקלאי תלמידים שלא התנסו בו בעבר, מפגיש אותם בתהליך מרוכז עם נוף המשק ועם בעלי החיים שבו ומעמיד אותם בסיטואציה חדשה - הם הסמכות נושאת הידע בתחום שהוגדר, והם המלמדים והמנחים אחרים. ההכנה לפרויקט הראשון והליווי של הפרויקט נעשו בצוות בין-מגזרי המורכב ממורים, ממרכזי ענפים במשק וממדריך מהפנימייה.

הפרויקט עורר לחשיבה ולדיון בסוגיות פדגוגיות שונות, כגון: מהי העצמת תלמידים? מה הזיקה בין העצמת בני נוער ומנהיגות לבין חקלאות, אקולוגיה וסביבה? באיזה סוג של חינוך חקלאי אנו מעוניינים, ומה יהיה ייחודו? מה היחס בין המעורבות במשק מול עדיפותו הברורה של בית הספר כיום? כמו כן עלו שאלות בנושא ארגון הזמן; תוכנית הניסוי מול דרישות תוכנית הלימודים בבית הספר.

בעקבות קורס הלול התפתחו ניצנים ראשונים של שיתוף פעולה בין רכזי ענפי המשק ומורי מגמת ביולוגיה. המוקד היה בבחינת זרעים ראשוניים, מעשיים ואמיתיים למימוש מטרה מרכזית של הניסוי - העצמת בני הנוער ופיתוח מנהיגות סביבתית.

ושוב, מאותו ריאיון עם אריה קוגן, על היישום הראשון:

■ החוויה השנייה שאני זוכר היא הקמתו של מרכז המבקרים. שם התחלנו קורס מדריכים, שהורכב בעיקרו מתלמידי הפנימייה. התחלנו כאן תהליך מדהים של ניסוי של תלמידים למען תלמידים. לימדנו את התלמידים איך להיות מדריכים. אני התחברתי מאוד לחלק הזה של הניסוי, לזה שבעצם אנחנו ב"מעבדה חיה" שבה מאפשרים לתלמידים לרכוש ידע ומיומנות בהדרכה. הרמנו כאן קורס הדרכה מדהים וראינו איך תלמידים, שרובם היו מהפנימייה, כאלו שבעבר לא ידעו איך לעמוד בפני קבוצה ולדבר, רכשו את המיומנות הזאת בזמן קצר. היום אנחנו צריכים להמשיך לחזק את הנושא הזה של "ילדים מדריכים".

מדריכי ובוגרי קורס הלול

השפעה ויצירת מחויבות · ידע · אוריינות סביבתית ואקטיביזם סביבתי

הניסוי נבט והחל לצמוח בד בבד עם צמיחה מועצמת של הכפר: התפתחות של חטיבת ביניים, כולל הקמת מבנים חדשים לבית הספר, גידול מהיר במספר התלמידים, במיוחד של תלמידי חוץ, גידול במספר המורים, פתיחת מסלולי לימוד חדשים ושינויים במגמות הלימוד, אימוץ של תוכניות העשרה ועוד.

גורמים רבים האטו את התקדמותו של הניסוי: צמיחתו המהירה של הכפר, ריבוי של פרויקטים "צורכי זמן" בנושאים שונים, עומס המטלות על צוות המורים ועל המנהלים, קשיים ארגוניים, מיעוט תקציבים, היעדר צוות מו"פ לבניית תוכניות לימודים, וכן היעדר תוכנית פיתוח כוללת של הניסוי שתגדיר את השלבים השונים של התפתחות הניסוי, את היעדים בכל שלב, התכנים, האמצעים, כוח האדם, הלו"ז והמשאבים הנדרשים. הדיונים החשובים על הניסוי והלמידה התנהלו בעיקרם ב"מוקדי הניסוי". כך אירע שבשתי שנותיו הראשונות של הניסוי, אף כי כל העת הייתה התקדמות ורעיון הניסוי חלחל יותר ויותר ברבדים שונים של הארגון הגדול, נותר פער ניכר בין הפעילות במסגרת המוקדים השונים (ה"מעגל הראשון") לבין רמת המודעות והשיתוף של הקהילה הרחבה בכפר.

במסגרת מוקד חדש שנוצר, **תנועת נוער ירוקה**, גובשה קבוצת הגרעין והופעל פרויקט ראשון למיחזור פסולת בכפר. כמו כן שתלו התלמידים גן ירק אורגני. כדי להרחיב אופקים בנושאי הניסוי יצאו תלמידי תנועת הנוער לסטורים לימודיים במועצה לארץ ישראל יפה ובאתר חירייה. בסיום השנה התקיים קורס הכשרת מדריכים צעירים לשנה הבאה. תנועת הנוער פעלה יפה במשך אותה השנה.

פעולות הכנה לבניית ה"קן" של תנועת הנוער

נושא נוסף בסדר היום היה תכנון ובניית שלד ספירלי לתוכנית **למסלול שש-שנתי** למנהיגות סביבתית. **סומן ידע חדש!** היעד היה יצירת מסלול בין-תחומי שמטרתו להכשיר הנהגה צעירה בתחומים של אקולוגיה וחברה.

יישומים בשנה השנייה

בשנה השנייה לניסוי (2006-2007) התחלף מוביל הניסוי.

כניסתה של מובילת הניסוי החדשה, הדר, הפיחה רוח חדשה בניסוי. יד ביד עם אבי, מתעד הניסוי, ננקטו צעדים משמעותיים לקידום התהליך.

נערכו שינויים בתשתית הארגונית של הניסוי - התווספו שני מוקדים חדשים: "מוקד אורח חיים ירוק בפנימייה", ו"מוקד תלמידים לומדים ומלמדים" הפך ל"מוקד חינוך סביבתי במשק החקלאי". השינויים הסמנטיים לכאורה מבטאים הדגשים חדשים. בין השאר, הם מצביעים על התפתחות של מודעות בצוות הביולוגיה לערך המוסף של המשק - מודעות שהביאה לתחילת העבודה המשותפת בין חלק ממרכזי הענפים במשק למורי הביולוגיה. פותחו במשותף כמה יחידות לימוד לכיתות ז'-ח'. יחידות אלו שילבו התנסות חווייתית במשק עם למידה עיונית בכיתה, והיו חלק ממערכת השעות של התלמיד בבית הספר.

תוכנית נוספת ל"למידה אחרת", שכללה גם הדרכה במשק, יושמה בכיתות ט' ו-ט' בענפי הרפת והלול, במסגרת מפגשים שבועיים. התוכנית שמה דגש על סוגיות אקולוגיות בענפים אלו. התפתחות זו חייבה יחסי גומלין יום-יומיים בין המשק לבית הספר, והשפיעה על תוכנו של עצם התפקיד של רכז הענף במשק מחד גיסא, ועל גישתם של המורים למשק מאידך גיסא.

בשנה השנייה והשלישית לניסוי יותר ויותר מורים התחברו לנושא הסביבתי ולמדו להכיר בפוטנציאל הגדול שקיים במשק כיסוד מארגן של הלמידה. צוות מדעי החיים והמשק יצרו מבנה משותף לחשיבה ולתכנון ובנו יחידות לימוד רבות ביחד.

התרחב גם הדיאלוג בין מורים בתחומי דעת נוספים כמו ספרות, תנ"ך ולשון, לבין רכזי הענפים. צוותי מקצוע הונחו כדי לעמוד מול תוכנית הפעולה; כל אחד מהצוותים בנה לעצמו את התוכנית המתאימה לתחום הדעת שלו ולנטייתו (ראה בהמשך).

בשלבם הראשונים (אחרי ההתנגדויות) היו צוותים שהלכו לכיוון פרויקטים ימי שיא, והיו שהתמקדו ביחידת לימוד אחת או יותר.

בצוות הקולנוע יצרו התלמידים סרטים בנושאי סביבה, "ימי אקולנוע" (קולנוע העוסק בתכנים אקולוגיים); במגמת העיצוב התקיימו כל ימי היצירה בהשראת נושאים סביבתיים. במסגרת עבודות החקר במגמה כתבו התלמידים עבודות בהשראת נושאים סביבתיים שונים, וגם פרויקט הגמר של המגמה היה מחובר לנושאי הניסוי; צוות המוזיקה עסק בהקמת הרכבים כלים על בסיס העצמת תלמידים (מנהיגות); צוות ההיסטוריה בנה יחידה בנושא מנהיגות - נשים בהיסטוריה של המאה ה-20. למעשה, כמעט כל צוותי ההוראה בבית הספר יצרו פעילויות ויחידות לימוד רלוונטיות לתחומי סביבה ומנהיגות.

להלן כמה דוגמאות נוספות:

צוות ספרות: "שבילי הכפר שרים ומספרים"

- א. מיפוי הכפר לאזורים, מתן שמות לשדרות, לשבילים ולכיכרות ברחבי הכפר הירוק.
- ב. יצירת תערוכות רחוב מתחלפות במרחב הכפרי המציגות נושאים מתוך הספרות, האמנות והמוזיקה, המזמנות התמודדות עם אתגרים בתחומי החברה-סביבה, כגון שיקום הסביבה ושימורה.

צוות לשון: "גלגולה של מילה כפרית"

יצירת מילון של מונחים מהסביבה הכפרית. השאיפה היא ליצור ולפתח מרכז/מוזיאון שיהיה מסונף למרכז מבקרים, ויתן מענה לשוני למילים ומונחים מתחום הסביבה והחקלאות. קבוצות מילים רבות מתחום החקלאות אינן מוכרות לציבור, וחלקן אף בבחינת "עולם הולך ונעלם". הכוונה היא לשמר את המילים הללו ולהדגמן הלכה למעשה בשטחי הכפר.

צוות תנ"ך: "מנהיגות בתנ"ך"

מטרת הפרויקט לבחון את השפעת אופי החברה בתקופת התנ"ך על הפרט ועל הקהילה בחיי היום-יום ובבחירת מנהיג. התפיסה התנ"כית היא: המנהיג שנבחר הוא זה שהיה בעברו רועה צאן. הנהגה אלוהית מול הנהגה אנושית. לימוד הנושא "מנהיגים בתנ"ך" בכיתות.

הפעילות במשק כללה:

- יום פעילות בנושא מנהיגות בנאות קדומים.
- הקמת מנהיגות שכבה.
- יום שיא: מנהיגות במשחק וטבע.
- בניית הדיר.
- ביקור בדיר.
- פגישת תכנון של הצוות בדיר (עם יוסי עובד).
- בניית תא המלטה, בניית גגון.
- תצפיות על אורח החיים של העזים.
- עזרה בהמלטה, בחליבה ועוד.
- הפקת מוצרים מחלב העזים.
- יציאה למרעה.
- צוות טיפוח: ציור על גבי הקירות החיצוניים.

מתוך תערוכת "דוד בן-גוריון - מנהיג ומופת", שכבה ז' ח'

משימה 1

- כל כיתה נדרשה לבחור פן מנהיגותי או תכונה מנהיגותית אחת ולהציג כיצד היא באה לידי ביטוי באישיותו ובפועלו של דוד בן-גוריון.
- התוצר היה פלקט בגודל פוליגל שיציג את הדברים לאחר התהליך הלימודי בכיתה. הפלקט הכיל תוצרי תלמידים, תמונות, ציטוטים וקטעים ביוגרפיים.

תלמידי ח'1: דוד בן-גוריון - תחנות בחייו על ציר הזמן

משימה 2 (המורה הדר פרי)

כל תלמיד התבקש לשלוח מסרון (SMS) למורה עם אפיון מהותי של דוד בן-גוריון המנהיג:

בן-גוריון פיתח רבות את הכריזמה שלו. יואב	לא חשוב איך מישהו נראה, הוא יכול לשמש מודל.	ניתן להגיע להישגים גם עם קול מצחיק ותספורת מוזרה. שחר	אם מאמינים במשהו ועובדים קשה כדי לממש אותו - הוא יקרה! ליאור
מה שחשוב זה התוכן של הדברים, לא האורך שלהם ולא צורתם. הלוי	בן-גוריון דבק במטרה והוא לא היה מותר על מה שהוא רוצה לעשות.	ב"ג עמד על דעותיו בצורה נחרצת. העמיק בקריאה, פעל רבות וידע להעביר את מסריו אלירן	איש נמוך עם תספורת מוזרה ודיבור מצחיק יכול להיות מנהיג. עומר פ'
צריך לשמור על קשר עם החברים הקרובים שלך גם אם הם רחוקים.	כריזמה היא באמת מתנה, שהאדם קיבלת אותה בדרך של יכולת השפעה	חשוב לתרום ולהשאיר את הדברים מהחיים שלך אחריך. נטע ר'	לא צריך להיות בולט מבחינה פיזית כדי להיות כריזמטי. העיקר זה התוכן.
צכמנהיג הוא ידע להשתיק את העם כשצריך. הוא ידע הרבה שפות וזה עזר לו מאוד. היה כריזמטי. לב	לדוד בן-גוריון היה כישרון כתיבה מיוחד וידע כללי מאוד רחב.	בן-גוריון היה יותר מראש ממשלה... הוא היה יותר ממנהיג.	הוא היה מאוד כריזמטי, עד כדי כך שאפילו אמר שלוש מילים ועדיין הצליח להרשים. נעם
היו לו הרבה קשרים, לפי המתנות מכל כך הרבה אנשים.	המתנה הגדולה ביותר זה היכור לת התמיד בכל דבר שהוא רק רצה! כמו כל הספרים!	כדי להיות מנהיג, הדבר שצריך להיות לפני הכול זה לעמוד על שלך. דניאל	הקים את אגודת עזרא, שעזרה ושכנעה נערים לעלות.
הוא היה אדם עם השכלה מרובה. הייתה לו חוכמת חיים והבנה גדולה. אורי	לא צריך להיות יפה כדי להיות כריזמטי. שקד	עכשיו אני יודעת סוף-סוף איך הוא נראה. אלינה	עם התמדה וכוח רצון אפשר להצליח ולהגיע רחוק. עומר ל'

"אני לוקח מבן-גוריון את כל הקטע הזה של המנהיגות שלו.
הוא הקריב הרבה מהחיים הפרטיים שלו לטובת המדינה. אני לא יודע אם אני אעשה ככה, אבל אני
אשתדל לפעול כמה שיותר טוב למען האחרים, כי זו בעצם המטרה שלמה באתי לכינת המנהיגות"
(אלירן)

צייר: ישראל לאונידזה, ח'1, 12.11.07

צוות ביולוגיה: יחידות לימוד משולבות עם ענפי המשק

צוות ביולוגיה עובד בשיתוף עם אנשי המשק, ובראש ובראשונה עם דני (רפת), עודד (לול) ויורם (פלחה וגן ירק). כל מורה חבר לאיש משק, והאחריות על הכיתה היא משותפת. בצוות חברים גם המורים לגיאוגרפיה:

- כיתה ז' 6 - נעמי אלישייב (מורה) ודני אשר (איש משק)
- כיתה ח' 2 - נעמי אלישייב (מורה) ודני אשר (איש משק)
- כיתה ז' 3 - אלכסנדרה (מורה) ויוסי עובד (איש משק)
- כיתה ט' 6 - מיה שושן (מורה) ועודד קדם (איש משק)
- כיתה ח' 1 - תמי וישקין (מורה) ויורם לביא (איש משק)
- כיתה ז' 4 - תמי וישקין (מורה) ויורם לביא (איש משק)

דני אשר, עובד מרכזי ברפת, מתאר את התהליך שעברה הרפת שאפשר את קיום יחידות הלימוד המשולבות בענף הרפת: **■ במהלך השנים האחרונות עברה רפת הכפר הירוק מהפך משמעותי מרפת שמזהמת את סביבתה לרפת אקולוגית ירוקה.** ברפת הושקעו משאבים רבים כדי להתאימה לדרישות ולתקנות איכות הסביבה. הפעולות שנעשו ברפת הן: הרפת נבנתה למעשה ברובה מחדש לפי דגם רפת "בועה", שבה מי הגשמים אינם יורדים על הזבל ושוטפים אותו אל הטבע, אלא מופרדים דרך מערכת מרזבים ותעלות ומגיעים אל הטבע כשהם נקיים לחלוטין. הזבל עובר למאגר מבוטן ומקורה לצורך הכנת קומפוסט ביחד עם זבלי הלול והאורווה. השנה התחלנו ללמד בשתי כיתות ט' לימודי רפת בדגש על תכנים סביבתיים. הלימודים מתקיימים הן בכיתה והן ברפת, תוך הצגת המפגעים הסביבתיים שהרפת יצרה והדרכים שלנו להתמודד איתם. (מתוך "הכפר הירוק - רפת עם חזון" / דני אשר, ביטאון התאחדות מגדלי הבקר, 2007)

רפתנים בתלבושת ייצוגית

הרפת האקולוגית - מערכת מרזבים למניעת שטיפת הזבל לסביבה

שיעור על מסה ונפח ברפת בהנחיית דני אשר

מתוך תוכנית לימוד רפת בהיבט האקולוגי - צוות ביולוגיה, דני אשר וויקטור רוזן

מפגש שלישי - יום ג' 31.1.06, כיתה ט'5 (בכיתה)

השיעור נפתח בחלוקת דפי התאמה של מושגי רפת לעבודה בכיתה, לצורך כך הוקצבו 20 דקות. השיעור נמשך בסקירה של מפגעים אקולוגיים ברפת באמצעות מצגת של המשרד להגנת הסביבה. נערך דיון במפגע המשמעותי ביותר - הפרשות בני הבקר (זבל, שתן).

הנושאים שהוצגו בתוכנית:

- תוצרי ענף הרפת בארץ כדרך להבנת כמות הפרשות הגבוהה ופוטנציאל הזיהום.
- מפגעים ונזקים סביבתיים פוטנציאליים מרפת: זיהום מקורות מים, זיהום קרקע, מפגעי ריח, מפגעי זבובים ומפגעי חזות.
- מהו פוטנציאל זיהום מים בחומר אורגני = צריכת חמצן ביוכימית (צח"ב).
- השוואת כמות הזיהום שמייצרת פרה לעומת האדם (פרה = 20 אנשים).
- רפתות לפני הרפורמה: מפגעים אופייניים.
- הבנת המושג "רפת בועה" ומשמעויותיה.
- הדרישות הסביבתיות מרפת.
- מקורות השפכים ברפת ופתרונות קצה.
- מתקנים ומכוני טיהור לטיפול בשפכי רפת.
- פתרון קצה לפגרים.

נבחרו תלמידים המתעדים ביומן מסע את הפעילות בשטח. התלמידים התבקשו לתאר את התחושות והחויות שלהם, דברים חדשים שלמדו ועוד.

להלן רשימת התלמידים המתעדים:

ז' 6 - הללי, זיו, שקד

ח' 2 - אנה ודניאל

ז' 3 - שירה, נתנאל ומריה

ט' 6 - אוליבר ומענית

ח' 1 - אלכס

ז' 4 - קארין וקטיה

יומן מסע / הללי, ז'6

תיעוד שיעורים ברפת במסגרת הניסוי - ביולוגיה.
מתוך מפגש שני ברפת. הנושא: מסה ונפח.
מטלה: למלא דף עבודה.

האכנו ארפת עם נצמי והטענו תוך 5 דקות. קיבלנו דף עבודה בנושא מסה ונפח. קיבלנו את המשימות - השאלות בדף העבודה. כשהטענו ארפת האינו את דני הרפתן הוחל את הטרקטור (זה מתקשר לנושא הרפת, אך לא הרחבנו על כך). בדף העבודה היו 12 שאלות, אני בחרתי 3 שאלות מעניינות:

1. השאלה הראשונה הייתה: "מהו המשקל של ליטר (1000 סמ"ק) חלב, ומה הטורים שיכולים להספיע על מקלו?"

התשובה שלי הייתה:

מקלו של ליטר חלב = 1.028 ק"ג. טורים להספעת המשקל = חומרים מוצקים אחרים שנמצאים בתוך החלב.

2. השאלה השנייה: "ציון את כמות החלב הממוצעת שמייצרת פרה אחת ביום בק"ג ובליטר." התשובה שלי: בק"ג - 37 ליטר, ובליטר - 36 ליטר ליטר.

3. השאלה השלישית: "מה נפח הכרס של פרה בשרת?" התשובה שלי הייתה: 200 ליטר.

"200 ליטר?" תשבת, "זה הרבה מאוד, 200 ליטר!!!"

עכשיו אני מבינה למה פרות שמנות... כשלארו כולם את דפי העבודה, חזרנו אל הכיתה ציפים, רעבים אך מרוצים מדף העבודה שמיאלנו.

- הערה: בפעם הקודמת שהיינו ברפת היה יותר מעניין והריח היה יותר טוב...
- בפעם הקודמת שהיינו ברפת תשבת: "מעניין איך מרגישה פרה?"

ועוד מדברי תלמידים על הלמידה ב"מעבדה חיה":

"אני זוכר בעיקר שיצורים שבהם מנצלים את משאבי הטבע כאן. הטבע כאן יוצר אווירה טובה שגם היא לא קיימת בכל מקום. אמש, אמדנו על מסה ונפח דרך הפרות" (איתמר)

"בשיעור ביולוגיה בטבע מבינים את הדברים אחרת. זה מהו מאוד מיוחד. נסענו על טרקטורים ברחבי הכפר ואמדנו גם על משק המים. אני אומדים במסגרת שהיא יוצאת מן הכלל, כי אין בשום בית ספר אחר מהו שדומה לזה." (יאב)

יומן מסע / שקד, ז'6:

בפינת החי: תצפית על התנהגות בעלי חיים.

"בפינת החי צפינו בעצלי החיים וראינו את ההתנהגות שלהם בסביבת בעלי חיים אחרים. קיבלנו הסבר על כל בעל חיים ועל הניסיון ליצור צבור סביבה טבעית ככל האפשר. ניסינו לרשום אילו פעולות בעל החיים מבצע במהלך התצפית, ובתום התצפית גם להסביר מדוע בעל החיים שצפינו בו עשה דיוקא פעולות אלו ומה חשיבותן של הפעולות..."

עז וגדי במרכז המבקרים

יומן מסע / מריה, ז'3:

הנושא: זיהום הסביבה והמים.

"היום ערכנו סיור בכפר הירוק בעקבות הצבועה שנתבקשנו להציג על זיהום המים והסביבה. דני הרפתן הסביר לנו מניין מטיעים המים לכפר ואילו יתרונות וחסרונות יש לבק. תשבנו באילו דרכים הכפר יכול לצמצם את זיהום הסביבה, והוא גם בעיות כלכליות נאחרות הנובעות מכך. סיור זה תרם לנו הרבה מאוד להבנה מהו זיהום וכיצד הוא משפיע על העולם. הוא סייע בהבנת החומר שנלמד ותרם לידיע צולמנו הכללי. אני מאוד נהנית מסיורים ומאפשרים בסביבתנו ומצפה לאפשרים דומים בהמשך."

ל"מעבדה הלימודית" ולהעצמת התלמידים תורמת לא מעט התשתית של מרכז מבקרים. מתוך תיאורו של יורם, מנהל המרכז כיום:

- בשבת האחרונה הגיעה התלמידה ענבל פורסט, בפעם הראשונה, להדרכה במשק במרכז המבקרים. צפיתי בשמחה כיצד לקחה ענבל את ההורים והילדים לפעילות בלול המטילות וקצרה תשבחות רבות על כך. החוויות קשורות גם בצוות המורים. למשל, לפני חודש הגיעה מורה חדשה, ורד שמה. היא שמעה על המרכז והגיעה באופן ספונטני ובלי הרבה תיאומים. ורד נתנה בידי את דף העבודה שהכינה בתחום שמוכר לי היטב מעבודתי בבית הספר, יחד לימדנו שיעור העוסק בנושא חושים וחיישנים. הייתה זו חוויה טובה מאוד - ליצור במשותף משהו משמעותי ומקדם.
- חוויה אחרת קשורה בתלמיד רועי רוצקי. רועי קשור בכל נימי נפשו למרכז המבקרים ומבלה שעות רבות בניהול המקום ובתפעולו. הוא פורח בזכות המקום, אבל יותר מזה, המקום פורח בזכותו. אני חוזר ונוכח כל פעם מחדש בעוצמתו של המגע המיוחד עם הטבע ועם האנשים במרחב הפתוח.
- יורם מוסיף: הניסוי מאפשר לי להסתכל קדימה, לראות דברים ממבט גבוה, לא לעסוק רק ביום-יום. הניסוי מאפשר לי להיות חלק מהמערכת הכוללת... זה עושה לי טוב.

מבקרים במרכז המבקרים מסיירים בכפר בעגלה רתומה לטרקטור

הניסוי מביא להגמשת הגבולות לא רק בין המגזרים השונים, אלא גם בין תחומי דעת שונים. כך למשל, התגבשה למידה בין-תחומית במגמת העיצוב (אקולוגיה ועיצוב), עם המורה רחל נוימן.

פולינה, תלמידה ממגמת עיצוב, כותבת:

"במסגרת השיעור 'תולדות האבן' התבקשנו לבחור אפרייקט הסיום תחום באקולוגיה. בחרתי להתמקד בנושא 'האישה בשירות האקולוגיה'. בחרתי בשי לבאי, אמנית ישראלית אשר הינה שרטה אדירה ללא הקשור בתחום האקולוגיה, אנשים ולגברים כאחד. בעבודתי אני רוצה להוכיח ולהדגיש את מקומה של האישה בשירות האקולוגיה, את התרומה של וקום לה אפיתוח האישי והתקדמותה של האישה בכל תחומי החברה בכלל. בעבודתי ניתן להבין את האחריות שאדם תש כלפי הטבע את האחיות שלו לעבור עלינו."

הילה, אף היא תלמידת המגמה, כותבת בעבודתה "העור כנגד הטבע":

"בחרתי להתמקד בנושא העור, ולבדוק את השימוש בעור של בעלי חיים לצרכים אופנתיים. אני אישית אוהבת חלק מסוגי בעלי החיים שקיימים בעולם, ואדעתי זה דבר אכזרי ואוהד לעשות להם, בעיקר בגלל העובדה שהם חסרי יכולת התגוננות."

העבודה מציגה את הדילמה שבין הדרישה לבגדי עור לבין מחירה המוסרי, ובוחנת את הנושא מזווית ראייה של סוגיית הכחדת בעלי החיים לצורכי האופנה.

פרויקטים נוספים נכתבו בנושאים הבאים:

השפעת השמש על חיינו (גבי)

רסטורציה (חן)

מחזור אביזרים (מריה)

חזרה לטבע (חזרה מלשון מחזור, סאלי)

פרוות וניצול בעלי חיים (תהילה)

בהנחייתה של גלילה מולדבסקי, מורה במגמת העיצוב, יצרו התלמידים עבודות בנושאים הקשורים לטבע ולאקולוגיה. להלן כמה דוגמאות:

אמצע: דר מגל, י"א 5
למטה: נופר חובב, י' 1
שמאל: שיראל גרפינקל, י"א 2

דוגמה נוספת מתוך סיכום של יחידת לימוד בין-תחומית בספרות, אמנות וסביבה, בהנחייתה של עינת פוליטי, מורה לספרות:

"הפעילות שנבחרה בעבודה זו היא עיסוק ודיון במשוררים עבריים, בשירת הארץ, ושילוב תמונות אמנותיות העוסקות בנוף ובטבע."

וכך מנוסח הרציונאל של היחידה:

"במסגרת הפעילות נחשפו התלמידים למשוררים עבריים ולביוגרפיה שלהם. על פי ההגדרות של חזון הניסוי, הזיקה בין התלמיד לבין ארצו, הסביבה שבה הוא חי והחברה המקיפה אותו מכשירים אותו למנהיגות סביבתית. הידע שירכוש התלמיד על אישים ספרותיים שהינם בעצם דמויות של מנהיגים, ועל יחסי הגומלין בין 'המשורר כמנהיג' לבין הטבע והסביבה, יגבשו תהליך של העצמה אישית וקשר לסביבה."

במהלך הלימוד דנו התלמידים בשירים שהוצגו בכיתה, וכן הציגו שירים נוספים על פי בחירתם, העוסקים גם הם בנוף וטבע.

הצגתי את הנושא, מקורותיו, משמעויותיו וההשפעה שלו בשני תחומי אמנות - השירה והציור. התלמידים התבקשו להציג ציורים נוספים העוסקים בנוף וטבע.

העקרונות המנחים בבחירת הפעילות:

- הארת נקודות מגע בין הספרות לבין המציאות (סביבה וטבע) בחיי הפרט, המנהיג והכלל, במטרה לטפח מעורבות חברתית.
- העצמת התלמידים על ידי הקניית כלי הערכה חלופיים, הכוללים עבודות, דיונים, הרצאות, הערכה עצמית, הערכת עמיתים ורפלקציה.

את העבודות וההרצאות העריכו המורה, התלמידים וחבריהם בכיתה ח' מופת.

הרצון להעצים את הניסוי ולהרחיב את מעגל היודעים והשותפים הניע אותנו לקיים גם ימי שיא. למדנו כי ימי שיא או ימים מרוכזים סביב נושא מסוים מעמיקים את הידע, ויש להם עוצמה סינרגטית ושיווקית בתוך הארגון. אמנם הם דורשים מאמץ ארגוני גדול, אך כיחידה גדולה ושלמה קל יותר לשבצם בתוכנית החינוכית. שבוע איכות הסביבה, או "שבוע חגיגות הניסוי" כפי שקראנו לו, מתרחש סביב ט"ו בשבט. שבוע זה הוא אחד האירועים החשובים בסדר היום של הניסוי:

שבוע חגיגות הניסוי בשנת תשס"ז

קהל יעד	יעדים	תוכנית
תלמידי ומחנכי בית הספר	1. חשיפה מלאה לניסוי לכלל התלמידים 2. העמקת חשיפה למחנכים	מצגת והסבר על הניסוי לכל השכבות
תלמידי שכבה בוגרת	1. היכרות עם נושא הדברה ביולוגית	הכנת תיבות קינון לינושופים
תלמידי החטיבה	1. יצירת מאגר של זרעי בר לזריעה עתידית 2. היכרות עם צמחיית הבר בשטחי הכפר 3. התנסות בשימור זרעים, הנבטה ועוד	איסוף זרעים של צמחי בר
תלמידי שכבה בוגרת	1. יצירת במה לחשיפת הניסוי על ידי התלמידים ועבורם 2. יצירת כלי שיווקי אותנטי לניסוי למטרות פנימיות וחיצוניות	עיתון הניסוי
תלמידי שכבה בוגרת	1. הבאת הינושופים לשדות להדברה ביולוגית 2. היכרות עם נושא הדברה ביולוגית	ניקוי נחל אחיה (לסירוגין - פיתוח אזור המערות - בבדיקה)
כולם	1. הצגת כל המידע במקום אחד כדי לסייע למורים להעביר סיור איכותי	הכנת דפי סיור לשטחי הכפר
תלמידי מגמות העיצוב	1. מציאת מטאפורה גרפית שתלווה את הניסוי 2. יצירת בסיס לפוסטר לכל כיתות הלימוד	עיצוב כרזת הניסוי
הנהלות, צוות, מסלול מנהיגות, מנהיגות תלמידים	1. היכרות עם הצלחות בתחום 2. הרחבת בסיס הידע 3. הרחבת הרעיונות הקיימים בכפר	פאנל יזמים בתחום הסביבתי / אקולוגי
הנהלות ומורים	1. הרחבת בסיס הידע שניתן לאקטיביזם בתחום החינוך הסביבתי	הרצאה של ד"ר ליה אטינגר
מנהיגות, מחוננים, מנהיגות נוער בית ספר ופנימייה, תלמידים מתעניינים	1. מודעות מדעית וסביבתית להתחממות כדור הארץ 2. עידוד לאקטיביזם סביבתי	הרצאת ד"ר אטינגר לתלמידים (או מרצה אחר)
כולם	1. הכרת מוצרים ייחודיים לסביבה 2. הבנת האפשרות להשפיע על ידי בחירות פשוטות 3. מודעות צרכנית	תערוכה בנושא צרכנות מודעת

בריכת החורף:

ניקוי השטח

הצבת שילוט

הדרכה

בשנה זו נפתחה כיתה המנהיגות הראשונה. רק מאוחר יותר התברר כי פתיחת כיתה זו היא בבחינת צומת משמעותי ביותר לניסוי. מנקודה זו ואילך הניסוי התפתח לקראת היותו הנושא המרכזי של בית הספר.

חשנו התקדמות, אולם הפעילויות השונות עדיין לא הצטרפו לתוכנית אינטגרטיבית המיושמת בצורה עקבית במערכת החינוכית-לימודית כתהליך מובנה. להערכת הצוותים הפעילים, כפי שהושמעה בדיונים מסכמים בשנה זו, הסיבות לכך היו: ריבוי פרויקטים במערכת שלא היו שייכים לניסוי והטילו עומס רב על המורים והעובדים, קשיים ארגוניים שיצרו מצב של היעדר זמינות מספקת של אנשי משק ומורים, בעיות בניוד הכיתות אל המשק, וכן היעדר עזרים לימודיים ותנאי למידה הולמים במשק.

בסיכום שנערך בסיום השנה על ידי צוות ניהול הניסוי נקבע כי על מנת להרחיב ולהעמיק את הידע והמודעות הסביבתיים חשוב להפגיש יותר ויותר תלמידים עם "המעבדה החיה" גם באמצעות הרחבת העבודה בענפי המשק, עבודה שתסייע להפנים את התפיסה של חקלאות משמרת סביבה. כמו כן הודגש כי חשוב לשלב בהוראה הבין-תחומית במשק מקצועות נוספים וכיתות נוספות. צוין כי הקשר למשק החקלאי והרחבת הידע והעניין בתחומי הסביבה יתחזקו ככל שהתלמידים יקבלו תפקידים יותר משמעותיים במשק (תפקידים שנושאים עמם אחריות, סמכות והדרכה בנושאים חקלאיים וסביבתיים).

הוסקו גם מסקנות אופרטיביות, ארגוניות וטכניות כדלקמן:

- לכל איש משק פעיל בניסוי ייקבע יום בשבוע שיוקדש לפעילות בניסוי.
- דרושה תוכנית עבודה חמש-שנתית מפורטת למשק: פירוט יעדים, נושאים, לו"ז, משאבים, כוח אדם ותוכנית השקעות.
- התוכנית תחייב מתן תגמול למורים הפעילים המרכזיים בניסוי.
- יש להתאים את מערכת בית הספר על פי צורכי הניסוי (שעות מקבילות).
- נדרש טרקטור + נהג לרשות בית הספר 4 פעמים בשבוע; לסירוגין בבוקר/בצהריים, כולל את פעילויות כיתת המנהיגות.
- נדרשת הכשרת המבנה של כיתת המשק + קביעת לו"ז (זמני השיעורים ומספר השעות השבועיות) בתוך מערכת השעות. כמו כן נדרש פירוט תכנים/מקצועות/כיתות שילמדו בכיתת המשק וקביעת המורים/אנשי המשק שילמדו את הכיתות הללו.

כיתת המנהיגות הסביבתית הראשונה

בשנה השלישית (2007-2008) עלה הניסוי על דרך המלך. חזון הניסוי היה ברור, ביטא את ה"אני מאמין" של הכפר ואפשר ליצור חיבור של הנושאים והמוקדים השונים. כיווני היישום המרכזיים התחדדו ושיקפו שינוי פרדיגמטי. שינוי מרחיק לכת חל ברמת המעורבות, בהיקף המשתתפים הפעילים ובמידת ההפנמה של עקרונות הניסוי בארגון כולו. הניסוי המערכתי עבר בהדרגה להיות לב הפעילות החינוכית בכפר. נושא המחזור בתחומי הפנימייה התקדם, וכן התגבשה מסורת להעמיד את החגים בסימן התייחסות לסביבה.

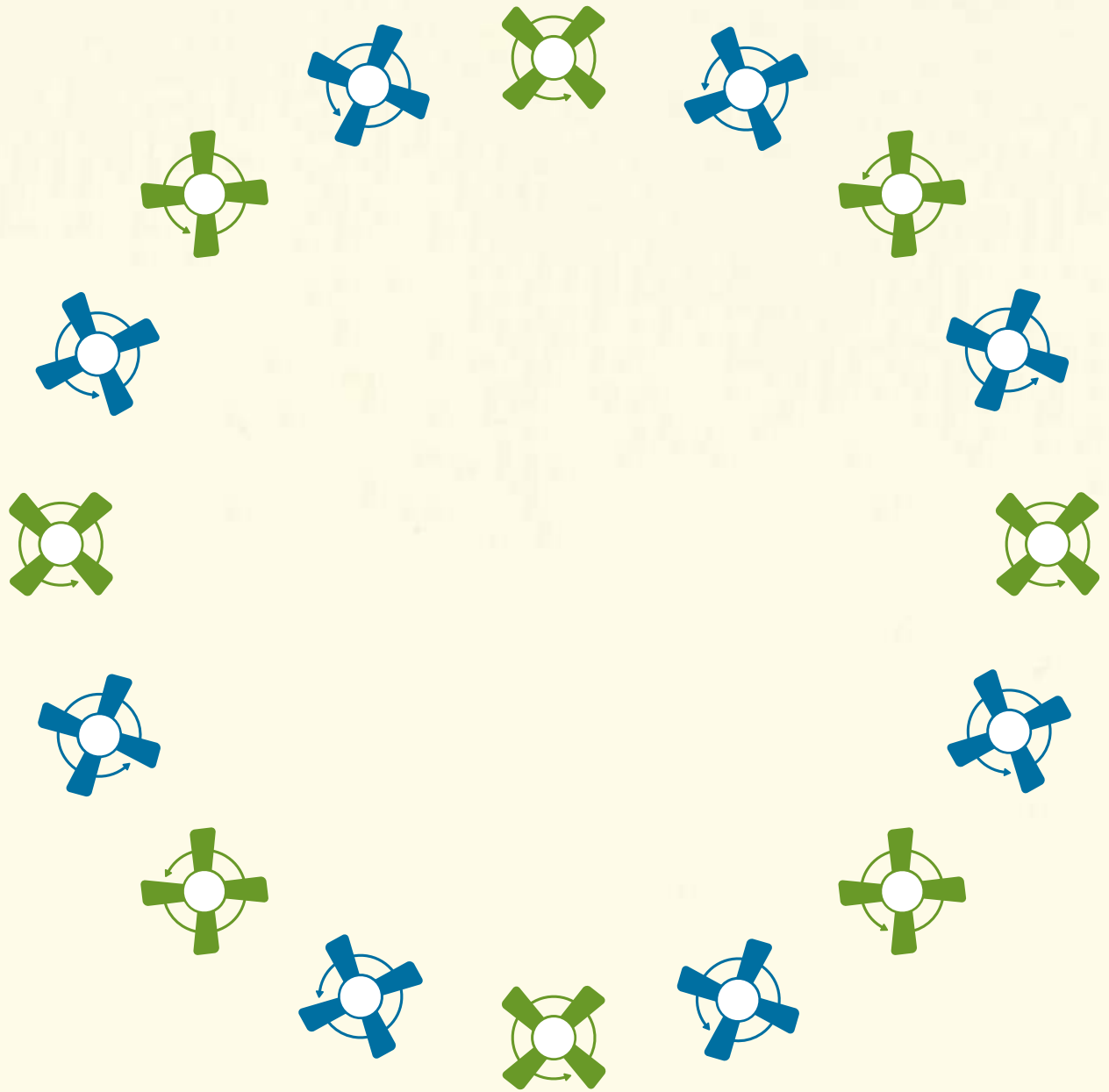
חנוכייה מחומרים ממוחזרים שהכינו תלמידי הפנימייה

עם זאת, על אף שבשנה זו נעשה ניסיון נוסף לקדם את תנועת הנוער הירוקה, התנועה לא המריאה. בדיונים השונים הועלו השערות באשר לסיבת הדבר והוסקו מסקנות לגבי ההמשך. בצד הפקה ושיוק של מסמך חזון הניסוי שגובש, נערכו דיונים מרכזיים בשאלת ייחודיות הניסוי והרלוונטיות שלו למערכת החינוך. **היועץ האקדמי החדש, ד"ר אבי קפלן**, התחבר באופן מלא הן לרעיון הניסוי והן לצוות המוביל וסייע בגיבוש ייחודו של החזון ובבחירת כיווני יישומו. בשנה זו חזרנו וניסחנו את העקרונות המנחים שסייעו בבניית המודל העדכני, על מנת שאלה יהוו תשתית תיאורטית להפצת עקרונות הניסוי ושיווקו למוסדות אחרים. בד בבד, החל תהליך חניכה של שני בתי ספר יסודיים ושל כלא רימונים.

כללו של דבר - הניסוי מתקדם, הוא מגמיש את גבולותיו של כל מגזר, והשינויים המבניים והפדגוגיים במגזרים השונים מתפתחים באופן הדדי. הקונספט החדש של עבודה חינוכית על פי המודל הניסויי מחולל אט-אט שינויים פדגוגיים ומבניים ממעלה שנייה. **24**

24 שינוי ממעלה שנייה: שינוי יהיה שינוי ממעלה שנייה אם הוא נתפס כמתנגש עם המודלים המנטליים הקיימים (של בית הספר כמערכת חינוך-למידה, לדוגמה), עם הערכים והנורמות הקיימים. אין ודאות לגבי תרומתו האפשרית לאנשים שונים בעלי אותו עניין (כגון: מורים, הורים ותלמידים בבית הספר), הוא דורש למידה של תכנים וטכנולוגיה חדשים כדי ליישמו ואין הסכמה באשר למידת נחיצותו והיותו הפתרון המתאים לבעיה נתונה.

חלק שלישי

פריצת הדרך

עקרונות מנחים והמודל החינוכי, המסלול למנהיגות סביבתית, מנהיגות כלל-כפרית, אקספלורציה (שנה שלישית-שנה חמישית)

■ ■ "במודל שמתפתח כאן, האקספלורציה מכוונת לבנייה של מנהיגות סביבתית. הארגון יוצר חוויית, תכנים ודילמות כדי לעורר את הנוער לשאול שאלות שמבנות את הזהות שלו. הבירור והחקירה המבוססים על התנסות חווייתית מובילים את התלמיד לברר בעצמו את השאלות שהוא שואל. כך מתהווה הפנמה ונוצר גיבוש של התכנים והערכים הסביבתיים." (ד"ר אבי קפלן, יועץ אקדמי, מתוך פרוטוקול ישיבת ניהול ניסוי, 11.5.09)

"אודעות... אתה אודע אמה שאתה אומר. איך אתה מדבר. מה אתה. היום אני עושה דברים אחרת וזה שינוי אדיר מבחינתי. היום העניין הסביבתי נשען בכל תחומי החיים שלי..." (איתמר)

היחזמות מ"למטה" (Grass roots) מצטרפות לחזון ולתוכניות הפעולה שהותוו מ"למעלה" (top down) על ידי מנהל הכפר והצוות מוביל הניסוי. מודל הניסוי נוסח ועוצב, התהליך הניסויי התמקד והתגבש לכלל יעדים ברורים הרוותמים את ליבת בית הספר ואת העשייה המערכתית למימוש מטרת-העל של הניסוי - פיתוח מנהיגות נוער סביבתית, אשר תעמיד את יחסי הגומלין בין האדם לסביבתו במרכז סדר היום החברתי. גובשו העקרונות המנחים והמודל החינוכי, ויישומם מביא לידי ביטוי את הזהות החדשה שנרקמה.

עקרונות מנחים למודל החינוכי לפיתוח מנהיגות סביבתית

מונחים אלה הוגדרו בפינו כדלהלן:

סביבה: תכנון ושימוש במשאבים, כך שיקדמו רווחה של אנשים ומערכות טבעיות על בסיס עקרון הקיימות.

מנהיגות: השפעה ערכית על אנשים אחרים לעשייה.

פיתוח מנהיגות סביבתית: פיתוח ידע, מודעות ותודעה אקולוגית בקרב הנוער, למען ייזמו יפעלו ויגיעו אחרים בעקבותיהם.

• **עקרון "הזהב הירוק" ועקרון ה-"hands on":** ניצול הערך המוסף של המקום (משק חקלאי/ שטחים פתוחים/ טבע עירוני) לגיוון של אסטרטגיות למידה. התנסויות לימודיות חווייתיות בסביבה מחוץ לכותלי הכיתה (למידה תוך כדי פעולה).

• **חיבור בין חינוך פורמלי ובלתי-פורמלי:**

• הנוער שותף ומוביל בתכנון ובעשייה, במהלך יום הלימודים ואחריו.

• שותפויות עם עמותות/ארגונים סביבתיים.

• הגמשת גבולות המגזרים ושילוב בין משק, פנימייה ובית ספר.

• שינוי בהגדרת התפקידים: אנשי משק כמורים, מורים כמנחים.

- הערך והתרומה לקהילות הסובבות:
 - חקלאות אורבנית ("השימור החדש").
 - התלמידים כנושאי המסר הסביבתי לקהילות (מרכז מבקרים ותנועת נוער ירוקה).
- **עקרון האקספלורציה 25** : תהליך חקירה עצמית שעל כל תלמיד וכל מחנך לעבור. זהו תהליך של יצירת סביבה חינוכית שמעודדת את התלמיד ואת הצוות לעשות בירור עצמי ומציעה "פיגומים" לתהליך האקספלורציה ולבירור הערכי.

המודל החינוכי

"טחנת הרוח"
מודל דינמי לחינוך למנהיגות סביבתית

למודל הניסוי נבחרה מטאפורה של **טחנת רוח**. טחנת רוח היא מנוע אשר רותם את אנרגיית הרוח לשם טחינת דגנים וליצירת קמח. המטאפורה מביאה לידי ביטוי מצב של תנועה, ועל כן מבטאת תהליך דינמי יצירתי ויצרני ("אם אין קמח - אין תורה"). השימוש באנרגיה נקייה תואם את הערכים הסביבתיים. טחנות רוח קשורות במקורן לסביבה כפרית-חקלאית. אמנם הן מייצגות עולם טכנולוגי מסורתי, אך הן היוו את הדגם שהוביל לפיתוח טכנולוגיות ירוקות מתקדמות כמו טורבינות רוח.

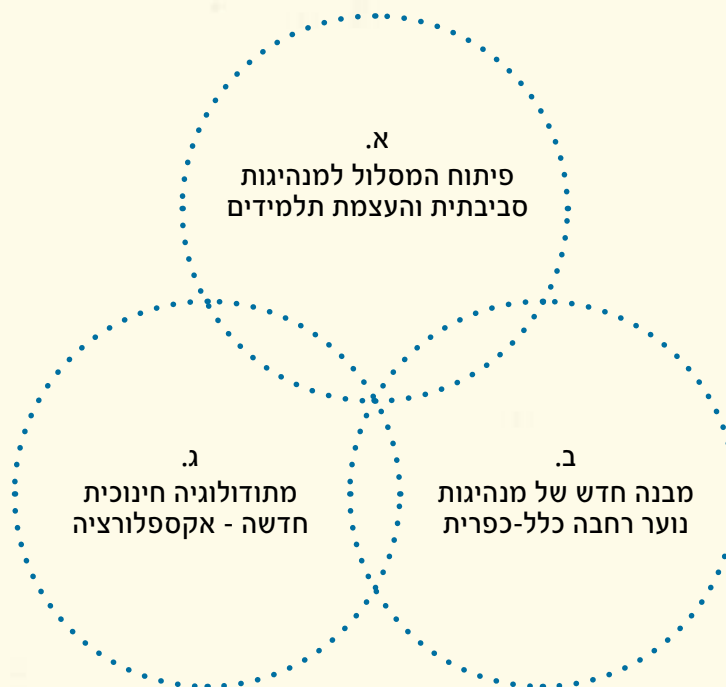
כל אחת מהכנפיים של טחנת הרוח מייצגת ציר מרכזי בתהליך הפיתוח של מנהיגות סביבתית. במרכז המודל נמצאת המתודולוגיה החינוכית המובילה - האקספלורציה. שלושת העקרונות הפדגוגיים המקדמים את האוריינטציה האקספלורטיבית הם:

1. חיזוק השייכות והביטחון
2. עירור
3. יצירת הפיגומים המתאימים

תהליך האקספלורציה מתרחש הן אצל התלמידים, הן אצל הצוות והן כאוריינטציה פדגוגית בארגון כולו. צורת המעגל והתנועה הסיבובית באים לציין תהליך דינמי, אשר שלמותו מותנית בתנועה מתמדת, במימוש חוזר של ארבע הכנפיים.

אף כי גישת האקספלורציה נסמכת על תיאוריות פסיכולוגיות-חברתיות ידועות, הרי שהיישום החינוכי הייחודי של תפיסה זו הוא בבחינת פריצת דרך וטרם נוסה במתכונת זו במערכת חינוך כלשהי. הגישה רלוונטית לחינוך של מתבגרים ובעלת פוטנציאל להתחבר לתחומי תוכן שונים.

ההתפתחות בארגון בשלב זה מתרחשת בשלושה מעגלים מרכזיים:

שלושת המעגלים מצטרפים לשלמות חדשה. הציר המרכזי המנחה הוא אחד - הרצון לפתח אוטונומיה, לגבש זהות הנסמכת על ערכים ולהעצים אצל התלמידים אקטיביזם סביבתי וחברתי.

א. המסלול למנהיגות סביבתית

הכפר הירוק - ארץ האפשרויות הבלתי-מוגבלות, או "אין מקום שהוא רחוק מדי"

הדר אגמון-פרי, מובילת הניסוי משנת 2006, מחנכת כיתת המנהיגות הראשונה ומורה לגיאוגרפיה וסביבה

■ את הכפר הירוק פגשתי לראשונה לפני כארבע שנים, כאשר הגעתי לריאיון עבודה אצל סיסקו, עליזה ואריה. מרגע שנכנסתי בשערי הכפר ואל משרדו של סיסקו הרגשתי שיש במקום הזה אנרגיות מיוחדות, חיוביות. הרגשתי שהגעתי הביתה.

השיחה זרמה בטבעיות ונסובה על הסביבה, על מנהיגות ומה שביניהם. התפקיד שהוצע לי, "מובילת ניסוי", נשמע ערטילאי ובלתי-מוכן, אך הנושא הסביבתי הזורם בדמי גרם לי לרצות מאוד את התפקיד. מקץ כמה ימים, כאשר התבשרתי שהתקבלתי לעבודה, הייתי מאושרת. המשפט האחרון בשיחת הטלפון היה: "אה... כן... ותהיי גם המחנכת של כיתת המנהיגות הראשונה."

לא חשבתי פעמיים ומיד השבתי "כן". החינוך הוא החשוב ביותר עבורי בשלל התפקידים החינוכיים-סביבתיים. לא שיערתי אז שיהיה לי חלק מרכזי בתהליך כה חשוב.

למחרת פגשתי את צחי²⁶. צחי ניסה להסביר לי שאסף חבורה מיוחדת של ילדים, שהכי חשוב שיהיו מאושרים, שיבואו שמחים לבית הספר. כל השאר, אמר צחי, כבר יגיע.

לתוך תכני המסלול רקחנו כמה מרכיבים שאנו מאמינים כי ירחיבו את האופקים של תלמידינו, ייתנו כישורים וכלים ויספקו אפשרויות ללימוד, חשיבה ועשייה.

תחילת הדרך לוותה בחששות רבים. זכינו למידה רבה של אמון מההורים שהביאו את ילדיהם למסלול חדש ולא מוכר ולכפר נוער הנמצא בעיצומו של תהליך שינוי ומיתוג מחדש. ילדים שעזבו בשבועות הראשונים לשנת הלימודים עוררו חששות בלב רבים, אך כבר הרגשתי שיש לנו בידיים "חבורה מיוחדת" ורעיון מצוין. זמן רב הוקדש לגיבוש הכיתה, להקניית תכנים סביבתיים ולקישור בין הגורמים הרבים שפועלים במסלול: מוזיקה, אומנויות, פיתוח כישורי מנהיגות, פיתוח הזיקה לסביבה, תוכנית לימודים ייחודית באוניברסיטת תל אביב ועוד.

לקראת אמצע השנה החלו להגיע תלמידים נוספים המעוניינים להצטרף לכיתה, ואף תלמידים מכיתות ו' המעוניינים להירשם למסלול לכיתה ז'. כשהחלה ההרשמה לכיתה השנייה במחזור, הבנו שאכן יש כאן פריצת דרך של ממש.

תלמידי המסלול החלו לבלוט בנוף הכפר: במוזיקה, במחול, בספורט, בארגון אירועים ועוד.

בכל פעילויות הכיתה והמסלול זכיתי לתמיכה מלאה ולליווי הדוק מצחי, מנהל המסלול והרוח החיה שלו, מאריה, מנהל החטיבה דאז, מעליזה, מנהלת בית הספר ומסיסקו, מנהל הכפר.

במקביל להמשך העבודה על פיתוח תכני המסלול לפיתוח מנהיגות סביבתית התקדם גם הניסוי - תהליך החדשנות של הכנסת תכני המנהיגות והסביבה, המצוינות והמיתוג לכלל הכפר.

הבנו ש"הזהב הירוק" - השטחים הפתוחים והמשק החקלאי בשילוב מסלול המנהיגות המתפתח - הם המפתח להצלחתנו. תלמידי כיתות המנהיגות הסביבתית היו רוח גבית חזקה להטמעת התכנים ולפיתוח האקטיביזם הסביבתי באופן יום-יומי.

בארבע שנים הגענו ל-13 כיתות מנהיגות, לפרסום בארץ ובעולם, לקיום מחנה בינלאומי למנהיגות וסביבה, להצלחות אקדמיות ועוד.

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

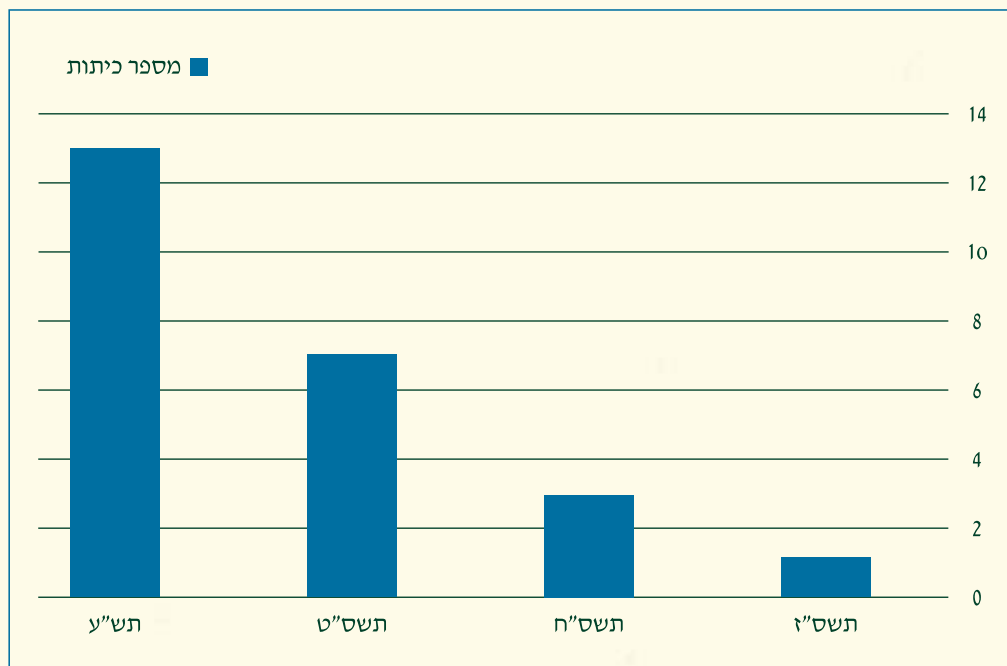
צחי, סגן המנהלת ומנהל המסלול, מוסיף ומתאר את ראשית הדרך של המסלול למנהיגות סביבתית:

■ הדבר היחיד שרציתי זה בית ספר שבו הילדים יבואו בבוקר ויחייכו, שהילדים ירצו לבוא לכאן. זה כל העניין שעומד מאחורי כיתות המנהיגות הסביבתית. אני מקווה שבעוד כמה שנים יראיינו את אחד התלמידים שיהיה מנהיג דגול ויזכר בלימודיו כאן בכפר.

כשהתחלנו לא היה לנו ממי ללמוד, לא הייתה כיתה כזו בארץ ופשוט החלטתי לממש את החלומות שלי בעזרתה של הדר, שהגיעה לכאן כמו נס. ביחד התחלנו לחפש את הדרך ממה שאין. רצינו לעשות כאן חינוך שונה. בכיתה הראשונה שהקמנו נעזרנו הרבה בהורים, שנתנו לנו רעיונות מעולים. היינו בחודש מאי והיה עלינו להקים כיתה בלי מורים, בלי תוכנית לימודים. אז רשמנו כמה תלמידים מבית הספר האנתרופוסופי 21 וישבנו עם הוריהם על מנת לשאול אותם מה הם רוצים שיהיה. בתגובה קיבלנו רעיונות מעולים. בתחילת הדרך הניסוי היה בעיקר מבוסס על אנשי חינוך מצוינים.

התחלנו בכיתת מנהיגות אחת. בשנה החמישית לניסוי כבר פועלות בכפר 13 כיתות מנהיגות. כיום המסלול למנהיגות סביבתית הוא מרכיב חשוב בליבה של בית הספר ושל הניסוי. התוכנית הלימודית והחינוכית שלו היא בין-תחומית ויוצרת שילובים פוריים בין המשק והשטחים הפתוחים, "המעבדה החיה", לבין תוכנית הלימודים, וכן בין פעילות פורמלית לפעילות בלתי-פורמלית ובין צוותי המשק, הפנימייה ובית הספר.

העלייה במספר הכיתות במסלול "מנהיגות סביבתית" (תשס"ז-תש"ע):

מרכיבי התוכנית של המסלול למנהיגות סביבתית:

ידע

- לימודי אקולוגיה: הקניית ידע על הסביבה ובעיותיה, תוך הדגשת בעיותיה של סביבה חקלאית-כפרית.
- סדנאות שטח: הסדנאות נערכות בתחומי האקולוגיה, ובהן מתקיים תהליך של למידה והבנה של יחסי הגומלין בין האדם לסביבה.
- הכרת מעגלי סביבה מתרחבים: הכרת הסביבה הקרובה, הארץ והעולם בהקשר האקולוגי, וכן בהקשר החברתי-תרבותי והפוליטי.
- הכרת המערכת הציבורית והפוליטית בישראל: לימוד זה משמש בסיס לפעילות יוזמת בנושאי סביבה.
- תוכנית אקדמית בשיתוף היחידה לנוער שוחר מדע באוניברסיטת תל אביב: מטרתה של תוכנית זו היא להקנות ידע אקדמי ומיומנויות של למידה מתקדמת ושל תקשורת, השפעה והנהגה.

עמדות וערכים

- גיבוש זהות אישית ותפיסת מנהיגות במעגלי החיים השונים בכפר ובאמצעות הסדנה לפיתוח מנהיגות, פגישות עם מנהיגים והתנסות בהנהגה מעשית.
- יצירת רגישות ומודעות לנושאים סביבתיים.
- ביסוס הערך של אחריות לאדם ולסביבה.
- עיצוב תפיסה עצמית של התלמיד כמשתתף ביצירת המציאות ומשפיע על הסביבה.
- קידום עמדות כלכליות וחברתיות המתחשבות בשמירת הסביבה.
- שותפות כלל-אנושית כערך: שיתוף אחרים בידע, בדאגה ובפעילות למען הסביבה.

מיומנויות

- פיתוח כישורי מנהיגות באמצעות סדנה קבועה שמונחת על ידי צוות מקצועי. הסדנה עוסקת בנושאים הבאים: בניית חזון, כישורי שכנוע והובלה, דרכים לפתרון קונפליקטים ועבודת צוות. הסדנה היא בעלת אופי התנסותי וחוויתי.
- מנהיגות מעשית: התנסות בקידום נושאים סביבתיים באמצעות פרויקטים אישיים וקבוצתיים.
- הקניית מיומנויות טכנולוגיות, כגון: שימוש מורחב באינטרנט לצורך רכישת מידע והפצת מידע בנושאי סביבה, וכן לצורך יצירת קשרים עם גורמים הקשורים בסביבה בארץ ובעולם וארגון פעילויות משותפות עם נוער מחו"ל.
- הקניית מיומנות של חקר הסביבה ופיתוח חשיבה ביקורתית לשם זיהוי בעיות בסביבה, סקירת פתרונות אפשריים וקבלת החלטות לגבי דרכי פעולה.

אקטיביזם

- יצירת קשרים מקומיים ובינלאומיים להרחבת מעגלי הידע והפעילות בנושאי סביבה.
- סיורים שבועיים בכפר ומחוצה לו להכרת הסביבה, הסוגיות והבעיות שלה, ומציאת פתרונות מעשיים.
- ייזום פרויקטים סביבתיים וקהילתיים וביצוע שלהם בהיקפים הולכים וגדלים, בהתאם לגיל ובליווי מקצועי מתאים.
- קידום אורח חיים ירוק בכפר.

תלמידים מוכרים את התוצרת שגידלו למורים ולעובדים

בסיס לתוכנית ספירלית למנהיגות וסביבה במסלולים השונים בכיתות ז'-י"ב

שכבה	פעילויות
ז'	<p>מסלולים אינטנסיביים:</p> <ul style="list-style-type: none">• סדנאות לפיתוח כישורי מנהיגות על ידי צוות ייעודי - 2 ש"ש• סדנאות להכרת הסביבה ופעילות בשטחים הפתוחים על ידי צוותים ייעודיים - 2 ש"ש• לימודים סביבתיים במסגרת שיעורי ביולוגיה וגיאוגרפיה• נושא רב-תחומי - על ידי מורים מקצועיים ומחנכים• פעילות סביבתית במסגרת מיזם שכבתי (גן ירק אורגני)• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה <p>מסלולים אחרים (מופת, קדם-רפואה):</p> <ul style="list-style-type: none">• פיתוח כישורי מנהיגות במסגרת שעת חינוך נוספת (2 שעות חינוך לכיתה)• לימודים סביבתיים במסגרת שיעורי ביולוגיה וגיאוגרפיה• נושא רב-תחומי - על ידי מורים מקצועיים ומחנכים• פעילות סביבתית במסגרת מיזם שכבתי (גן ירק אורגני)• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה

פעילויות	שכבה
<p>מסלולים אינטנסיביים:</p> <ul style="list-style-type: none">• סדנאות לפיתוח כישורי מנהיגות על ידי צוות ייעודי - 2 ש"ש• סדנאות להכרת הסביבה ופעילות בשטחים הפתוחים על ידי צוותים ייעודיים - 2 ש"ש• לימודים סביבתיים במסגרת שיעורי ביולוגיה וגיאוגרפיה• נושא רב-תחומי - על ידי מורים מקצועיים ומחנכים• פעילות סביבתית במסגרת מיזם שכבתי (גינות קהילתיות וגן ירק אורגני)• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה <p>מסלולים אחרים (מופת):</p> <ul style="list-style-type: none">• פיתוח כישורי מנהיגות במסגרת שעת חינוך• לימודים סביבתיים במסגרת שיעורי ביולוגיה וגיאוגרפיה• נושא רב-תחומי - על ידי מורים מקצועיים ומחנכים• פעילות סביבתית במסגרת מיזם שכבתי (גינות קהילתיות, בנייה בצמיגים, גן ירק אורגני)• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה	ח'
<p>מסלולים אינטנסיביים:</p> <ul style="list-style-type: none">• פעילות רב-שנתית לשימור והצלת נרקיסים ב"עמק גלילות" - עמק הנרקיסים.	ז' - ח'
<p>כל המסלולים:</p> <ul style="list-style-type: none">• פעילות שכבתית בקבוצות מעורבות על פי תחומי עניין: מיזמים ירוקים ותרומה לקהילה• לימודי סביבה במסגרת שיעורי ביולוגיה• היכרות עם המשק החקלאי - 3 ש"ש, במסגרת עבודה במשק• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה	ט'
<p>כל המסלולים:</p> <ul style="list-style-type: none">• פעילות שכבתית בקבוצות: תכנון גינות קהילתיות והקמתן• אזרחות פעילה: פרויקטים שונים• היכרות עם המשק החקלאי - 3 ש"ש, במסגרת עבודה במשק• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה <p>מסלול ביולוגיה:</p> <ul style="list-style-type: none">• לימודי סביבה ואקולוגיה - 4-6 ש"ש <p>מסלולי עיצוב ותקשורת:</p> <ul style="list-style-type: none">• דגש על פרויקטים אישיים וקבוצתיים	י'

שכבה	פעילויות
יא'	<p>כל המסלולים:</p> <ul style="list-style-type: none">• אזרחות פעילה: פרויקטים שונים• מנהיגות במשק החקלאי - 3 ש"ש, במסגרת עבודה במשק• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה <p>מסלול ביולוגיה:</p> <ul style="list-style-type: none">• לימודי סביבה ואקולוגיה - 4-6 ש"ש <p>מסלולי עיצוב ותקשורת:</p> <ul style="list-style-type: none">• דגש על פרויקטים אישיים וקבוצתיים
יב'	<p>כל המסלולים:</p> <ul style="list-style-type: none">• אזרחות פעילה: פרויקטים שונים• מנהיגות במשק החקלאי - 3 ש"ש, במסגרת עבודה במשק• פעילות א-פורמלית במוסדות נוער ובפנימייה - הובלת מוסדות הנוער <p>מסלול ביולוגיה:</p> <ul style="list-style-type: none">• לימודי סביבה ואקולוגיה - 4-6 ש"ש• פרויקט גמר בנושאים סביבתיים/חקלאות משמרת סביבה/אקולוגיה וכו' <p>מסלולי עיצוב:</p> <ul style="list-style-type: none">• פרויקט סיום הכולל בתוכו היבטים סביבתיים ומונחה על ידי צוות רב-תחומי <p>מסלול תקשורת וקולנוע:</p> <ul style="list-style-type: none">• פרויקט סיום העוסק בנושאים סביבתיים/חברתיים

"אני חושבת שכל הראייה שלי על צניין הסביבה השתנתה כאן בכפר...
הדר מאוד מכוונת אותנו לקטץ האקולוגי, עכשיו היה לנו שיצור איתה והיא צבדה איתנו על מה שכל
אחד עושה בבית למען הסביבה, וזה מחזק את המודעות שלי לפעולות הקטנות שאני עושה ביום-יום
נאיק אני יכולה יותר לשמור על הסביבה. כולל אלמודי ככה. אני חושבת שכלל הסביבה שה כולם
מקבלים אחד את השני, כל אחד לא פוחד להיות עצמו וזה, אולי, גם מה שמקדם להיות מנהיגה...
במנהיגות אתה צריך להביא את עצמך, ועם זאת גם לעצור לקבוצה שלמה להתפתח.
אני מרגישה ששיצורי המנהיגות עצרו לי מאוד להשתנות" (קטץ מריאיון עם יובל)

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

מערכת שעות תלמיד מכוונת ניסוי במסלול מנהיגות סביבתית, ז'-ט':

שעה	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי
1	■ גיאוגרפיה וסביבה	■ ביולוגיה וסביבה			
2	■ גיאוגרפיה וסביבה	■ ביולוגיה וסביבה		■ אמנויות - עיצוב ירוק / אמנות פלסטית/ קולנוע ותקשורת	
3	■ ביולוגיה וסביבה	■ מורשת בדגש נושאים סביבתיים / חברתיים	■ אמנויות - עיצוב ירוק / אמנות פלסטית/ קולנוע ותקשורת		■ שעת חינוך - שילוב תהליכי אקספלורציה
4	■ ביולוגיה וסביבה	■ תנ"ך בדגש מנהיגות וסביבה			
5			■ תנ"ך בדגש מנהיגות וסביבה	■ סדנה לפיתוח כישורי מנהיגות / סדנת שטח	■ עבודה על פרויקט שכבתי (גינה אורגנית, מחזור וכו')
6				■ סדנה לפיתוח כישורי מנהיגות / סדנת שטח	
7				■ סדנה לפיתוח כישורי מנהיגות / סדנת שטח	
8					
				■ שיעורי בחירה במסגרת שכבתית	
				■ שיעורי בחירה במסגרת שכבתית	

לצוות המורים והמחנכים של בית הספר נוספו אנשי מקצוע חדשים המובילים שני תחומים: סדנאות שטח וסדנאות לפיתוח מנהיגות.

סדנאות השטח:

סדנאות השטח בנושאים הסביבתיים מתבססות על מיפוי ערכי הטבע של הכפר הירוק שערך עבורנו עמיר בלבן.

רוני שושן, בוגר הכפר הירוק, מומחה שטח וסביבה, רכז סדנאות השטח: **שלושה עקרונות מלווים אותי בתפקידי כמורה בסדנה:**

1. עירור סקרנות ויצירת מכלול של חוויות חיוביות אצל התלמיד. חוויות אלו הן הבסיס ליצירת קשר רגשי וחיבור אל הסביבה שבה אנו חיים.
 2. מתן ידע בשטח ובכיתה בנושאי אקולוגיה וסביבה, על מנת שהתלמיד יבין את מורכבות המערכת הטבעית ויוקיר את חשיבותה.
 3. פיתוח של אקטיביזם סביבתי, פעילות מכוונת למען שימור נכסים טבעיים בשטחי הכפר, כגון: הצלת ראשנים, בניית תיבות קינון, ביעור צמחייה פולשת והצלת נרקיסים.
- התלמידים פועלים למען העצמת השטח בתודעת הקהילה השכנה, וזאת על ידי חניכת בתי ספר והדרכת הקהל הרחב ב"צעדת הנרקיסים".

תכונותיהם היקרות של תלמידינו: כאשר יורד יואב בזמנו הפנוי לעבד את חלקתו בגן הירק, כשתומא מכוון את כל הכריזמה וכושר ההדרכה המדהים שלו למען הדרכת קהל בקברי השומרונים, וכשרועי רואה את העכביש לוכד את הנמלה ברישתו ואומר "זה הדבר הכי מדהים שראיתי בחיי", אז אני יודע שנולדה אהבה בין התלמידים לסביבתם, ושאהבה זו תצמיח עשייה ברוכה.

שטחיו הירוקים של הכפר הם משאב יקר מפז. משאב זה יכול להתעצם ולהפוך לאבן שואבת של חינוך סביבתי ערכי. לצערנו, השטחים הירוקים עוברים תמורות ונמצאים בסכנה הולכת וגוברת. הכפר חייב להתגייס כדי לשמר את המשאב שמייחד אותו כל כך!

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

"בשיעורי שטח אנו באים במגע עם הטבע והסביבה, רוני המורה מספר לנו על היכחדות בעלי חיים, על ליהום המים, ליהום האוויר והבנייה. אנו מציגים ראשונים שהם בסכנת התייבשות, וזמחים ופרחים שהם בסכנת היכחדות. בנוסף אנו נוטעים ומטיילים, וכך מכירים את סביבת הכפר הישן." (בן)

"בשיעורים של רוני הרגשתי שתאום שסוף-סוף. הנה אני באמת עושה משהו למען הסביבה, וזה עשה לי הרגשה ממש טובה עם רצון לעשות עוד דברים." (נועם)

"בשיעורי שטח אנו באים במגע עם הטבע והסביבה. אני חושבת שבשיעורים עם המחנכת דיבורים הופכים למעשים. יחד עם כל ילדי הכיתה אנחנו משגשים החלטות, ובאלל שלדעתי אני בכיתה מאוד משובת, החלטות ופעולות וכל האווירה הכללית היא של הנהגת מעשים." (יואל)

"שיעור שטח הכי מודגש מוס אנו מדברים על הנושא וזה לא נשאר בבק, אנו גם פועלים למען הסביבה." (קרן)

"בשיעורי שטח, במהלך השיעור והיציאה לשטח למדתי לפתח חיבה לשטח ולמדתי לרבות לפעול לטובת הסביבה." (עדי)

"שתלנו כל מיני שתילים, משהו שאני מאוד אוהבת. היה כליף לטפל באדמה, לחפור ולשתול. היו קבוצות ששתלו חסה וברוקולי והיו באלה ששתלו רק ברוקולי. אחר כך מכרנו את התוצרת, עשינו בכיתה הצבעה למי לתת את הכסף ולבסוף נתנו אותו כתרומה ל"תנו לחיות לחיות" ול"אדם טבע ודין". אני אוהבת לעבוד באדמה ובטבע עם את התחושה שבסוף תרמנו את הכסף למשהו חשוב. דברים באלה באלל לא עשינו ביסודי וחבל."

סיכום סדנאות השטח לחודשים אוקטובר-נובמבר

■ עם בוא היורה, שטחי הכפר הירוק מתעוררים לחיים; השדות מוריקים ומתמלאים בציפורים חורפות כגון עורב מזרע ונחליאלי לבן, בקברות השומרונים פרחי החצב קמלו אך הוחלפו בנקודות ורודות של סתוונית היורה, צפרדעי הנחלים התעוררו משנת הקיץ ומחפשות בבהילות בני זוג.

בחודש האחרון זכו תלמידי סדנאות השטח לראות תופעות טבע מעניינות: מעוף הכלולות של נמלות הקציר המתרחש כל שנה אחרי היורה, להקת עגורים - מאחרוני נודדי הסתיו - וזוחלים מעניינים כגון שלווה הפסים והחומט הגמדי. אפילו זכינו למצוא פריטים ארכיאולוגיים מרגשים.

הפעילות במשק הגיעה לשיאה השבוע, עם השלמת שתילת גינות הירק על ידי התלמידים. גינת הירק הינה גינה בדגש מנהיגותי ובה כל קבוצת תלמידים מקבלת תא שטח שהיא אחראית לו ומתוצריה היא תיהנה.

עוד במהלך שבוע זה השלימו תלמידי הכפר את זריעת שדה פרחי הבר. פרויקט זה החל עוד בשנה שעברה, שבמהלכה התלמידים אספו זרעים של פרחי בר נדירים אשר צומחים בשטחי הבור של הכפר. שדה זה מאפיין את חברת הצומח שהייתה באזור ונעלמה כמעט לגמרי עקב הפרעות האדם, ובכך חשיבותו וייחודו. נוסף ליופיו יהווה השדה בנק זרעים עתידי, אשר ישמש לשיקום ושיפור בתי גידול נוספים בשטחי הכפר.

בנקודה זו חשוב לציין את המשק, אשר בלעדיו אף לא אחד מהפרויקטים היה קורם עור וגידים, ובעיקר להודות לויקטור ולנתן.

בשבועות הקרובים יחלו שני פרויקטים של חניכה, שבמהלכם תלמידי כיתות ח' ו-ט' יחנכו בפעילות שטח תלמידים צעירים מבתי הספר השכנים. פעילות זו חשובה הן להתפתחות האישית של התלמיד והן לשם חשיפת השטח לקהילה. נחזיק אצבעות כולנו ונקווה לגשמי ברכה!

(רוני שושן - רכז סדנאות השטח)

■ בפעילות עם רוני שושן הצלחנו להשיג שונות, חוויה ייחודית. הפעילות מהווה ניסיון להטמיע אכפתיות לסביבה, אהבת בעלי החיים, מודעות לזנים נכחדים והיא מעוררת חשיבה - איך אפשר לעזור להם על מנת שלא ייכחדו.

צריך לשמר את הפעילויות האלו כדי לשמר את הסביבה לדורות הבאים. יש לנו ציווי לשמור על המקום הזה. יש לנו מקום מיוחד."

(מתוך ראיון עם נתן לניר, מנהל המשק)

שילוב מיוחד של עשייה ולמידה בשטחים הפתוחים מודגם על יד שלולית החורף. בשטחי הכפר הירוק שוחזרה שלולית חורף בשיתוף פעולה עם פרופ' אביטל מאוניברסיטת תל אביב. השלולית מקיימת מגוון אורגניזמים טיפוסיים ועופות מים ומהווה מעבדה לימודית חיה הן לאקדמיה והן לתלמידי הכפר הירוק.

במהלך שנת 2008 נפגעה שלולית החורף עקב בנייה של מכון סניקה, הרחבת מחלף גלילות וסלילת כביש גישה. תלמידי הכפר הירוק פעלו להצלת הבריכה והמערכת האקולוגית שהיא מייצרת. הם פנו במכתב לראש עיריית רמת השרון, יצאו לפעילות בשטח וניקו את הבריכה וסביבתה.

בעקבות פעילות זו אנו מצפים כבר במהלך חורף זה לראות את החיים חוזרים אל שלולית החורף.

תהליך הלמידה סביב שלולית החורף כלל הבנה של הגורמים להתהוות השלולית, ובהם גורמים קלימטולוגיים, סוג הקרקע וגורמים טופוגרפיים והידרולוגיים, וכן הכרת המאפיינים הביולוגיים - טמפרטורת המים, עכירות המים, מליחות, ריכוז חמצן ועוד. הבריכה מאפשרת ללמוד על הדינמיקה של מאכלסי השלולית, לימוד שמפתח מודעות לכמה דו-חיים הנמצאים בסכנת הכחדה, ובהם טריטון הפסים.

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

פרויקטים נוספים וסדנאות לימוד התקיימו בנושאים הבאים:

זריעה של פרחי בר

פריחה

זריעה

איסוף זרעים

בניית קנים לציפורי שיר

הדברה ביולוגית - הצבת קני תנשמות

טיבוע ציפורים בשטחי הכפר

נטיעות ביער מישקי

פרויקט הצלת פקעות נרקיסים

פעילות בשלולית החורף

חפירת שלולית החורף

חפירת שלולית החורף

מתוך כתבת עיתון מעריב 30.8.09 מאת אורי שצ'יגובסקי: **מגמה ירוקה: לימודים ידידותיים לסביבה בכפר הירוק**

אורי שצ'יגובסקי ביקר בכפר הירוק והופתע לגלות תוכנית לימודים סביבתית חובקת עולם. אז הוא נזכר שאין דבר חדש בניסיון לחבר את התלמיד לסביבה, א"ד גורדון 28 כבר חינך את תלמידיו כי העשייה והחוויה הן הקושרות את האדם עם הצדדים העלומים של הטבע...

...אז אפשר ללמוד גם אחרת, והפלטפורמה הירוקה מעניקה הזדמנות לרענן את מערכת החינוך שלנו ולהוסיף לה את הגוון שאבד לה במרדף האינסופי אחר ציוני בחינות מיצ"ב למיניהם. אני בטוח שתלמידי ישראל מודל 2010 יעריכו את השינוי, ואחרי הכול הם הרי צפויים להיות "מנהיגי העתיד".

28 אהרן דוד גורדון, הידוע בכינויו א"ד גורדון, "הצדיק החילוני" של התנועה הציונית; פועל חקלאי, הוגה ומורה דרך לחלוצי העלייה השנייה ולתנועת "הפועל הצעיר" בארץ ישראל, מייסד תורת המוסר שלאחר מותו כונתה (בטעות) "דת העבודה".

סדנאות המנהיגות:

ניר שני, מומחה לפיתוח מנהיגות, מפתח התוכנית לפיתוח מנהיגות לנוער, מלמד ומנחה את סדנאות המנהיגות. מתוך התוכנית שבנה ניר:

■ התוכנית לפיתוח מנהיגות בכפר הירוק הינה תוכנית התפתחותית רב-שנתית, המכוונת לקידום יכולת המנהיגות של הילדים החל בכיתה ז' וכלה בכיתה י"ב.

התוכנית הינה חלוצית בתחום פיתוח המנהיגות של בני נוער מצטיינים ומוכשרים והיא מנסה לפתח את הזהות המנהיגותית של הילדים (ברמת ה-being) ואת היכולות והמיומנויות המנהיגותיות שלהם (ברמת ה-doing) בשיטות הלקוחות מסדנאות הניהול והמנהיגות המקובלות בעולם אשר עברו אצלנו התאמה לעולם הילדים והנוער.

מטרת התוכנית לאפשר לכל נער ונערה הנבחרים והמצטרפים לתוכנית בכפר הירוק לפתח את יכולת המנהיגות הטמונות בהם, כדי שיוכלו להוביל את עצמם ואת סביבתם להישג בכל תחום שיבחרו בעתיד: פוליטי, חברתי, סביבתי, אמנותי, ספורטיבי או כל תחום אחר.

כיתת המנהיגות עוברת סדנת מנהיגות מקצועית שבועית המשלבת ידע אקדמי מעודכן (מחקרים, מודלים ותיאוריות) בתחום המנהיגות, סימולציות בכיתה ומחוץ לכיתה, שאלוני מנהיגות המקובלים בעולם אשר עברו כאן אדפטציה לילדים ונוער, הכנה וליווי של הפרויקטים האישיים ומשובים מקצועיים למשתתפים.

השיטה:

התוכנית פועלת לאורך שש שנים (כאמור, בכיתות ז'-י"ב) בשלוש רמות:

1. ברמת הידע: התלמידים מקבלים ומטמיעים ידע עדכני וחשוב בנושאי המנהיגות ופיתוח המנהיגות: תיאוריות, מודלים ומחקרים שנעשו בתחום זה בעשורים האחרונים בארץ ובעולם. התלמידים לומדים לדבר בשפת המנהיגות, משתמשים במושגים המקובלים בתחום ומסוגלים לנתח את עצמם ואת האחרים במושגים מנהיגותיים.
2. ברמה הרגשית והחוויתית: התלמידים מתנסים במצבי מנהיגות וחווים את חוויית המנהיגות במצבים שונים, בכיתה ומחוץ לכיתה, באירועים שהם תכננו ובמצבים שהם לא תכננו. התלמידים לומדים להכיר את הכיף שבהובלה ובהשפעה, את תחושת ההצלחה וגם את היכולת ללמוד מטעויות ומכישלונות.
3. ברמת העשייה: החל מכיתה ט', התלמידים מובילים פרויקטים בתחום שהם בוחרים ומתנסים בעשייה מנהיגותית בבית הספר ומחוץ לבית הספר. התלמידים מעצבים את חזונם על פי נטייתם, בוחרים נושא לפרויקט מעשי, כותבים תוכנית ביצועית, מבצעים את הפרויקט ולבסוף מציגים אותו ומסכמים את הלמידה ממנו. לכל אורך הלמידה והעשייה, התלמידים המעוניינים בכך מקבלים משוב, איכותי ומעמיק בדרך כלל, על נקודות החוזק שלהם ונקודות התורפה שלהם, כולל עצות מעשיות לשיפור. התלמיד לוקח אחריות גם על הלמידה, הקידום והשיפור של עצמו וגם על שיפור סביבתו בכל תחום שיבחר.

עם סיום התוכנית, בסוף כיתה י"ב, אנו מקווים שיצאו ממנה נערים ונערות בעלי הבנה מעמיקה בתחום המנהיגות וזהות מנהיגותית הולכת ומתפתחת, בעלי רגישות גבוהה לסביבה ולאיכות הסביבה, בעלי ידע נרחב בתחומי המנהיגות והניהול, בעלי עוצמה אישית ויכולת השפעה גבוהה, ערים לנקודות החוזק שלהם ולנקודות התורפה שבהן יש להיזהר, בעלי מיומנויות, ניסיון והצלחות בהובלת קבוצות בכפר ומחוץ לכפר, ובעלי רצון להוביל את עצמם ואת סביבתם לטובתם ולטובת הקהילה שבה הם פועלים.

אני, באופן אישי, מקווה שבוגרי התוכנית שלנו יובילו וידגימו, בתוך מדינת ישראל, מנהיגות חכמה, נאורה, איכותית ואחראית, המפתחת ומקדמת את הסביבה והקהילה בכל תחום שבו יבחרו לפעול בעתיד.

נטע רוטשטיין (י'4) מתארת את תהליך פרויקט הסיום השנתי במסגרת הסדנאות:

"החל מכיתה ט' התלמידים אשר לומדים בכיתות המנהיגות מחויבים כחלק מתוכנית הלימודים ליזום, לתכנן, לנהל, לבצע ולהציג פרויקט איש/קבוצתי התורם לחברה. את הרציון לפרויקט השה התלמיד בצמח. המדריכים אינם נותנים רעיונות לפרויקטים, אלא רק קווי מחשבה אם נחול, וכל זאת על מנת ליצור מצב שבו המטרה של הפרויקט היא באמת משהו שחשוב לתלמיד לעשות.

בסוף תהליך ביצוע הפרויקט, כל אחד מציג את הפרויקט שלו: את החזון, נקודות לשיפור, דרכי פעולה, קשיים ומה התאמש. כמו כן משיבים "עדיית": תמונות קטעי וידאו, מצרכי שיצור (במקרה של פרויקט שמטרתו הקניית ידע) וכו'.

אם הפרויקט הוא קבוצתי, זה כמובן מפתח ומשקף את מיומנויות העבודה בקבוצות: שיתוף פעולה בין חברי הקבוצה, יכולת ניהול שיחה ויכולת שכנוע, וכן חלוקת המשימות והתפקידים."

ועוד מפי תלמידים - רפלקציה על החוויה והלמידה בסדנאות:

"מאוד נהנית תפנה בסדנת המנהיגות זו הייתה חוויה חדשה ומיוחדת בסבלי. אמדתי ממנה רבות על הנרטה, שיתוף פעולה בצוות, מקורות, תכונות מנהיגות ועוד:" (רימון)

"למדתי להשיג את הדעות שלי בביטחון." (שירה)

"סדנאות המנהיגות גרמו לי לחשוב 'מחול לקופסה'. למדתי הרבה על צמח" (איתמר)

"אני משתמש הרבה במה שניר לימד אותנו - יש יד קשה ויש יד רכה, ובדרך כלל אני משתמש בין האמצע לקשה. אתמול הייתי ממש באמצע ובצמח נתתי לקבוצה לעשות הכול ביחד איתי - כל אחד עשה משהו, רק שלא ילכו ויתפזרו (צוחק) או שיצאו שטויות. המושג היה שכל אחד עובד איתי. יש המון מקרים כאן בבית הספר שנותנים לך פידבק וזה חיובי וטוב, גם אם יש ביקורת אז ניתן ללמוד ממנה ולשפר." (צומר)

"כאן כולם מקבלים יותר אחד את השני. אף אחד לא פוחד להיות צמח, וזה מה שמקדם גם אותי להיות מנהיגה. במנהיגות אתה צריך להביא את צמח ובכל זאת גם לעזור לקבוצה שאלה להתפתח... שתאום אני מוצאת את צמחי מובילה ומארגנת מפגש או יצאה להופעה, וברור לי שזה קשור לדברים שאני לומדת כאן במנהיגות." (יוגל)

"אני חושבת שיש כאן בבית הספר משהו מיוחד. קודם כול צמח העובדה שלה לא מבנה בטון כמו שיש בבית הספר ביישוב שלי - זה כבר משהו שנותן לך מין אוויר אנשים. אפשר להסתובב כאן בחול ולראות את הטווסים וזה פשוט כיף. חול מזה יש לנו כאן גם סדנאות של מנהיגות גם סדנאות שטח, זה דבר שאין בבתי ספר אחרים, הכול חדש לי. שתאום משיגים לבית ספר שיש בו שיצורים אחרים. בהתחלה ממש לא אהבתי את זה והרגשתי שמחיל אותי להיות בסדנאות המנהיגות אבל עכשיו אני ממש מחכה לכל שיצור. גם זה שבכפר יש כל כך הרבה אנשים מיוחדים ואנחנו מכירים את כולם, כמו האנשים במכירות או במטבח או מורים, עשה הרבה טובה. אני חושבת שאני כל הזמן מתפתחת כאן." (נועם)

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

■ החיבור לסביבה מכיל בתוכו לא רק חיבור לחי ולצומח, אלא גם חיבור לסביבת החיים שבה אני חי, וזו כמובן מכילה את הסביבה האנושית. סדנאות השטח וסדנאות המנהיגות יוצרות מארג נכון, הבונה את הנער עם אופק של ראייה חברתית אכפתית. הכוונה היא לראות בעתיד את אותם תלמידים יקרים משתלבים בחברה כאנשים אשר מובילים את החברה למקומות טובים יותר." (רוני שושן, רכז סדנאות השטח)

תוכנית אקדמית בין-תחומית משלימה הושקה בכפר הירוק בשיתוף אוניברסיטת תל אביב. נושא התוכנית - מנהיגות. התוכנית מיועדת לתלמידי כיתות ז'-י' הלומדים במסלול מנהיגות סביבתית, ובמהלכה התלמידים נחשפים למגוון הרצאות מדיסציפלינות שונות המשיקות לנושא המנהיגות. ההרצאות נערכות באוניברסיטת תל אביב. למפגשים אלה משמעות כפולה:

1. אוריינטציה לסוגיית המנהיגות תוך חשיפה לתכנים אקדמיים; 2. אוריינטציה לאוניברסיטה, והיכרות עם אופן ההתנהלות במרחב האקדמי.

התוכנית מורכבת מחטיבות ידע בתחומים: פסיכולוגיה ומנהיגות, תקשורת ומנהיגות, משפטים ומנהיגות, מדעי המדינה ועוד. חלק מהפעילות נעשית בשיתוף מרכז רבין למנהיגות.

להלן, לדוגמא, ראשי פרקים של התוכנית לכיתה ח' ולכיתה י':

קבוצות מנהיגות - ח' (3 כיתות)

התוכנית מורכבת משתי חטיבות ידע, פסיכולוגיה ומנהיגות ותקשורת ומנהיגות, שמתפרשות על פני שישה מפגשים אקדמיים. המפגש האחרון מתייחס ל"פסיכולוגיה של ההמון" ולקשר בין תקשורת לתורת המשטרים. המפגש מחבר את התלמידים לתכנים מורכבים יותר ולדיסציפלינות מופשטות יותר בשנות הפעילות הבאות (דוגמת סוציולוגיה ומדעי המדינה).

מס' מפגשים	הרצאה 1 - 11:00-9:30	הרצאה 2 - 12:00-11:30
1	פסיכולוגיה של האני	תקשורת המונים
2	פסיכולוגיה של האני	תקשורת המונים
3	פסיכולוגיה של האני	תקשורת המונים
4	פסיכולוגיה חברתית	מיומנויות תקשורת
5	פסיכולוגיה חברתית	מיומנויות תקשורת
6	פסיכולוגיה של ההמון	תקשורת וטוטליטריזם

קבוצת מנהיגות - י' (כיתה ותיקה)

התוכנית לקבוצת המנהיגות הבוגרת מורכבת משני מסלולים, על פי המפורט מטה:

מסלול מנהיגות אישי - השתלבות בפרויקט "אוניברסיטה לנוער".

מסלול מנהיגות קבוצתי - מסלול משותף לתלמידי קבוצות המנהיגות השונות בנושא "סוגיות אתיות במנהיגות". מסלול זה יורכב מחמישה מפגשים אקדמיים שייערכו באוניברסיטת תל אביב. שלושת המפגשים הראשונים יוקדשו להרצאות של מרצים בכירים מהפקולטות השונות באוניברסיטה. במהלך כל אחד משלושת המפגשים יתקיימו שלוש הרצאות (ראה פירוט בהמשך).

המשותף לכלל ההרצאות: עיסוק בסוגיות אתיות הנגזרות מממדים שונים של החיים החברתיים-הציבוריים. המפגש הרביעי יוקדש כולו להעברת מסרים ולשכנוע, ואילו המפגש האחרון יוקדש להצגה של מצגות נבחרות של תלמידים, שתעסוקנה בהצגת סוגיה/דילמה אתית ופתרונה, בהתאם לתחומי העניין של התלמידים.

מס' מפגשים	הרצאה 1 (60 דק')	הרצאה 2 (60 דק')	הרצאה 3 (60 דק')
1	חינוך ומוסר	פוליטיקה גלובלית ומוסר	רפואה ומוסר
2	מדע ומוסר	כלכלה ומוסר	פילנתרופיה ומוסר
3	טכנולוגיה ומוסר	איכות הסביבה ומוסר	פוליטיקה מקומית ומוסר
4	העברת מסרים ושכנוע; מסר; דובר; מצגת		
5	הצגת מצגות נבחרות		

"השיעורים באוניברסיטה גרמו לי להיכנס ולהתעניין בנושא, לזלזל באינטרנט, לקרוא על נושא בעיתון, וזה גרם לי אפילו לפקוד אלמוד את הנושא (פסיכולוגיה חברתית) באוניברסיטה".
(זאת, ח' 2 מחוננים)

"אני לא נורא מתלהב ואימוזים, אבל אני מאוד אוהב את הפעילות שלנו באוניברסיטה. במיוחד בשנה שעברה. היו לנו הרצאות מאוד מעניינות. באופן כללי, כשיש נושאים מעניינים אותי, אני מאוד מתלהב ומתלהב. אני זוכר את ההרצאה בשנה שעברה, המפגש השלישי שלנו, אם אני לא טועה. אז הייתה לנו הרצאה על טבע האדם, ואני ממש זוכר את רובה של ההרצאה עד עכשיו. גם בשבוע שעבר חזרנו לאוניברסיטה. היה לנו המסק, וזה היה מאוד מעניין, ובכלל כל התחום הזה מרתק אותי." (צומר)

ב. מנהיגות כלל-כפרית

מפגשים עם מנהיגים ודמויות מופת הם חלק מהתוכנית החינוכית לטיפוח מנהיגות. מפגשים אלה מרחיבים את האופקים של תלמידינו, מקנים להם ידע חדש ומהווים מקור השראה. אחד המפגשים מעוררי ההשראה הללו היה המפגש עם ראש ממשלת בריטניה לשעבר, מר טוני בלייר.

נציגת הכפר הירוק נבחרה להיות אחת מארבעה תלמידים שהשתתפו בפאנל עם ראש ממשלת בריטניה לשעבר, מר טוני בלייר, במסגרת פעילות היחידה לנוער שוחר מדע באוניברסיטת תל אביב בשנה"ל תשס"ט. כותרת המפגש הייתה: "האם ניתן לרכוש כישורי מנהיגות?" כל תלמיד נדרש להציע את השקפתו בנדון (המפגש התנהל בשפה האנגלית).

פאנל עם טוני בלייר. מימין - תלמידת כיתה ט' 6, נועם שמיר

באותה השנה זכו שלושה מתלמידינו בתחרות Name Your Hero מטעם קרן פרס דן דוד בשיתוף היחידה לנוער שוחר מדע באוניברסיטת תל אביב בשנה"ל תשס"ט. במסגרת התחרות התבקשו בני נוער מכל רחבי הארץ לכתוב חיבור על אדם אשר לדעתם הוכיח הצטיינות מיוחדת ותרם תרומה יוצאת דופן לאנושות. בתחרות זו זכה הכפר הירוק במקום הראשון על הגשת מספר החיבורים הרב ביותר לתחרות.

תלמידת כיתה ט' 6, לירי יואל-פינקוביץ, מקבלת את הפרס מטוני בלייר ומדן דוד

מתוך עיתון הכפר, גיליון יוני 2009:

כמנהיג אל מנהיגים (לעתיד)

היכולת להנהיג היא תכונה מולדת או נרכשת? • אם תשאלו את טוני בלייר (כן, אותו) תגלו שמדובר בתכונה שבהחלט ניתן לרכוש - וגם תקבלו כמה טיפים • הראשון שבהם הוא: עבודה קשה • היינו בכנס מנהיגים צעירים באוניברסיטת תל אביב

קבוצת הזוכים בפרס דן דוד. ביניהן שתי תלמידות הכפר נטע רוטשטיין ולירי יואל פינקוביץ'

החינוך למנהיגות קיבל חיזוק גם בעת ביקורם של מנהיגים ואישי ציבור בולטים - יוזמה של המורה ורדה קרין כחלק מפרויקט באזרחות פעילה לרגל חגיגות ה-60 למדינת ישראל. עם האישים שהגיעו לביקור בכפר נמנו שמעון פרס, עמוס עוז, אהרון צ'חנובר, אחינועם ניני, יורם לס, ח"כ אברהם פורז, צבי ינאי וטל ברודי. האישים נשאו דברים בפני התלמידים ואפשרו להם לשאול שאלות.

”כל אחד יכול להיות קטן כמו האגו שלו, או גדול כגודל המטרה שאותה הוא משרת.”
(מדברי שמעון פרס בביקורו בכפר הירוק)

מבנה חדש - מועצת נוער כלל-כפרית

■ במסגרת חברת תלמידים דמוקרטית, שחלק מפעילותה נעשה גם במסגרות קטנות, ניתנת לחניך אפשרות להתבלט, להשפיע, להעצים את תחושת היכולת שלו ולפתח כשרים ארגוניים תוך כדי עבודה בתוך המערכת. (קובי נווה/סיסקו, מנהל הכפר, ראה נספח מס' 5).

אחד הביטויים המרכזיים של התהליך הניסויי הוא **יצירת מועצת נוער כלל-כפרית** חזקה ופעילה. המבנה הארגוני של מועצת הנוער אנלוגי ל**מבנה** הארגוני החדש של הארגון כולו, מבנה שנוצר בתהליך הניסויי ועונה על המגמה לחזק עבודה בין-תחומית ובין-מגזרית. (בעבר פעלו גופי הנוער בכל מגזר בנפרד, בדרך כלל). המועצה פועלת תוך שיתוף הדוק עם מנהל הכפר, ושותפותו מחזקת את מסר המנהיגות. ייעודה - שילוב התלמידים בכל תחומי החיים בכפר למען קידום וצמיחה. כבר כיום היא מעורבת בפועל בחיי הנוער במגוון של תחומים בחיי החברה, התרבות, העבודה והלימודים. המועצה היא גוף גדול, רב-גילי, המכיל כ-50 תלמידים (תלמידי פנימייה ותלמידי חוץ). המועצה מנוהלת על ידי התלמידים. היא מורכבת מנציגי כל השכבות ומהווה מעין פרלמנט המתנהל באקלים של פתיחות, לפי כללי הדמוקרטיה. המועצה מורכבת מוועדות הפועלות לשיפור איכות חייהם של התלמידים בכפר, וכן יוזמת פעולות התורמות לקהילה. הפעולות הללו מגוונות מאוד, ובהן: יוזמות לשמירת הסביבה, הפקת עיתון הכפר, ועדת משק, הדרכה במרכז המבקרים, חדר האוכל, הסעות, ספרייה, שיפור חזות הכפר ועזרה של תלמידים חזקים יותר לתלמידים חלשים.

ד"ר קובי נווה (סיסקו), מנהל הכפר, עם תלמידי מועצת הנוער הכלל-כפרית

תלמידים פעילים במועצה כותבים ומספרים

כותב לאוניד - תלמיד כיתה י"ב:

"בכיתה י' הצטרפתי לאמוצת התלמידים הכלל-כסרית. במוצת התלמידים פיתחתי את כישורי המנהיגות שלי על ידי השתתפות בכמה מילומים. יצאתי פרויקט 'תלמידים אומן תלמידים' - מערך של תלמידים מצטיינים, העוזרים בהתנדבות לתלמידים המתקשים באימודים. הרשתי אחריות רבה לאנשים אחרים. רכשתי ניסיון עצום וכישורים מיוחדים על ידי כך שאימדיתי אנשים רבים שונים מקצועות שונים. הרשתי סיפוק עצום מלה שאני גורם למשהו להצליח באימודים. כוון בן הרשתי שאני מחזיר לכפר בתמורה לכך שהוא אפשר לי לפתח את עצמי במידה מרבית."

להלן מכתב הוקרה שנשלח ללאוניד ממחנכת הכיתה על פעילותו המבורכת:

מיקוד: 47800 סל: 03-6455621

פקס: 03-6455671

אינטרנט: www.kfaryarok.org.il

הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול
כפר נוער ניסויי למנהיגות סביבתית

יוני 2009

לכבוד,
התלמיד לאוניד גנקין
כיתה י"א
הכפר הירוק

לאוניד היקר,
לעונג הוא לי להודות לך על עשייתך המבורכת במסגרת פרויקט "תלמידים למען תלמידים".

חמש התלמידות מכיתה החינוך שלי (ט'3) שזכו לקבל ממך סיוע משמעותי בלימודי המתמטיקה, יעידו כאלף עדים על השעות הרבות שהקדשת להן (לרבות בימי החופשות שלך) ולימדת אותן במסירות.

ולא זו בלבד - אף דאגת להתעדכן אצל המורה למתמטיקה כדי שעזרתך תהיה מיטבית, והקפדת לעדכן אותי (המחנכת) מדי יום ביומו בתפקודן ובהתקדמותן.
על נתינת אמת - שהיא נר לרגליך, לאוניד, תבורך!

העתקים
מנהל הכפר - ד"ר קובי נווה
ממלאת מקום מנהלת בית הספר - דייזי בר אילן
רכז השכבה - נתי פס
מחנכת הכיתה - עדינה ברגר
תיק אישי

בהערכה רבה,
ענת אנטר,
מחנכת ט' 3

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

"המיוחד במועצה הוא שאנחנו באמת עושים, באמת משיעים.
מעבר לדבורים הרבים, קורים דברים. מקשיבים לנו, ומתייחסים לדברינו. אנו מרגישים שהמועצה
היא גוף חשוב ומשמעותי בכפר." (תומר)

מתוך ריאיון עם אריאל, כיתה ח'2, המתארת את חוויית השותפות במועצה:

"החוויה הפילית - להישאר עד מאוחר (פגישות המועצה מתקיימות בשעות 16:30-19:30), ומשיעה על הרגש.
לפעמים אתה בא ואתה לא כל כך מרוכל, אבל מבינים שיש קצת דברים על הכתפיים וכדי להצליח
- אתה מתאסס על עצמך. יודעים שיש לך אחריות."

איזו פעילות הייתה הכי משמעותית עבורך במסגרים?

"הפגשה האיטית עם סיסקו. סיסקו הבהיר לנו כמה דברים שעזרו לנו להמשיך.

הפעילות על מנהיגות ומנהיגים הייתה טובה, ועזרה לנו להבין איך להיות מנהיג טוב ותורם."

אם היית יו"ר המועצה, מה הייתה התוכנית שלך? איך היית חושבת שצריך להוביל את המועצה?

"הייתי מתחילה לדבר עם התלמידים בכיתות ולשמוע מה הם רוצים, לדעת ולהבין מהן העצמות והמגבלות
של ההנהלה ולשלב ביניהם."

מתוך ריאיון מסכם עם דר, כיתה י"ב 5 (ראש מועצת התלמידים):

זוהי הפנה הפגישת שבה אני לוקחת חלק במועצת התלמידים בכפר הירוק, והפנה לכיתי בתנאי
הגש המועצה.

מהו החזון שלך למועצת התלמידים?

"הייתי רוצה שהכפר הירוק כבית ספר, כפנימייה וכמקום מגורים יהיה מקום שבו לבני הנוער יש
אפשרות להשפיע ולעשות שינוי. אחד הדברים החשובים ביותר, לפי דעתי, הוא לשלב את התלמידים
בעשייה בבית הספר ולתת להם אפשרות ליטול חלק בהחלטות הקשורות בהם.
"השאיפה שלי היא להוביל את חברי המועצה את התלמידים בכלל לעשייה ולתרומה לכפר הירוק,
לחברה בכפר ומחוצה לו, ואפילו לסביבה שלנו בעיר."

במה עסקה המועצה במהלך שנת הלימודים?

"במהלך הפנה התחלנו לזעזעויות פעולה. כל ועדה עסקה בנושא אחר במטרה לקדם אותו ולהוביל
להתפתחותו. אחת מהזעזעויות הכי פעילות שלנו הייתה ועדת אקולוגיה וסביבה.

הזעזעה פעלה על מנת להטביר את מודעות התלמידים בשכבות הצעירות למרחבים של הכפר על ידי
סיורים וימי פעילות מאורגנים בשטח. נוסף לכך, הועדה פעלה רבות להעלאת המודעות בנושא השמירה
על הסביבה בכפר ומחוצה לו עם נשיעה באקולוגיה ובשמירה על כדור הארץ.

נוסף לפעילות הזעזעויות שהייתה פעילות יותר יחידנית, מועצת התלמידים לקחה חלק גדול מאוד בהחלטות
בית-ספריות שונות כמו השאלה האם יש להכניס תלבושת אחידה לשכבות הבגרות או קביעת תוכן
נשל פורים הפנתי בכפר הירוק, נאף התערבה בנושאים כמו שמירה על סביבה לימודית נעימה, הפיכת
"יום המורה" ליום ראשי בכפר ועוד."

מה עשתה לך החברות במועצה?

"החברות במועצה תרמה לי המון והייתה חוויה מדהימה עבורי! במיוחד השנה, כאשר נבחרתי להיות יו"ר המועצה, ניתנה לי האפשרות להנהיג ולהוביל בדרך שלי, לעבוד עם אנשים מדהימים שחלונם היה משותף לשלי והם תמכו בי לאורך כל הדרך, נאספנו יוצא לי אלמודי לא מצט דברים חדשים על הדרכה, על הנדסה נאספנו על עצמי. אני אוהבת להרגיש שאני מצורבת בעניינים ולדעת שאני יכולה לתרום ולשנות, והמועצה בהחלט גרמה לי להרגיש ככה. אחת המטרות שהצבתי לעצמי עם תחילת האימונים שלי בכפר הירוק לפני ששנים הייתה לקחת חלק בעשייה, לבנות את עצמי ולהתפתח יחד עם בית הספר, ולשוחזר הצלחתי להתקדם משנה לשנה ובסוף אף הצלחתי להרגיש מורה שבה תפקתי לזמן רב - להיבחר ולהנהיג את מועצת התלמידים."

תאם לקחת חלק בפעילויות נוספות בכפר במשך שנותייך כאן כתלמידה?

"כן, לקחתי חלק במנהיגות השכבה והתנדבתי לעבודה במרכז המבקרים במשך תקופה ארוכה. אני חייבת להודות שעבודתי עם הייתה אחת העבודות המדהימות ביותר שעשיתי! יצא לי לעבוד עם בעלי חיים (שהם אהבת חיי) ולעזור להם להרגיש יותר בנוח - אין דבר טוב מזה! אספנו לכיתתי לטפס בתוכי מדהים בשם גילמו שהיה יקר לי מאוד. אני עוד אחזור לשם. המקום הזה מדהים ומזמין מאוד. אני עושה לו פרסומות כל הזמן. "את האמת - אם כבר מדברים על נושא ההדרכה, אני רוצה להוסיף שגם הדרכתי בקייטנות לעצת בטבע' של הכפר הירוק בשני קיצים (אני מקווה שיצא לי להדריך שוב השנה), דבר שזרם לי להרגיש את האחריות על הכתפיים ובאות צר לי לאות דברים בצורה שונה לגמרי."

איך את מרגישה בנוגע לעובדה שחמש עוד מצט את צולבת את הכפר?

"מרגיש לי מוזר. צרוב כלה... כי הכפר הירוק היה לי יותר מבית ספר, הוא היה מצין בית (למרות שלא הייתי תלמידת פנימייה). אבל אני חושבת, או יותר נכון בטוחה, שגם אחרי שאצולב את הכפר, חלק מהלב שלי תמיד ישאר כאן ותמיד ארצה לשוב ולקחת חלק בהתפתחות של המקום, בגדילה שלו. הכפר הירוק הוא מין... מקום קסום כלה. הוא מהפנט וממכר! כשאני לא בכפר אני כל הזמן עם חולצות של הרפת או של סמינרים שעשיתי פה. אני לא חושבת שאי-פעם באמת אצולב את המקום הזה. תמיד אבא לבקר."

מתוך ריאיון עם מירב, כיתה ח'6, סגנית יו"ר המועצה:

מה יזמת בעת היותך בתפקיד?

"בשנה שעברה יזמנו ציתון לכל ילדי שדרות, אספנו ברכות מכל כיתה, הוצאנו אותו לאור ושאלנו לבתי הספר בשדרות. אני גם הצורכת של הציתון של הכפר. "אני וחברה שלי יזמנו ביקור בבתי חולים - יש משלחת שיוצאת כל חודש למח את הילדים, כל פעם במחלקה אחרת."

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

איזה פעילות הייתה הכי משמעותית עבורך במועצה? האם הפעילות צוררה בק מחשבות /רעיונות?

"כל הפעילויות היו מדהימות, כשהייתי קטנה לא חשבתי שאני אריס כאלה פעילויות. הפעילות שהייתה הכי משמעותית עבורי הייתה בנושא שדרות. כדי לכתוב ציתון בנושא זה היינו צריכים לדבר עם הילדים בשדרות, להבין אותם. היינו צריכים לחקור את העניין, לקרוא כתבות ולדבר עם מנהלי בתי ספר. "המאחזה שהייתה לא מזמן צוררה בי מחשבות: כמה הילדים בשדרות משהים, זה בנורמה שלהם..."

את חשבת שהפעילות במועצה מקדמת אותך?

"למדתי איך להתמודד עם מצבים קשים. ברשע שאוהבים אותך באמת נאחה מרש'ס אהוב, אתה מרש'ס ביטחון. במועצה נתנו לי את המקום לדבר, לא צחקו והתלששו, אלא התענינו באמת במה יש לי לומר, זה ניתן הרשעה טובה.

ריאיון עם מנהל הכפר הירוק, 14.1.09 / ערכה: הדס ברנע, מובילת הערכה 2009

מהו החזון שעומד מאחורי מועצת נוער כלל-כפרית?

"אחת המטרות המשמעותיות שאני מנסה לקדם היא מועצת נוער כלל-כפרית, שבה יהיו שותפים תלמידים מכל הכיתות. התלמידים האלה יקדמו את הכפר.

"מניסיוני בעבודה בחינוך אני יודע שהאפשרות הטובה ביותר להשפיע בהיקף גדול ומעמיק היא באמצעות הנוער. מחנך, חזק וכריזמטי ככל שיהיה, יכול להגיע בהשפעה שלו רק עד לנקודה מסוימת. צריך שהמבוגר יאמין בכל נפשו, עמוק-עמוק מבפנים, שאם נותנים לנוער את הכוח ואת האפשרות, הם יגיעו רחוק, הרבה מעבר לדמיון.

איך הם יעשו זאת, הם צריכים להחליט. התלמידים יוזמים ומתכננים, יש צוותי עבודה של תלמידים דומיננטיים. יש כיוון מאד רציני. משהו טוב קורה. אני לא יודע לאן נגיע אבל אני יודע שנגיע למקום טוב. אני מאמין בילדים."

האם אתה מרגיש שאתה מנחה/מוביל?

"התפקיד שלי ללוות את התלמידים יחד עם שושי (יועצת בית הספר) ויפעת (מחנכת). אני יורה יריית פתיחה, מחווה דעה, לעתים מציע, אך בעיקר נוכח, מאפשר. חשוב לתת להם את הכוח, את האמצעים, אבל העיקר הוא שלהם. היוזמה שלהם. תפקידי לעזור."

איך אתה מסכם את הפעילות במחצית הראשונה של השנה?

"בחיוב. אני מוצא שהתלמידים נלהבים, יוזמים, אכפתיים, מגלים אחריות ברובם הגדול. משמח אותי שהפנימייה לוקחת מקום משמעותי. החברה עובדים יפה בכיוון הנכון. יש המון יוזמה, לא מפגשים עקרים ודיבורים בעלמא."

מה החוויה הרגשית שלך?

"קודם כול אני שמח לחזור לחינוך. לבי ונשמתי בחינוך. הייתי מדריך, מורה, מחנך כיתה, מנהל פנימייה.

כמנהל כפר התרחקתי, שלא בטובתי, מן המגע עם התלמידים. אני שמח על הזכות הזאת לחזור למגע עם התלמידים. אני שמח לראות את הצהלה והשמחה של העשייה. לגלות מחדש כמה תלמידים מוכנים ללכת רחוק..."

מועצת הנוער, בפעילותה המגוונת, מחזקת את תחושת השייכות לכפר וכן את האקלים הדיאלוגי והדמוקרטי של כפר הנוער על כל חלקיו.

מחויבות לחזון הסביבתי הערכי . השפעה ויצירת מחויבות אצל אחרים . אקטיביזם סביבתי

שושי גלס, יועצת ראשית, על עבודתה עם מועצת הנוער:

■ ביקשתי מהתלמידים לחשוב על דמויות שהם מכירים באופן אישי או על דמויות ציבוריות. ביקשתי שירשמו את התכונות והערכים של דמות אחת שמהווה עבורם מודל. היה אפשר לבחור בדמות של מנהיג ציבורי, איש רוח, דמות של מורה או מדריך וכו'. אחרי העבודה האישית שיתפו התלמידים זה את זה, וכל אחד הסביר למה בחר בדמות זו או אחרת. התכונות שנמנו נרשמו על בריסטול והובאו למליאה שבה התקיים דיון רחב ומרתק בשאלה 'אילו תכונות וערכים חשובים למנהיג?' זו הייתה עבורי הזדמנות מרגשת ומפרה לראות את הדינמיקה בקבוצה ואת מגוון הדעות והרעיונות שמאפיינים את המועצה. נוכחתי שוב בהתרגשות כמה תבונה וחוכמה יש בתלמידים האלה.

צומת משמעותי שפותח דף חדש בפנימייה הוא כניסתו של מנהל פנימייה חדש, מחנך שהגיע לתפקיד לאחר שתפקד בהצלחה כמדריך חברתי, כמורה וכרכז ענף הלול.

מתוך ריאיון עם עודד קדם, מנהל הפנימייה:

■ אם אנסה לייחד את הניסוי היום בכפר, אומר כי יש ניסיון אמיתי לשלב הרבה מהמרכיבים שהיו גם בעבודה שלנו בלול. העבודה מתבצעת בקבוצות קטנות, שמים דגש על ערכים, פיתוח אישי וקבוצתי, עבודה בטבע, שייכות, אהבת התלמידים וגם עניין המנהיגות - כל אלה היו ציר מרכזי בעבודה שלנו בלול. היום, "בגדול", מממשים את העקרונות האלה גם בכיתות המנהיגות הסביבתית.

כשעובדים עם ילדים מתוך אהבה אמיתית, אז החיבור שלהם למשק ולאדמה כאן יכול להוציא מהם המון. הוא מחבר אותם להרבה דברים חיוביים בתוכם.

כדי לקדם את שילובה של הפנימייה בניסוי הצטרפה לייקה חיאט, מרכזת המח"מ (מרכזייה חינוכית מקומית), לצוות מוביל ניסוי. בד בבד נפתחו שתי סדנאות המיועדות לצוות הפנימייה בלבד: סדנה למנהיגות וסדנה לאקספלורציה.

תלמידי הפנימייה משולבים יותר בפעילויות הקשורות בניסוי, כמו מחזור, ארגון צעדת הנרקיסים, הסמינר הבינלאומי למנהיגות סביבתית, מועצת הנוער הכלל-כפרית וטיפוח אורח חיים ירוק בפנימייה. החגים בפנימייה נערכים בסימן של נושאים סביבתיים.

שיעור ברפת בהנחיית דני הרפתן

הנוער בעולם מתחבר אלינו...

נושא הניסוי מחבר בין התכנים הסביבתיים החוצים גבולות של עמים וארצות, לבין מקומם ותפקידם של בני הנוער בתהליכים אלו. כפר הנוער מתחבר לכפר הגלובלי כדי לקדם שיתופי פעולה ולהפיץ, באמצעות הנוער, את המסר הסביבתי העומד כיום במרכז עולמנו.

הסמינר הבינלאומי למנהיגות סביבתית הוא מרכיב משמעותי בשיתוף הפעולה הבינלאומי. הסמינר התקיים לראשונה בקיץ 2009. אבי תירוש, מוביל הידע בניסוי, מתאר את מהלכו:

■ בשלהי הקיץ האחרון התקיים בכפרנו הסמינר הבינלאומי הראשון למנהיגות סביבתית. בסמינר ייחודי זה נפגשו בני נוער משש ארצות - ישראל, גרמניה, הולנד, פולין, קוריאה הדרומית וטייוואן - לפעילות של למידה ועשייה בתחומי הסביבה.

חווית ההיכרות שכולנו היינו שותפים לה הייתה מרגשת מאוד. ריגש אותנו לראות כיצד נרתמו יחדיו תלמידי הפנימייה ותלמידי החוץ לתכנון, להכנה ולביצוע של הסמינר. במהלך הסמינר השתכנו כל המשתתפים באחת מקבוצות הפנימייה, טרחו ועבדו מסביב לשעון כדי שהתוכנית העמוסה תתנהל כמתוכנן, וכל זאת על חשבון חופשת הקיץ שלהם ובהתנדבות מלאה. התגייסות זו עוררה התפעלות לא רק בקרב האורחים מחו"ל, אלא גם בקרבנו - אנשי הצוות והמורים שליוו את הסמינר.

התמורה הייתה מלאה - מעורבותם העמוקה של תלמידינו בתכנון ובכל הפעילויות תרמה רבות להצלחת הסמינר ולקשרים המיוחדים שנקמו במהלכו.

המשתתפים זכו להכיר את הכפר ואת סביבתו בדרך ייחודית ואותנטית - בעגלה רתומה לטרקטור, בליווי התלמידים ובהדרכתו של רכז סדנאות השטח רוני שושן, המלמד בכיתות המנהיגות הסביבתית. האורחים חוו את הנכסים הסביבתיים הייחודיים המצויים בשטח הכפר, אותו "זהב ירוק" המשמש כיום לא רק משאב טבעי ראוי לשימור, אלא קרקע פורייה לפעילות חינוכית ולימודית שמתפתחת במסגרת החדשנות החינוכית הצומחת ומאיצה את השינויים הפדגוגיים והארגוניים.

הדאגה לעולמנו, המשותפת כיום לרוב ארצות העולם, פותחת שער רחב להידברות בינלאומית, להיכרות הדדית, לקירוב לבבות ולפעולות משותפות. בתום המחנה נחתמה אמנה - עצומה הקוראת לקידום יזמות סביבתית וקיימות (ראה נספח מס' 6). הרגשנו סיפוק רב כאשר בדברי הסיכום לסמינר ציינו הדוברים כי הם נושאים לארצם רעיונות שבדעתם ליישם במולדתם.

חשתי כי אכן נכונה דרכנו והנוער החותר ליזום ולהשפיע יכול להיות ראש חץ, לפרוץ גבולות ולחבר את הנוער בעולם כולו כדי להעביר את המסר של אחווה ואכפתיות לאדם ולאדמה.

ג. אקספלורציה

צומת באור ירוק/ יובל שלדינגר, י' 4

"אלפי שאלות עלו במחשבותי..."

ובעיקר מה השאלות שלי?

האם זוהי דרכי אגרות?

האם אני רוצה לעבור שלב בחיי?

בעיניים שקוחות אבדו, עליתי על דרך חדשה

בחיים אחר עממי...

כנראה שהתחלתי להבין את עממי ולהיפתח,

אני מקשיבה ומדברת.

אינני נאחזת בעממי, אני יודעת מי אני ויש לי עקרונות.

יש לי ביטחון עצמוני על שלי.

כל דרכי נקשרה ונפתחה...

אפילו שאין ברצוני לעשות דבר מה אני פועלת באהבה ורצון.

אני רוצה למצות את החיים עד תום.

החיוך בבוקר שווה הכוא!

גם אם אצטרק לעבור בהרבה דרכים

ולפנות בהרבה פניות.

בצומת הראשונה בחיי כבר החלטתי.

במה שלא אבחר - אהיה אוטונומית.

פנימי הידע שצברתי וההיכרות עם עממי

יובילו אותי אל מסלול ההצלחה.

אני אוהבת להפיץ ולתת את קולי בשוון אישי משלי.

זוהי הקיימות שלי מול העולם- האשר שבאהבת החיים.

זוהי השייכות שלי לכפר הירוק,

לדעת שאני נמצאת במקום הנכון ברגע הנכון..."

צומת חשוב ביותר בהתפתחות הניסוי היה כניסתם לניסוי של היועצים האקדמיים ד"ר אבי קפלן ומירית סיני מאוניברסיטת בן-גוריון. מחקריו האקדמיים של ד"ר קפלן הובילו אותו לתאר ולאפיין את מושג האקספלורציה בהקשר החינוכי הבית ספרי. בהיותו יועץ אקדמי שלמד את הארגון שלנו מקרוב והתחבר באופן מלא לצוות הפדגוגי, הציע ד"ר קפלן ליישם את הגישה האקספלורטיבית בארגון החינוכי שלנו. בהנחייתו נוצר החיבור בין תהליך הניסוי לבין האקספלורציה כתיאוריה חינוכית וכמתודה חשובה. בדרך זו סייע ד"ר קפלן גם בגיבוש מודל הניסוי. נכון לכתיבת ספר זה אנו נמצאים בתחילת היישום של אוריינטציה זו. אנו פועלים בהנחייתה של מירית כדי להפוך אותה למתודה המרכזית בעבודה החינוכית בכל המגזרים. הגישה נלמדת כיום בסדנת מורים ואנשי צוות.

אז מהי אקספלורציה?

"ההתנהגות האקספלורטיבית של הפרט בסביבתו כוללת חיפוש, תהייה, בדיקה, חקירה, גילוי וחשיפה. היא מכוונת לענות על שאלות כגון: 'מה זה?', 'בשביל מה זה?', 'מה עושים עם זה?', 'מה המשמעות של זה עבורי?', 'מה אני יכול לעשות עם זה?', 'מי אני בעקבות זה?' אוריינטציה אקספלורטיבית כדיספוזיציה אישית - המכוונת לשאול שאלות מסוג זה לגבי חוויות - מהווה את אחד ההיבטים שעומדים בבסיס מעורבות משמעותית של יחידים בתהליך עיצוב זהותם. (Meeus, Iedema, Helsen & Vollebergh, 1999; Schwartz, 2001; Waterman & Waterman, 1971)

"בגיל ההתבגרות, כשיש קפיצה ביכולת הקוגניטיבית, יש מתבגרים ששואלים שאלות על כל דבר. אחרים לא עושים זאת. התהליך של שאלת השאלות מלווה בחרדה ובבלבול, אך הוא חשוב מאוד. כאשר הילדים שואלים שאלות, הם לוקחים סיכונים ומתנסים בחוויות שמלמדות אותם על עצמם. רבים מהם עושים לאחר מכן רפלקציה. אחרים לא עושים זאת, והם בדרך כלל יותר קונפורמיים, הישגיהם הלימודיים נמוכים יותר ואין להם גמישות מחשבתית. חברי הקבוצה שעושה אקספלורציה מתמודדת עם קונפליקטים שמפתחים אצלם תחושה של אוטונומיה. הם מפתחים חשיבה גמישה, ויש להם יכולת להתמודד עם קשיים ומצבים משתנים בסביבה. הם בונים זהות מגובשת יותר ורוכשים יכולת להתמודד עם קשיים. כדי להצליח בעולם שלנו, צריך כל העת לבדוק מה קורה בסביבה המשתנה ואיך אני מתאים את עצמי אליה, איך אני מתחדש. זה מאפיין חשוב להצלחה ולאיכות חיים בעולם המודרני. גם ארגונים צריכים לעשות זאת. כאשר תהליך האקספלורציה תואם את הגישה המערכתית של בית הספר זה עובד יותר טוב. הרעיון הוא לבחון איך בית הספר יכול לקחת את תהליך האקספלורציה ולרתום אותו לתהליך החינוכי, איך עושים זאת?" (ד"ר א' קפלן, פרוטוקול ישיבת ניהול ניסוי, 11.5.09)

עוד טוענים פלום וקפלן (Flum & Kaplan, 2006) כי "המיקוד העיקרי של התלמידים בעשייה הבית-ספרית צריך להיות בדיקה, חקירה והערכה מכוונת של הרלוונטיות והמשמעות של התוכן והפעילות הנלמדת לבין התפיסה האישית של התלמידים, מי הם ומי הם רוצים להיות" (עמ' 104). הדגש כאן הוא על המכוונת של המתבגר לעסוק באקספלורציה בהקשר הבית-ספרי, ובה בעת בפעולה מכוונת של המערכת הבית-ספרית המאפשרת לתלמיד לחקור ולקיים רפלקציה אקטיבית בנושאי זהות, גם כאשר הם עוסקים בתכנים לימודיים גרידא (Nicholls, 1992 ; Waterman, 1989).

מדוע בחרנו לאמץ את הגישה האקספלורטיבית?

1. בעידן הפוסט-מודרני המאופיין בעמימות ערכים, בריבוי אלטרנטיבות ובטשטוש גבולות יש לבני הנוער קושי לגבש את זהותם. גישת האקספלורציה מיוחסת לקושי זה.
2. כדי לעצב מנהיגות, חשוב במיוחד לסייע לתלמיד באופן מכוון לגבש זהות נושאת ערכים.
3. הגישה האקספלורטיבית הולמת את העיסוק בנושאים סביבתיים המזמנים התמודדות עם נושאים ערכיים ודילמות סביבתיות, אתיות וחברתיות. התמודדות כזאת בונה מסד ערכי כמרכיב משמעותי בזהות האישית, וכך גם מפתחת תודעה סביבתית-חברתית.
4. הגישה האקספלורטיבית תואמת את האופן שבו מתנהל הניסוי כמחקר פעולה.

כיצד מניעים תהליך אקספלורטיבי?

1. **עירור:** כשאין אקספלורציה צריך לעורר אותה. איך? על ידי שאלת שאלות, או למשל על ידי יצירת חוויה מפתיעה. לפעמים עירור יוצר חרדה או חוסר נוחות, ולכן אלמנטים נוספים הם אלמנטים של תמיכה.
2. **תחושת ביטחון והרגשת שייכות:** החרדה מופחתת על ידי יצירת תרבות תומכת ומעודדת.
3. **פיגומים:** איך לעשות את האקספלורציה בצורה יעילה? לא כל הילדים יודעים איך לעשות זאת. תפקיד המנחה הוא לתת פיגום, לתת כלים שמכוונים את התהליך האקספלורטיבי. יש להסתכל על הנוער, להכירו ולחשוב איך לבנות תהליך לימודי שבו מתקיימים שלושת המעגלים.

מדברי תלמידים - על תחושת שייכות וביטחון ועל בניית זהות:

הסביבה האנושית והטבעית בכפר כמעודדת למידה וצמיחה:

"אני מאוד נהנה מן האווירה שה בבית הספר, ולכן גם בחרתי ללמוד כאן. זהו בית ספר מיוחד אדעתי, כל הדברים בו מיוחדים - זה לא בניין סגור וקטן, אלא שטח גדול ורחב שאפשר לצאת בו החוצה ואתה מרגיש שאתה נמצא במקום אחר. אני מאוד אוהב את האווירה האימונית שה..." (עומר)

"יש כאן מרחב גדול מאוד, אנחנו נמצאים בכפר שלם. נאז, כשיש יום יפה, אפשר ללכת לעברת בדיש עם חברים, או לבוא לכאן אספרייה. כאן הכוא חופשי, אני מרגישה שזה עוזר לי גם באימונים." (ליאת)

"כשאני לבאן הייתי יותר ביישנית אבל האווירה כאן מאוד חיזקה את הביטחון שלי. כאן אני מרגישה הרבה יותר מוצרכת ויש לי יותר כוח." (נועם)

נטע רוטשטיין (י'4) כותבת על ערכים שחשובים לה בכפר הירוק:

תמיכה

כשאני אומרת תמיכה אני מרשימה קבלה, אני מרשימה הדידיות. אני אתן לכפר, והכפר יחזיר לי. אני אתאמת בשביל הכפר, והכפר ישיע צד קצה גבול היכולת בשבילי. אני אאמין בכפר, והכפר יחזיר לי צד השמים! הדידיות, הדידיות לזה הסוד.

הבנה

המורים בכפר לא מסתכלים עליי כתלמידה, כציונים, אלא רואים בי בן אדם בעל דעות, בעל שאיפות. הבנה שונה ורצונית בקיבוץ, בן אדם בעל ערכים ועקרונות. הם רואים ומוחשיבים אותי כשווה. הם מבינים אותי.

הקשבה

בכפר אין מצב שאני לא אמצא מישהו שיקשיב לי, אם זה תלמיד, חבר, מורה או כל בעל מקצוע אחר. לפי דעתי, בכפר אין מציאות. יש שוויון, יש אחווה (כמובן) בין תלמידים לתלמידים, ובין מורים לתלמידים. בכפר, אני, בתור תלמידה, תמיד מרשימה (נאמרים) רצויה, תמיד ארשיש שיש לי לאן אפנות. שאני לא אבד."

נטע רוטשטיין בעת עבודתה ברפת

ללא כותרת/ אורי הררי (ח'2)

"אז הייתם אומרים לי
 בפעם הראשונה בה תצטני לכפר
 מה צומד להיות הכפר צבורי -
 לא הייתי יכולה לתאמין לכם
 כי איך יכולתי לנרש.
 שמקום אחד
 יהיה מקלט, שם בזה?
 אתה ממשן - באור הזרקורים
 בטוח - וחשף את עצמך
 בכפר הירוק שלי
 אני יכולה להביע כל מילה
 לבטא כל רגש
 ועדיין, להיות בטוחה מכל סכנה
 לזה כנראה
 תמצית הקסם של המקום הזה
 - צבורי, אבל הפחות
 צבורי, היא כנראה שונה לחלוטין
 כי הכפר הזה - יכול להיות כל מקום שתמצה."

"פה יש לי מרחב והמורים יותר נחמדים. שם (בבית הספר האחר) זה היה כמו בית - כלא כלה, כל הקירות מבטון, שם רוב הילדים הופכים להיות משהו מסוים אותו הדבר, ובאן מאפשרים לכל אחד לפתח את האישיית שלו." (הללי)

"יש באן מדריך מדהים שנלחם עליי ולא יותר לי. שם המורה המוקסים שלי עזר לי ממש... אבל התחיל השינוי. זה התחיל באימונים נאחר כך בהתנתקות." (דואב)

"אני חושבת שבאן זה בית ספר באווירה של בית, וזה מאפשר להיפתח יותר, לצמוח. אתה לא רק צומד באן, אלא נהיה מי שאתה. זה כפר שהא מאוד מיוחד שם האימונים באן שונים. בזכות הכפר הזה אני מתחילה לתאמין שאולי אני יכולה להיות מנהיגה." (נועם)

בימוי/ לירי יואל פינקוביץ' (י' 4)

"הבמה הייתה ריקה,
מחלה ללא תכלית.
צומדת לבדי,
והקהל מביט.
אני ילדה קטנה,
ומוטי ניצב ראי.
אחדר הלה
אין קיר רביעי."

והאורות שנופלים עליי,
ירוקים, מנחמים,
הם נותנים לי תלפיות,
והצלילים זורמים.
האורות שנופלים עליי,
מראים לי את השביל,
וקול פנימי
אוחש לי אהובי."

צומדת על הבמה,
וקולות של שמה
שברים את הדממה.
שומעת מחטאות כפיים,
שאה בעצמי.
אני יודעת
יודעת שלה מקומי."

הדמויות כבר לא לרות,
השבילים כבר ברורים,
אני מוקפת במילים,
ומוקפת חברים.
והקהל כבר לא נמצא,
הוא קיר רביעי,
דמותי הבשרת,
מחייבת בראי."

ללא כותרת/ אופיר תמרי (י' 4)

"הקטע מתאר את הדרכ שאני עברתי
בכפר הירוק מכיתה ל' ועד עכשיו,
את המעבר מתלמידת חול' לפנימייה,
את כל הדרכ במסלול המחוננים."

המתח צולה, ועוד רגע זה יתחיל,
נמתחת ומתכוננת להתחיל את המסע
אני נצמדת ממוטי, בוחנת כל אחיזה
מסתכלת לצד, ומרשישה מוכנה,
אני מתחילה לעלות, אחיזה אחרי אחיזה
מה שראה בהתחלה פשוט
עכשיו נראה רחוק
וכל אחיזה יותר כמאבת ויותר קשה
באיזה אופן לבחור
אם איזה רגע לדרוק
וכל אחיזה לא דומה לשום דבר,
לא לאחיזה לפניי, ולא שאחריי
וככל שאני צולה, האחיזות משתנות
או שבצמ, אני זאת שמתנה?
נהיית קלה יותר, מרחפת
או שאולי פשוט שונה
ועכשיו, שאני רגע לפני הסעיה,
אני עוצרת, מסתכלת
בוחנת כל אחיזה נאחיזה
והן נראות שונות לשמרי,
יפות יותר, עדינות
אני?
פשוט מרובה."

קטעים מתוך הריאיון עם נועם שמיר, תלמידת כיתה ט' 6:

"קשה לי להסביר למה אני מתכוונת כשאני אומרת התפתחות. זה קשה להסביר. מכיתה ז' שבה התחלנו ללמוד כל מיני מודלים של מנהיגות... לא, בעצם זה התחיל קודם כול מזה שהייתי 11 שנים ואפילו יותר מזה עם אותם אנשים באותה סביבה, ופתאום אני נלרקת לסביבה חדשה וזה כבר מפתח את כישורי ההסתגלות שלי. כיום אני רואה שאני הרבה יותר פתוחה לאנשים והרבה יותר קל לי להתחיל שיחות או קשר עם אנשים. למדנו באן מודלים של מנהיגות, למדתי על כל מיני דברים שיכולים לעזור לי במנהיגות - שלי עם עצמי ושלי עם החברה. הביטחון העצמי שלי גדל, והרגשתי יותר חופשייה להביע את דעתי ולדבר..."

"זה גרם לי לחשוב אם גם אני אובל לעשות משהו כמו ראש ציריית קוריטיבה²⁹, שפיתח עיר ירוקה, אני חושבת שזה לאו דווקא בתחום של הסביבה, אלא היכולת שלו כמנהיג לעשות כזה דבר ולסחוף אחריו אנשים. הרי זו הייתה עיר, אנשים גרו שם, והוא הביא מין מילס כל כך שונה ואנשים הלכו אחריו. זה הוביל אותי לחשוב אם גם אני אובל להיות מנהיגה, לסחוף אחריו אנשים. המושבות האלה שאלו בי אחרי הסרט מאוד העסיקו אותי, והרגשתי שזה גורם לי להתעניין יותר גם בעניין הסביבתי שם בכל העניין המנהיגותי. אני לוקחת את ראש ציריית קוריטיבה כדוגמה שזרמת לי לחשוב: 'איזה מין מנהיגה אני הייתי רוצה להיות? תאם אני יכולה להיות מנהיגה כלו שסוחפת אחריה הרבה אנשים? מה אני יכולה לעשות בשיהי לקדם או לשפר את המנהיגות שלי? כל אלה הן שאלות שאלו אצלי אחרי הסרט ואחרי העבודה שעשינו בשיעור ג'אטרפיה. הסרט הזה באילו חיבר אצלי בין דברים ומחשבות שאני כל הזמן חושבת, כי כל הנושא הזה שלי כמנהיגה מאוד מעסיק אותי. "חול מזה יש לנו גם את הפרויקט של המצורבות החברתית, שגם מאפשר לי לשאול קצת מנהיגות."

ספרי לי על הפרויקט.

"לשבי הפרויקט אני מרגישה קצת מבוטלת, כי ההוראות שניר והדיר נתנו לנו לא היו תמיד ברורות. אז בהתחלה נוי אני לא ממש ידענו מה לעשות, אבל עכשיו כבר החלטנו על הנושא ואנחנו עובדות על הכנסת קומפוסטים במועצה האזורית שלנו, ובקרום אנחנו עומדות להיפגש עם כל מיני יועצים מהמשרד להגנת הסביבה ולקדם את הרעיון שלנו. זה עושה לי הרגשה טובה שאני, נועם, נפגשת עם כל מיני יועצים. זה מין כבוד כזה... נותן לך להרגיש חשובה, שלאחרות האלאן שהיה בהתחלה עם הפרויקט שלנו - אולי בסוף נצליח לקדם משהו."

מה לדעתך עזר לך לצאת מהבלבול שהיית בו בתחילת הפרויקט?

"באנו גם אנרי שגם אהדיר ושאלנו הרבה שאלות על מה אנחנו צריכות לעשות, והם לא נתנו לנו תשובות. בהתחלה זה עצבן אותי ממש, אבל לאט-לאט עצרו לנו להדיר את המטרות שלנו, אז עכשיו זה קצת יותר קל. יש לנו כיוון של מה צריך לעשות."

אנו מביאים טעימה מתוך תערוכת ציורים וצילומים שהוצגה על ידי שני תלמידים יוצרים. שם התערוכה הוא "פרסונה". התערוכה עוסקת הן בתדמית שהאדם מציג לחברה ולסביבה והן באני האמיתי ובאופן שבו האדם רואה את עצמו.

אלון רטר

יונתן זיו

אקספלורציה בהוראת הספרות / דפנה מנור, מורה לספרות

■ "...ופתאום מצאנו את עצמנו בחצר רחבה, שעפרה מגורף ועץ זית ענף צומח בה. בצל העץ ישב נער על כיסא גלגלים. רזה היה מאוד, בגדיו כהים ועל ראשו המחודד חבושה כומתה שחורה, שכיסתה את כל שערותיו וצנחה על אוזנו הימנית. על ענף קטום היה תלוי כלוב גדול ובו תוכי ירוק שמקורו צהוב... היו לנער עיניים חודרות המביעות כוח חיים וסקרנות בלתי-נדלית..."

מתוך: יאנקו מן העיר התחתית/ יהואש ביבר

הסיפור נלמד בכיתה ח' כסיפור קצר. יהואש ביבר כתב לבני הנעורים על בעיותיהם של מתבגרים ומרבה לתאר בספריו את ארץ ישראל על נופיה, חלוציה ומגיניה. הסיפור עוסק במפגש בין יאנקו נער ניצול שואה עם שני נערים ילידי הארץ. נקודת המפתח למפגש הספרותי עם הטקסט היא החיבור האישי בראי היצירה. הצעד הבא (לאחר העיסוק בתוכן ובהיבטים צורניים של הסיפור) מוביל את התלמידים לכתיבה במחברת האקספלורציה, שבה נערכת כתיבה רציפה לאורך כל השנה. מטלת הכתיבה מפנה כל תלמיד אחר חיפוש דמותו האישית כפי שעולה ומשתקפת מתוך הסיפור. למעשה הלומד נדרש לחבר את המושג הנלמד שהודגם בסיפור לעולמו האישי. כתיבת התלמידים יוצרת מעגל אישי של שיתוף, שבו כל מי שמעוניין קורא את כתיבתו. האקספלורציה היא כלי שבעזרתו ניתן לאפשר ללומד לפתוח צוהר שקוף לעולמו האישי ולסייע לו בגיבוש זהותו ובחיזוק תחושת השייכות למקום שבו הוא לומד."

מרחקת הקסמים / הדס ברנע, לבורנטית ומעריכה בניסוי

■ סיסקו: "מה אומר, כשאוהבים את מה שעושים יש שינויים והתוצאות הטובות מגיעות." הדס: "ובכל זאת, הרי צריך מתכון כדי לכתוב ולתעד ולא רק להשאיר בזיכרון..."

אז כך, אחרי שעות מחקר רבות, הנה התוצאות:

"שייכות" היא מילת המפתח.

כשמרגישים כל תלמיד ונותנים לו להרגיש חלק ממשפחה, חלק מקבוצה, ובו-זמנית נותנים לו להרגיש כאדם ייחודי עם רצונות, שאיפות וצרכים משלו - התשתית מתחילה להיבנות.

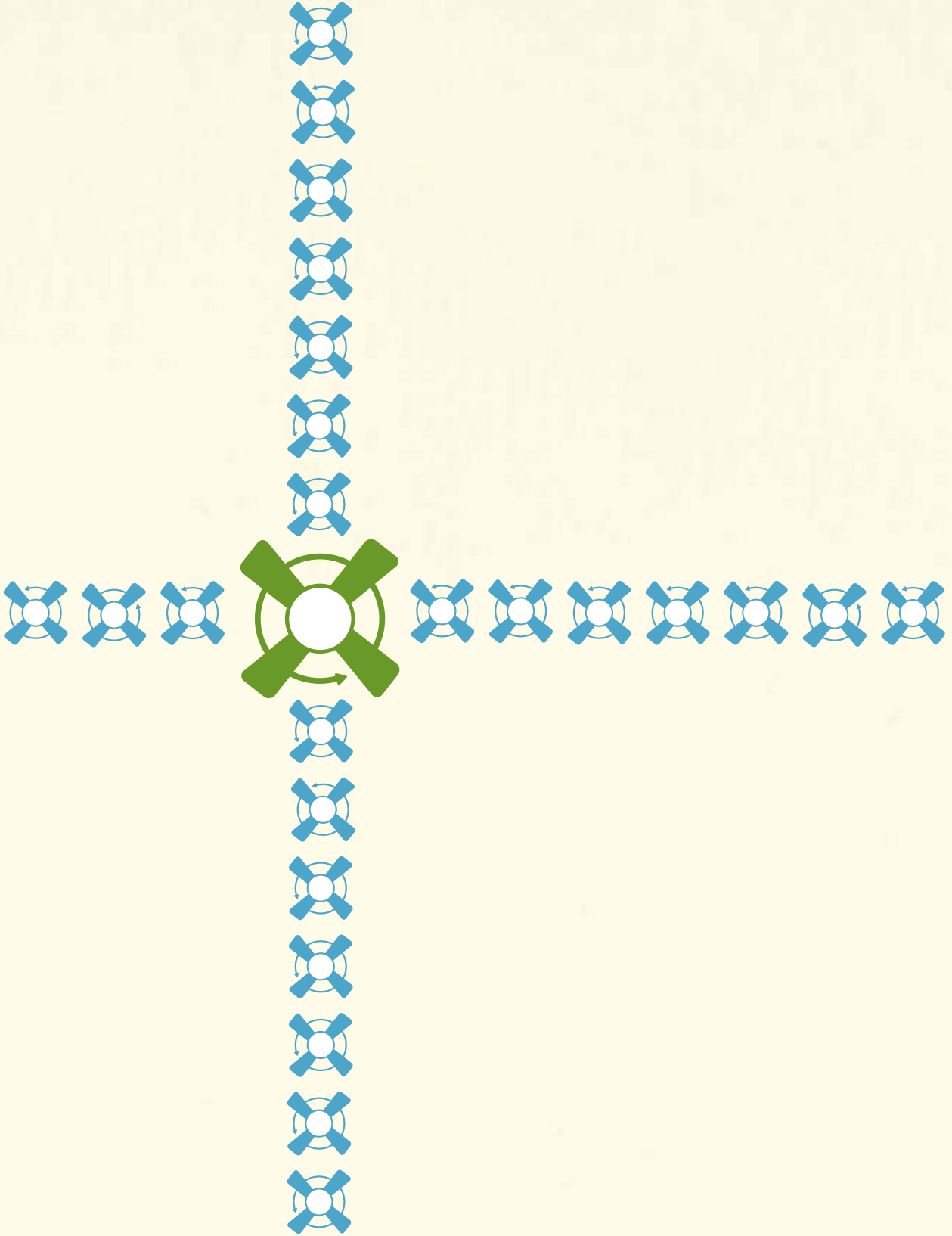
מוסיפים מלוא החופן שוויון, זה בסדר לא תמיד להיות במקום הראשון. כל תלמיד ולא משנה באיזו שכבת גיל יש לו מה לתרום. מקשיבים, אוהבים ומלווים על בסיס כבוד הדדי.

צמיחה גדילה והתפתחות זו לא סיסמה - זו הדרך הבטוחה. מאפשרים התפתחות בכל המישורים ודואגים לגרות את כל החושים.

משך האפייה - מומלץ ורצוי שש-שנתי. ותוצאת המתכון - מנהיג סביבתי!

במהלך סדנת טיבוע

חלק רביעי

הערכה

הערכה פנימית

תהליך הניסוי לווה לאורך השנים בהערכה מקיפה. ההערכה החלה עוד בשלב הראשוני, שבו ניסינו לעצב ולקבוע את יעדי הניסוי ומטרותיו.

בשנתיים הראשונות לניסוי בדקה מעריכת הניסוי, דייזי בר-אילן, את נושא פיתוח האוריינות הסביבתית בתוכניות למידה חוץ כיתתיות ואת כישורי ההדרכה (בתקופה זו עדיין לא הוקמו כיתות המנהיגות הסביבתית). ההערכה התמקדה בכיתה י' ובשתי כיתות ט', שבהן למדו תלמידי פנימייה ותלמידי חוץ.

תהליך ההערכה נעשה תוך שימוש במתודולוגיות מחקריות שונות:

1. שאלונים שבדקו את עמדות התלמידים בנוגע לשינוי תוכניות הלימודים.
2. דו"חות סיור שמילאו התלמידים לאחר כל שיעור שנערך ברפת, בלול וכו'.
3. ראיונות אישיים עם התלמידים שהתנסו בהדרכה.

תוצאות

כ-58 תלמידים ענו על השאלונים. מהתוצאות עולה כי רוב התלמידים ביקרו במגוון ענפי המשק במהלך השנה והם מעוניינים להרחיב את ידיעותיהם בנוגע לענפי המשק השונים. למרות הרצון להכיר את ענפי המשק, תלמידים רבים לא ידעו על המפגעים הסביבתיים הקשורים לענפי הלול והמשק. רוב התלמידים ענו בחיוב על השאלה אם הם מעוניינים להדריך בענפי המשק.

מחקר מלווה ניסוי

מחקר פעולה

תהליך הניסוי המתקיים בכפר הירוק מוגדר על ידי גף הניסויים כמחקר פעולה. המחקר מתקיים בתוך הקשר חברתי/חינוכי ונועד לפתח ידע מדעי, ובה בעת גם להוביל לשינוי בארגון החינוכי באמצעות פיתוח מיומנויות חקר ופעולה של חברי הארגון. מטרתו המרכזית של הניסוי החינוכי בכפר הירוק הוא לפתח מיומנויות וכישורי מנהיגות סביבתית בקרב התלמידים. לצורך העמקת הידע בתחום זה, בחרנו לערוך מחקר פעולה משתף שבו משתתפים מורים ותלמידים, כאשר צוות המחקר מלווה את הצוות החינוכי בבית הספר, ולאורך כל השנה נבנות במשותף תוכניות חינוכיות המקדמות ומעודדות את השגת היעדים החינוכיים. באמצעות מחקר הפעולה מתקיים תהליך ספיראלי של חיבור בין ידע תיאורטי ופרקטיקה חינוכית.

תיאור גרפי של מודל מחקר הפעולה
לקידום מיומנויות מנהיגות סביבתית:

דוגמה למתודולוגיית מחקר הפעולה ניתן למצוא בתכנון שיעור ספרות עם המחנכת דפנה מנור.
להלן יתואר תהליך בניית השיעור והערכתו:

- בניית מערך יחסי אמון ושיתופיות בין המורה המלמדת בכיתה ובין החוקרת.
- בחירת נושא השיעור שעסק בניתוח השיר "ילדותי הייתה ספינה" של תרצה אתר, המיועד לתלמידי כיתות ט' והינו חלק מתוכנית הלימודים של משרד החינוך. מטרת השיעור הייתה לעורר ולקדם תהליכי אקספלורציה בעקבות השיר, לצד למידת היצירה הספרותית על אופנויות הכתיבה הייחודיות שלה ועל התכנים העולים ממנה.
- לפני השיעור ניתנה לתלמידים משימת כתיבה ובה כל תלמיד התבקש להשלים את המשפט "ילדותי הייתה..." (יצירת טריגר/עירור לאקספלורציה).
- בפתיחת השיעור התבקשו התלמידים לקרוא את השלמת המשפטים שכתבו. המורה יצרה בכיתה אווירה נעימה (תמיכה) והתלמידים חשו בנוח להקריא משפטים/מילים ואף שירים שכתבו בעקבות המשפט.
- החוקרת צפתה וכתבה את מהלך השיעור בשתי כיתות ט'.
- בהמשך השיעור נערך ניתוח ספרותי של השיר, כשהמורה נתנה בידי התלמידים פיגומים להבנת היצירה ולהבנת התהליך האישי שעברו, באמצעות שאלת שאלות והנחיות.
- נערך סיכום ראשוני של השיעור.
- לאחריו התלמידים קבלו משימת בית נוספת, שהתבקשו לכתוב ביומני האקספלורציה האישיים.
- בעקבות השיעור ערכה החוקרת ראיונות עם כ- 12 תלמידים, על מנת ללמוד מהם על התפיסה האישית שלהם את התהליך שהתרחש בשיעור.
- המורה והחוקרת קראו את היומנים האישיים של התלמידים וגם באמצעותם העריכו את שהתרחש בשיעור.
- בעקבות הערכת הביניים ניבנו מערכי שיעור נוספים, שגם הם הוערכו, מתוך מטרה לקדם ולשפר את הפרקטיקה החינוכית מחד גיסא ואת קידום תהליכי האקספלורציה מאידך גיסא.

ממצאי הראיונות עם התלמידים וקריאת היומנים עולה כי עירור, תמיכה ומתן פיגומים לאקספלורציה של זהות, במסגרת תכנית הלימודים הבית ספרית בספרות, עשויה להיות התערבות אפקטיבית בקידום תהליכי יצירת זהות כמו גם בקידום מוטיבציה איכותית ללימוד המקצוע. פוסטר המתאר את תהליך מחקר הפעולה שהתרחש בעקבות שיעור הספרות, כפי שהוצג בכנס בפילדלפיה העוסק בפיתוח זהות מוצג בנספח מס' 8.

במקביל למחקר הפעולה נערכו בכפר מחקרים נוספים, בהם נעשה שימוש במתודולוגיות מחקריות - כמותיות ואיכותניות:

1. מחקר כמותי לבדיקת הקשר בין מוטיבציות להתנהגויות שומרות סביבה לבין תפיסת התלמיד את הדגש המוטיבציוני של המורה בכיתה (מטרות פיתוח מומחיות, מטרות הפגנת יכולת) והדגש על מערך יחסים חברתיים.
2. מחקר כמותי לבחינת הקשר בין סגנונות קבלת החלטות בקרב מתבגרים צעירים, דפוסי הבניית זהות (אקספלורציה לעומק, מחויבות וחשיבה מחודשת על המחויבות) לבין תפיסת התלמיד את מטרות ההישג (מטרות פיתוח מומחיות, הפגנת יכולת ואקספלורציה מצבית).¹
3. מחקר איכותני הכולל ראיונות עומק חצי מובנים עם כארבעים תלמידים.

1 א. מטרות פיתוח מומחיות - למידה ששמה דגש על עירור הסקרנות, הידע, החשיבה, היצירתיות ופיתוח המיומנויות (ופחות על ציונים).
ב. מטרות הפגנת יכולת - הפרט מתרכז ביכולת שלו לבצע את המטלה, כאשר מודגשת תחרות בין-אישית, סטנדרטים או הערכה פומבית. מטרת הישג זו מאפיינת פרטים המעוניינים שאחרים ישפטו אותם כבעלי יכולת לבצע מטלה מסוימת.
היכולת מוגדרת בהשוואה יחסית לאחרים או בביצוע המטלה במעט מאמץ.
ג. מטרות אקספלורציה מצבית - מתייחסת למכוונות התלמיד לעסוק בהבניית חיבור בין החומר הנלמד בכיתה ל"עצמי"

להלן פרטי וממצאי מחקרים אלה:

1. מחקר הבוחן את הקשר בין מוטיבציות להתנהגויות שומרות סביבה לבין מאפייני הסביבה הלימודית - מטרת המחקר המלווה היא לבדוק את הקשר בין מאפייני הסביבה החינוכית, כפי שהם נתפסים על ידי התלמיד, לבין רמת ההפנמה של מוטיבציית התלמיד להתנהגות שומרת סביבה. ההשערה הייתה כי ימצא קשר בין תפיסת התלמיד את הדגשים המוטיבציוניים של המורה, לבין רמת ההפנמה של המוטיבציה שלו להתנהגות שומרת סביבה. כמו כן שוער כי ימצא קשר בין מוטיבציית התלמיד להתנהגות פרו-סביבתית, לבין מספר ההתנהגויות שומרות הסביבה שהתלמיד מבצע. השערה נוספת הייתה כי ימצא קשר בין תפיסת התלמיד את הדגשים המוטיבציוניים של המורה, לבין מספר ההתנהגויות שומרות הסביבה שהתלמיד מבצע. המחקר נערך כשנתיים (בשנת הלימודים תשס"ט ובשנת תש"ע) והשתתפו בו כ- 500 תלמידים בכיתות ז', ח' וט'. השאלונים שנמצאו כבעלי תוקף ומהימנות גבוהים הועברו לתלמידים על ידי עוזרת מחקר מאוניברסיטת בן גוריון בנגב.

ממצאים - במחקר הנוכחי, אוששה ההשערה בדבר הקשר בין תפיסת התלמיד את הדגשים המוטיבציוניים של המורה לבין רמת ההפנמה של המוטיבציה שלו להתנהגות שומרת סביבה. ניתן לראות כי אכן, ככל שהתלמיד תופס יותר את הדגש המוטיבציוני של המורה כמכוון לפיתוח מומחיות, כך המוטיבציה שלו להתנהגות שומרת סביבה היא איכותית יותר, כלומר פנימית יותר. גם ההשערה השנייה, בדבר הקשר בין תפיסת התלמיד את הדגשים המוטיבציוניים של המורה לבין מספר ההתנהגויות שומרות הסביבה, אוששה. ככל שהתלמיד תפס יותר את הדגש המוטיבציוני של המורה כמכוון לפיתוח מומחיות, כך הוא ציין מספר גבוה יותר של התנהגויות פרו-סביבתיות.

ממצא נוסף וחשוב העולה מן השאלונים עוסק בדגש ששם המורה על מערך היחסים החברתיים בכיתה והקשר שלו עם המוטיבציה הפנימית של התלמידים לקיום התנהגויות שומרות סביבה.

ממצא חשוב נוסף מצביע על כך שככל שהתלמיד יתפוס יותר את הדגש של המורה לגבי האקלים החברתי בכיתה כחיובי יותר, כך יתפוס את הדגש המוטיבציוני של המורה כמכוון יותר למטרת פיתוח מומחיות.

2. מחקר הבוחן את הקשר בין סגנונות קבלת החלטות, מימדי זהות ומוטיבציות לימודיות של התלמיד. במחקר השתתפו 523 תלמידי כיתות ז', ח' וט' והוא בדק את הקשרים בין משתני המחקר השונים. בפתח השאלון היו מספר שאלות פתוחות בהם התבקשו התלמידים לספר על בעיה/החלטה שהתמודדו עימה בהקשר הבית ספרי. בהמשך מילאו התלמידים שאלונים סגורים, שנמצאו כתקפים ומהימנים על סגנונות קבלת החלטות, בהם הם נוקטים, שלושת מימדי הזהות (אקספלורציה לעומק, מחויבות וחשיבה מחודשת על המחויבות) והקשר בין משתנים אלה לבין המוטיבציות של התלמיד ללמידה.

ממצאים - מצביעים על קשר חיובי בין אקספלורציה לעומק לבין מוטיבציית למידה איכותית, קרי מטרת פיתוח מומחיות. כמו-כן ניתן ללמוד מהממצאים על משמעותה וחשיבותה של אקספלורציה מצבית למוטיבציה של מטרת הפגנת יכולת. ניתן, אם כך להסיק, כי עידוד וקידום אקספלורציה של זהות, בתוך תחומי התוכן הלימודיים, עשויה לתרום הן לחקר הזהות וההתפתחות של התלמידים והן לקידום מוטיבציה לימודית שמתבססת על מטרת פיתוח מומחיות ונמצאה בעבר כמוטיבציה הקשורה למיטביות רגשית, תחושת מסוגלות עצמית והתפתחות (Kaplan & Flum, 2010; Kaplan & Maher, 2007).

3. ראיונות עומק - המשתתפים במחקר הם כארבעים תלמידי כיתות ז' - ט', שרואיינו בראיונות עומק חצי מובנים. המדגם במחקר איכותני הוא "מדגם מכוון" (purposeful sample) המתמקד בבחירת משתתפים, המייצגים באופן הטוב ביותר את האוכלוסייה שממנה נבחרו ויש ביכולתה ללמד אותנו על התופעה הנחקרת (שקדי, 2003). מדגם התלמידים מנה 21 בנות וכ- 19 בנים. שבעה מהתלמידים מתגוררים בפנימייה (שנה ויותר) ושאר התלמידים מגיעים לכפר מיישובים רבים באזור. תלמידים אלה משתייכים למשפחות ממעמד סוציו-אקונומי גבוה ובינוני/גבוה. משתתפי המחקר לומדים בכיתות, המייצגות את מגוון מסלולי הלימוד בכפר: 21 תלמידים לומדים בכיתות המ"נהיגות הסביבתית (בראיונות השתתפו גם 4 תלמידי פנימייה, הלומדים בכיתות אלה); 9 תלמידים לומדים בכיתות מחוננים; 5 לומדים בכיתות מופ"ת וחמישה לומדים בכיתות המיועדות לתלמידי פנימייה. שלושה תלמידים נולדו בברית המועצות ואחת ממוצא ערבי. בנוסף קיימת שונות ברמת ההישגים הלימודיים של התלמידים בכיתות השונות.

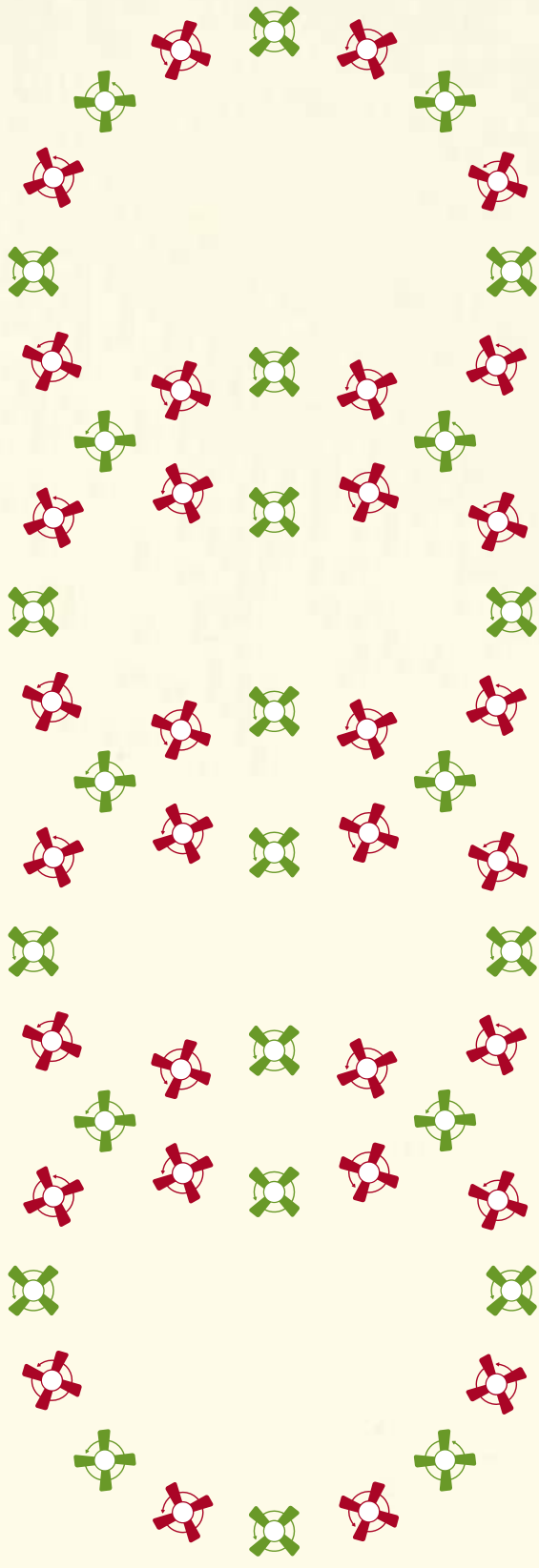
המטרה המרכזית של ראיונות העומק החצי מובנים במחקר הנוכחי הייתה ללמוד על ביטויי האקספלורציה בקרב מתבגרים צעירים כמו גם על המאפיינים החינוכיים, המעודדים או מעכבים תהליכים אקספלורטיביים בקרב התלמידים. הראיונות התבססו על מסורת מחקרית פנומנולוגית, המנסה להסביר את מהותה (essence) של החוויה האנושית, כפי שהיא מתגלה בעיניהם של אנשים שונים. החוויה מהווה בסיס לידע של האדם אודות עצמו, אודות זולתו ואודות העולם והיא מתאפשרת באמצעות התבוננות (reflection) והמשגה מילולית בשפה ובשיח בין-אישי (צבר בן-יהושע, 2001, תובל-משיח וספקטור-מרזל, 2010).

ממצאים - ממצאי הראיונות ניתן למצוא עדויות לקיומם של תהליכים אקספלורטיביים משמעותיים שחווים התלמידים במהלך הלמידה הפורמאלית והפעילויות הלא-פורמאליות בכפר. נראה כי באמצעות הבנייתן של פרקטיקות חינוכיות, המכוונות ל"עבודת זהות" של תלמידים, ניתן לחזק גם מוטיבציות לימודיות איכותיות וגם להעמיק את למידת תחום התוכן. ממצא מרכזי העולה מהראיונות הוא תפיסת התלמידים את מרחב ההזדמנויות הניתן להם בכפר והמאפשר להם להתפתח, לבחון ולבדוק זהויות ולעצב תפיסות עולם התואמות את אישיותם. תימוכין רבים לממצאי המחקר האיכותני שזורים לאורך דפיו של הספר ומציגים את תפיסת התלמידים את חוויית הלמידה בבית הספר.

בנוסף למחקרים אלה נערך באופן תמידי תהליך הערכה פנימית של הפעילויות השונות. תהליך ההערכה כולל תצפיות ותיעוד של פעילויות פורמאליות ובלתי פורמאליות בבית הספר וכן דפי רפלקציה ומשובים שממלאים תלמידים בעקבות פעילויות שונות.

פירוט מלא של תהליכי ההערכה והמחקר ניתן לקבל במרכז ההפצה בכפר הירוק.

חלק חמישי

בסיכומם של דברים

בתהליך הניסוי נוצר מודל חינוכי חדש לפיתוח מנהיגות המאפשר בירור, חקירה והפנמה של ערכים סביבתיים, הנשען על:

- פיתוח מיומנויות של מנהיגות ועיצוב זהות בגיל הנעורים (אקספלורציה כדרך, כמטרה חינוכית וכתרבות ארגונית).
- שילוב של חינוך פורמלי ובלתי-פורמלי - מנהיגות נוער, יזמות, אחריות וכו'.
- מכוונות לקידום ערכים סביבתיים - עמוד שדרה חינוכי-ערכי הנשען על שמירת "הזהב הירוק" בסביבה אורבנית ועל אקטיביזם סביבתי.
- חיבור לקהילות מסביב (חקלאות אורגנית, מרכז מבקרים במשק חקלאי, הפיכת שטחים לשמורות טבע, ייזום אירועים ברמה ארצית ובינלאומית, שותפויות עם ארגונים וגופים שונים).

תהליך הניסוי מראשיתו כוון כמהלך לשינוי כלל-כפרי ולא רק כניסוי בית-ספרי. התקיימו בו שלושה סוגי דינמיקות שהשפיעו זו על זו: דינמיקה פנים-מגזרית ודינמיקה בין-מגזרית, המושפעות מהתרבות הארגונית של כל מגזר ומן הארגון כמערכת שלמה, ודינמיקה של הארגון כשלם מול סביבותיו השונות. אלו לעתים קידמו את התהליך ולעתים האטו ואף בלמו אותו. חלקן היו גלויות לעין וחלקן ודאי היו סמויות גם מעינינו.

תהליך הניסוי שדרג את החשיבה הארגונית המערכתית, שבה למעשה בחנו את ערכינו ומטרותינו מתוך מכוונות לאתגרים ולצרכים החדשים של הקהילות בסביבותיו השונות של הארגון. אף כי שורשיו של התהליך הניסויי נעוצים באדמת הכפר - תרתי-משמע, הרי שהמשימה המרכזית של הכפר עברה שינוי מהותי, ושינוי זה מחלחל, לעתים בשמחה ולעתים בכאב, בדרגים שונים של הארגון. המשימה המרכזית החדשה דרשה התאמה של המבנים הארגוניים, שינוי בתפקידים המסורתיים של עובדי המשק, של המנהלים ושל צוות הייעוץ, ואף הוסיפה תפקידים חדשים בארגון, כמו מנהל מסלול מנהיגות סביבתית ומחוננים, מתעדים ומעריכים, וכן מומחה לפיתוח מנהיגות ומומחה לטבע ולסדנאות שטח.

הניסוי מגביר את הביזוריות של המערכת ואת העצמת העובדים והתלמידים כאחד. הוא מעודד יוזמות של Grass Roots המחזקות את תכני הניסוי, ובהן יוזמות של מורים, כפי שתואר בפרק השני של ספר זה, ויוזמות של רכזי ענפים במשק כדוגמת יוזמתו של ויקטור רוזן, רכז גידולי שדה, שיזם את היער המשקי (גידול עצים לתעשיית העץ), את החקלאות האורגנית ואת הגינות הקהילתיות. הראייה המערכתית באה לידי ביטוי גם במוסדות הנוער. לראשונה הוקמה מועצת נוער כלל-כפרית המייצגת את כל תלמידי הכפר, ומחברת בין העשייה של התלמידים בכל המגזרים.

הניסוי חיזק תקשורת פנים-ארגונית וחוץ-ארגונית, הגמיש ושינה את גבולות הארגון ואת הרכב אוכלוסיות היעד שלו, והניב אסטרטגיות חדשות של הוראה ולמידה. כל אלו מובילים אותנו צעד אחר צעד אל תרבות ארגונית חדשה. ההחלטה על יישום תיאוריית האקספלורציה כמתודה מרכזית לניסוי העמידה אותנו בפני אתגרים חדשים. אנו סבורים כי גישה זו מתאימה במיוחד ליעדי הניסוי ותכניו. יישומה הרחב בארגון הוא בבחינת חידוש במערכת החינוך והוא מלווה במחקר שעורכת מירית סיני, וכן בתהליכי למידה והנחייה אישית למורים ולמחנכים. למידה זו תקדם ותשפר את המקצועיות שלנו, ותסייע להצמיח בוגר מודע לעצמו ובעל ערכים, המצויד בכישורים הנחוצים כדי להתמודד ביתר הצלחה עם האתגרים של העידן.

המהלך הניסויי התרחש בארגון גדול ומורכב, בד בבד עם גדילה מהירה של הארגון, פיתוח של פרויקטים חינוכיים ולימודיים חדשים וחדשניים והרחבה גדולה של אוכלוסיית תלמידי הסביבה.

על אף הקשיים שנתקלנו בהם בדרך, הניסוי צומח ומשתכלל, וזאת בראש וראשונה בשל מסירותם של מחנכים מן המגזרים השונים - "קטרים" בעלי יוזמה ואמונה, בזכות סיוע רב שאנו מקבלים מן היועצים האקדמיים, ובמיוחד ממרשתת הניסוי, וכן בזכות המסר של מנהל הכפר - המחזק בנו את רוח היזמות והאופטימיות, ואת האמונה שהארגון יכול וצריך לחולל את עתידו.

הדגם של מחקר פעולה מתאים לתרבות הארגונית שלנו. הוא מאפשר לנו את המהלך המורכב של ניסוי ותהייה, של העמדת השאלות ובחינה מחודשת, ושל פריצת הדרך והתקדמות לקראת זהות חדשה, זהות של ארגון החותר כול העת לחולל את עתידו בתוך הקשר ערכי-חברתי.

שתילה בגן הירק האורגני

לתהליך הניסוי השפעה משמעותית על הדימוי של הכפר בסביבה הקרובה והרחוקה. הכפר הפך למקום חינוך מבוקש ביותר ותלמידים רבים מבקשים ללמוד בו.

וכך כותבים ההורים:

■ "נטע הצטרפה לכפר הירוק לפני ארבע שנים כתלמידה בכיתה ז' במסלול מנהיגות סביבתית. הייתה זו הכיתה הראשונה במסגרת מסלול זה. אין צורך להרחיב לגבי ההתלבטות שלנו כהורים לרשום את נטע למסלול ניסיוני שבו אין שום ניסיון עבר. אולם שני דברים חיזקו בנו את ההחלטה מן הרגע הראשון - האחד, צרחות הטווסים המסתובבים בכפר, והשני, הפגישה עם צחי. בשני המקרים קיבלנו חיזוק חד-משמעי שמדובר במקום מאוד ייחודי שיתאים לנטע. אני שמחה לציין שאכן הייתה זו החלטה נכונה ביותר. לדעתי, אחד הדברים הטובים ביותר שקרו לנטע הוא ההיכרות עם הכפר הירוק והלימודים בו.

במסגרת מנהיגות ירוקה, נטע נחשפת לתחומים שאינם מן הלימודים הקונבנציונליים, ובראש ובראשונה החשיפה לטבע, לשדות ולבעלי החיים. היכולת לחיות חיים עירוניים ובמקביל להנות מטבע שמקיף אותך מדי יום היא מדהימה. נוסף על כך, מסגרת הלימודים במסלול מנהיגות חושפת את נטע לאנשים רבים הן מתחום האקדמיה והן ברמה הבינלאומית. המפגשים באוניברסיטת תל אביב והסמינריונים המשולבים עם בני נוער מהעולם הרחב מאפשרים לה הרחבת אופקים והסתכלות רחבה על נושאים שונים.

אין לי ספק שהגישה החינוכית של הצוות בכפר בראשות מובילי הניסוי מאפשרת לנטע לבטא את עצמה כאדם בוגר ומאתגרת אותה להתמודד עם נושאים חברתיים ולימודיים ברמה גבוהה ביותר. כאמא, אני שמחה לראות כיצד נטע מתפתחת והופכת לאדם בוגר בעל ערכים שחלקם הגדול ניתן לה בכפר הירוק."

בברכה,

חווה רוטשטיין, אמא של נטע (י'4)

מרץ 2010

■ "גאיה סביון החלה את מסלול המנהיגות הסביבתית בשנת 2007. לא עברו יותר מכמה חודשים וניתנו לגאיה הזדמנויות רבות להתנסות בכל מה שהמסלול המיוחד הזה מאפשר:

- העבודה ברפת. גאיה פגשה מסגרת המלמדת אחריות מהי. לא משנה מה - את הפרות יש לחלוב! כמו כן ניתנה לה גם ההזדמנות להתחנך אצל דני, איש חינוך שתרם רבות לגיבוש אישיותה של גאיה כאדם אחראי, היודע לעבוד בצוות, גם אם הצוות אינו מורכב מאנשים הנמנים עם המעגל הקרוב אליה ביותר.
- במסגרת הימים הפתוחים וצעדות הנרקיסים של הכפר הירוק, ניתנה לגאיה ההזדמנות להסביר על המסלול ועל הכפר לקהל ההורים והתלמידים שבאו להתעניין. זה עזר לה לפתח מיומנויות של תקשורת עם קהל, עמידה מול קהל רחב ויכולת הקשבה.

- ניתנה לגאיה הזדמנות לפגוש אנשים מכל העולם, ובכלל זה נציגים של מדינות שונות שבאו לבקר בכפר וכן תלמידים מאירופה ומהמזרח הרחוק שבאו למחנה בכפר. גאיה למדה לתקשר באנגלית ומצאה את עצמה מתפקדת כנציגת הכפר והמדינה ומסבירה לאורחים על הכפר, על עצמה ועל המסלול שבו היא לומדת.

גאיה ניצלה את כל ההזדמנויות הנ"ל עד תום. היא הפיקה מהן המון ניסיון מצטבר בתחומים חשובים מאוד של החיים. בהתבוננותי עליה מהצד, אני בהחלט מצליח להבחין בחותם, החותם המשמעותי שהמסלול המיוחד של המנהיגות הסביבתית הטביע עליה, חותם חיובי ומיוחד.

חשיבותו של המסלול הוא בטיפוח הערכים החשובים ביותר בילדינו: ערכים של עבודה, יכולת תקשורת ושיתוף פעולה עם אנשים וערכים של שמירה על הטבע והסביבה שבה אנו חיים..."

זאב סביון, אבא של גאיה (י'4)

מרץ 2010

תובנות ומסקנות לארגון

הזיקה בין למידה ליישום

- הלמידה של התיאוריות ותפיסת העולם שבתשתית הניסוי, וכן של מושגי היסוד של הניסוי, של ערכיו ועקרונותיו צריכה להתקיים בד בבד עם תהליך יישומו לכל אורך הניסוי. למידה זו צריכה לפנות יותר מקום לבירור עמדות של הצוות ושל התלמידים. יש להמשיך ולעסוק בלמידה ובהשתלמות מתמדת לכל עובדי הכפר. על מנת להבטיח כי תהליך כזה ימשיך ויתפתח לאורך זמן, חשוב כי צוות ניהול ניסוי או הרכב אחר שייקבע יהווה מו"פ (מחקר ופיתוח) של הארגון לאורך כל הדרך.
- ראוי להרחיב את מתודות ההוראה היכולות לשמש את נושא פיתוח האלמנטים שמרכיבים מנהיגות: עבודה בקבוצות, עמידה מול קהל, יכולת שיווקית, מטלות ביצוע וכד'. זהו נושא שיש לפתח בשיטתיות לצד פיתוח התכנים.
- להמשיך בלמידה ובהפנמה של מתודולוגיית האקספלורציה. לעודד עבודת צוות בצורותיה השונות, ולחבר מורים שכבר משתמשים בגישה זו כדי שישמשו מנחים ומסייעים למורים נוספים.

מסקנות ארגוניות

- תפקידים חדשים בארגון, הקשורים ליישום תכני הניסוי, הם בעלי השפעה חזקה על קידום הניסוי.
- שיתופי פעולה עם מוסדות מחוץ לארגון (אוניברסיטה, ארגונים ירוקים) מחזקים ומקדמים את השגת יעדי הניסוי.
- יש לחבר ולהעמיק את הרצפים בין חטיבת הביניים לתיכון הן בנוגע לתכני הלימוד והן באשר לדרכי ההוראה.

הטמעה

- יש חשיבות לאירועי שיא, לתערוכות, לכנסים מקומיים ובינלאומיים ולחגיגות הקשורים לניסוי לצורך הטמעתו בארגון והפצתו.

מקומם של התלמידים בתהליך

- יש לשתף יותר את התלמידים בחשיבה ובעשייה.
- חשוב להרחיב את נושא המנהיגות ולחזקו גם באמצעות שיתוף של התלמידים בדרכי הערכה: הערכה עצמית, הערכת עמיתים ועוד.

הערכה

- חשוב לפתח דרכי הערכה נוספות במחקר הפעולה של הניסוי, במיוחד בנושא המנהיגות, ובכלל זה הערכת הפעילות של מועצת הנוער הכלל-כפרית ותרומתה לפיתוח כישורי מנהיגות.
- חשוב לפתח מנגנון מעקב והערכה אחרי הבוגרים ולבדוק, בין השאר: האם הם פונים לשנת שירות? כמה פונים לשירות משמעותי בצה"ל? היש ביניהם כאלה החוזרים לכפר כמדריכים ומובילים?

ערוצי השפעה על מערכת החינוך

בשנה השישית לניסוי אנו נערכים להקמתו של **מרכז הפצה** לפיתוח מנהיגות סביבתית באמצעות תהליכי אקספלורציה.

מטרותינו:

1. לטפח מנהיגות סביבתית בקרב המשתלמים כדי שאלו יוכל להפיץ ולהטמיע מנהיגות נוער סביבתית.
2. לקדם את האקספלורציה ככלי פדגוגי במערכת החינוך.
3. לחזק חיבור לאקדמיה לצורכי מחקר מתמשך והכשרת מורים.
4. ליצור שיתופי פעולה עם קובעי מדיניות על מנת שיאמצו את המודל החינוכי של הכפר.
5. למסד את גלגל התנופה בארגון - יצירת מו"פ להמשך הטמעה ופיתוח של הניסוי בתוך הארגון.

המרכז יעסוק בתחומים הבאים:

- **המרכז** יציע מודל ייחודי של תהליך פיתוח מנהיגות סביבתית הכולל תחומי תוכן ייחודיים, אסטרטגיות ללמידה חוץ-כיתתית ומתודולוגיה חדישה הנלמדת ומיושמת בבית הספר בהנחיה אקדמית של אוניברסיטת בן-גוריון.
- **במרכז** יושם דגש על חקירת מהותו של התהליך האקספלורטיבי בכיתה ובלמידה בכלל, על חשיבותו לפיתוח חשיבה רפלקטיבית, לגיבוש זהות אישית, לחיזוק האוטונומיה ולפיתוח מנהיגות ערכית.
- **במרכז** יפותחו עקרונות ודרכים להבניית סביבה חינוכית שמעודדת את התלמיד לעשות בירור עצמי ומעניקה לו "פיגומים" לתהליכי האקספלורציה והבירור.
- **במרכז** יודגמו ויפותחו תוכניות לימוד ואסטרטגיות של הוראה ולמידה חדשות, ובכלל זה יציאה מחוץ לכותלי הכיתה - "המעבדה החיה", ויודגם השילוב של עקרונות למידה בלתי-פורמלית עם למידה פורמלית.
- **במרכז** ייכתבו מאמרים אקדמיים וסמי-אקדמיים, וכן יתקיימו כנסים וימי עיון.
- **במרכז** יוצגו דרכים לחיזוק האקלים הדמוקרטי - להעצמת תלמידים ועובדים, ליצירת תשתית של אמון, שיתוף ותחושת שייכות של התלמידים כתנאי לתהליך וכחלק מן התהליך.
- **במרכז** יוצג השילוב של מערך הייעוץ הבית-ספרי בבניית מניפה נכונה של הטמעת חינוך למנהיגות סביבתית.
- **במרכז** תינתן הדרכה בנושא ניהול שינוי ארגוני ומחקר פעולה.

מתוך: "עוד אכתוב" / יואב דליהו, י' 4

...ויודע אני, זאת אכתוב לך היום,
על הכפר - הנא מילא בלה ים של מקום.
בו עיצבתי ראשית, ראשיתות כה רבות.
אחדות אהשליך, אחרות אלבות.
בו שותחו נשות, כל אחת נפלאה,
ביניהן של מנהיג, ביניהן של רופאה.
בו ניסו ניסויים, בו חקרו ואמדו,
נאחי" - לה הראוי, תודו...

תם ולא נשלם...

חינוך סביבתי - הגדרה ויעדים:

1. אור, ד'. 1994. "חינוך לשם מה?". עמ' 303-309; וכן בנשטיין, ג'. "בבית: החשיבות של 'הדגשת המקום' עבור הסביבתיות היהודית", עמ' 360-365, בתוך: בנשטיין, ג' (עורך): מקום למחשבה - מקראה בחשיבה והגות סביבתית בת זמננו, מרכז השל, החברה להגנת הטבע, המשרד לאיכות הסביבה.
(תרגום: Orr, D. 1994. "What is Education For?", pp. 7-15, From: Earth in Mind: On Education, Environment and the Human Prospect, Island Press)
2. גולדמן, ד' וחב'. 2003. מדיניות בנושא חינוך סביבתי בישראל - מיקומו של החינוך הסביבתי ולקראת חזון חדש נייר עמדה, מוגש על ידי המועצה הלאומית לאיכות הסביבה, הוועדה לחינוך וקהילה.
3. דה-שליט, א'. 2000. מתוך דברים בכנס "הכדור בדינו", הכנס הראשון לחינוך למעורבות סביבתית.
4. טל, ט' (עורכת). 2004. "חינוך סביבתי בישראל", סדרי עדיפות לאומית בתחום איכות הסביבה, מסמך עמדה IV, כרך א', מוסד שמואל נאמן למחקר מתקדם במדע וטכנולוגיה, הטכניון (ניתן להשגי ממוסד שמואל נאמן).
5. קשתי, י' (1993). בתי ספר פנימייתיים בצמתים של שינוי. תל אביב: רמות.
6. שלסקי, ש' (2000). "הפנימייה החינוכית כאמצעי לכינונה של זהות חברתית", בתוך: קשתי, י' וחב' (עורכים). קהילות של נוער-עיונים בחינוך הפנימייתי בארץ, תל אביב: רמות.
7. שפירא, ר' (2000). "מוסדות פנימייתיים וקהילותיהם-יחסי חליפין", בתוך: קשתי, י' וחב' (עורכים), קהילות של נוער-עיונים בחינוך הפנימייתי בארץ. תל אביב: רמות.
8. Butler, L.M. 1998. "A Preliminary Statement: Community-Based Urban Food Systems Education". <http://academic.evergreen.edu/m/mhenders/partners/proposal/statement.htm>.
9. Hungerford, H., Peyton, R.B. and Wilke, R.J. 1980. Goals for Curriculum Development in Environmental Education, *Journal of Environmental Education* 11(3): 42-47.
10. Lucas, A.M. 1991. Environmental Education: What is It, For Whom, What Purpose, and How? Pp. 25-48, in: Keiny, S., Zoller U. (Eds), *Conceptual Issues in Environmental Education*. American University Studies Series XIV vol 28. Peter Lang.
11. Maguire, C.J. 2000. "From Agriculture to Rural Development: Critical Choices for Agriculture Education". Paper presented to the 5th European Conference on Higher Agriculture Education, Plymouth, UK, 11-16 Sep., 2000. <http://www.fao.org/sd/Exdirect/Exre0029.htm>.
12. Palmer, J. 1998. *Environmental education in the 21st Century – Theory, Practice, Progress and Promise*, Routledge, London and New York. Part IV Environmental Education: Structure and Practice, pp. 131-147
13. Plonsky, P. 1999. "Agricultural Education is for everyone". <http://www.fao.org/sd/Exdirect/Exre0029.htm>
14. UNESCO-UNEP. "The Belgrade Charter". *Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter*, Vol. 1 (1) 1976: 1-2.

15. UNESCO. "The Tbilisi Declaration: Final Report Intergovernmental Conference on Environmental Education." Connect: UNESCO-UNEP Environmental Education Newsletter, Vol. III (1) 1976: 1–8.
16. "Urban and Agricultural Communities: Opportunities for Common Ground". CAST (Council for Agricultural Science and Technology) report, May 2002.
17. "Rural Development, from Vision to Action: A Sector Strategy". Environmentally and Socially Sustainable Development Studies and Monographs Series 12. The World Bank, 1997.
18. Stapp, W.B. et al. 1969. "The Concept of Environmental Education". Journal of Environmental Education 1(1): 30–31.
19. "The Belgrade Charter: A Global Framework for Environmental Education", 1975.

ספרים ומאמרים על מנהיגות:

20. אלטמן, א', כ"ץ, נ', פופר, מ'. "מנהיגות - סקירה מושגית". פרק ראשון מתוך מערכת מפתחת מנהיגות.
21. כ"ץ, נ', אלטמן, א', פופר, מ', ליפשיץ, ר'. "הארגון כמערכת לומדת". פיתוח ארגוני בישראל, 5, קיץ 1993.
22. טופלר, א'. מהפך העוצמה, ספריית מעריב, 1992.
23. פופר, מ'. על מנהלים כמנהיגים. הוצאת רמות - אוניברסיטת תל אביב.
24. Argyris, C. and Schon, D.A. Theory in Practice. Jossey-Bass, 1974.
25. Bass, B. Leadership and Performance Beyond Expectations. The Free Press, New York. 1985.
26. Bennis, W. On Becoming a Leader. Reading Mass. Addison Wesley, 1989.
27. Conger, J.A. The Charismatic Leader. Jossey-Bass Publishers, 1991.
28. Mintzberg, H. The Fall and Rise of Strategic Planning. Harvard Business Review, January-February 1994.
29. Nanus, B. The Leader's Edge: The Seven Keys to Leadership in a Turbulent World. Chicago: Contemporary books, 1989.
30. Quinn, J.B., Mintzberg, H. and James, R.M. The Strategy Process. Englewood cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1989.
31. Quinn, R.E. Beyond Rational Management. Jossey-Bass, 1991.
32. Schein, E.H. Organizational Culture and Leadership. Jossey-Bass, 1985.
33. Thomas, B. Walt Disney: An American tradition. New York: Simon & Schuster, 1976.

נספחים

נספח מס' 1:

נספח מס' 2:

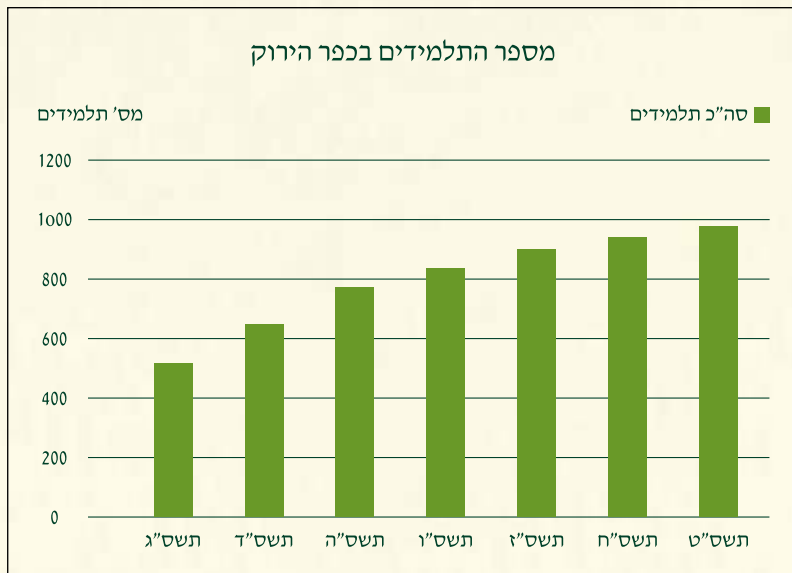
הישגים במבחני מיצ"ב לשנת הלימודים תשס"ח

בשנת הלימודים תשס"ח נערך מיצב חיצוני בכיתות ח' באנגלית, במדע ובטכנולוגיה. להלן נתונים השוואתיים:

שיעור התלמידים שנבחנו	בתי ספר דוברי עברית	כלל בתי הספר	בית ספר הכפר הירוק	ציון כולל במקצועות
89%	65%	59%	83%	אנגלית
89%	60%	57%	64%	מדע וטכנולוגיה

הישגי בית הספר גבוהים ביחס לכלל בתי הספר ולבתי הספר דוברי העברית. לא ניתן להשוות את הישגי בית הספר להישגיו בשנים קודמות, מאחר שזו השנה הראשונה שראמ"ה (הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך) מעבירה את המבחנים.

נספח מס' 3:

נספח מס' 4:

כמה מחשבות על חינוך למנהיגות בכפר הירוק / ד"ר אבי קפלן

בעקבות זכייתו של אל גור בפרס נובל לשלום על עבודתו בתחום הסביבתי, מצאתי לנכון לכתוב כמה שורות על מנת להאיר את המשמעויות שיש לאירוע זה מבחינת פרויקט הניסוי בכפר. המשמעויות נוגעות לשלוש נקודות עיקריות:

1. החשיבות של עמוד שדרה ערכי במנהיגות ובפיתוח מנהיגות; 2. נושא ה"סביבה" כעוגן מרכזי וחשוב לחשיבה והתנהגות ערכית רחבה; 3. הכפר הירוק כמאגם משאבים לעיסוק ב"מנהיגות סביבתית".

1. מנהיגות, ככל כישור הנותן לאדם כוח להשפיע על אחרים, יכולה להוות מנוף לעשייה חיובית התורמת לרווחת הכלל, או לעשייה שלילית הפוגעת באנשים. מנהיגי כתות קיצוניות הם אנשים כריזמטיים העושים שימוש בכישורי המנהיגות שלהם כדי להניע אחרים לעשייה בעייתית מאוד. לעומתם, מנהיגים חיוביים עושים שימוש בכישורי המנהיגות שלהם להשפעה על אחרים באופן המקדם את החברה. ההבדל בין הראשונים והאחרונים הוא במסד הערכים המנחה את המנהיגים. פיתוח כישורי מנהיגות אסור שיהיה נפרד מפיתוח מערך ערכים המכוון לקידום רווחה אנושית במובן הרחב של המילה. הבירור, החקירה וההפנמה של ערכים בקרב התלמידים חייב לשמש עמוד שדרה לתהליך פיתוח כישורי המנהיגות, שכן אם את זה לא עשינו, ייתכן שהרענו יותר מאשר היטבנו. עולה השאלה, כמובן, אילו ערכים יכולים לשמש מוקד לתהליך הבירור וההפנמה שיספק את עמוד השדרה למנהיגות המתפתחת בכפר הירוק? פה, ייתכן שאל גור מספק לנו כיוון.

2. בשנים האחרונות מתרחש תהליך סוציולוגי מעניין ביותר, הקושר את העיסוק בהגנת ה"סביבה" וקידומה עם מסד רחב של ערכים פוליטיים-חברתיים. הדוגמה האחרונה הבולטת ביותר היא מתן פרס נובל לשלום לאל גור על עשייתו הסביבתית. הרי ניתן לשאול, מה הקשר בין הגנת הסביבה לבין שלום? ובכן, ועדת פרס נובל לשלום באוסלו החליטה לתת את הפרס לגור ולפאנל הבין-ממשלתי של האו"ם של מדענים העוסקים בשינויי אקלים מכיוון שהם רואים בשינויי האקלים, ובהתנהגות האנושית התורמת לשינויי האקלים, כמאיימים על ביטחון האנושות. לכאורה, נדמה שיש בעיסוק בהגנת הסביבה משום ניטרליות פוליטית. ערכי הגנת הסביבה הם ערכים שכמעט כולם יכולים להזדהות איתם. נוסף על כך, ערכי הגנת הסביבה משותפים לקבוצות חברתיות ופוליטיות שונות. אך בעוד כל המאפיינים הללו הופכים את נושא הגנת הסביבה לנושא שקל לעסוק בו מבחינה פוליטית, תחום הגנת הסביבה הופך יותר ויותר להיות עוגן לבירור וחקירה בשאלות המהותיות של הקיום החברתי-אנושי. מעבר למדע האקולוגי ולסיכון שיש לאנושות בשינויי אקלים, העיסוק

בשימור ובאיכות הסביבה נוגעים באופן מואץ בנושאים המוגדרים כ"אתיקה סביבתית" ו"זהות סביבתית" - נושאים המשלבים בין שימור הסביבה לבין שאלות חברתיות ערכיות רחבות ועמוקות. חלק מהשאלות נראות כבעלות תשובה ברורה, אך על חלקן התשובה לגמרי לא פשוטה. האם מותר להרוג פיל על מנת להכין תכשיט שנהב מחטיו? האם מותר לכוות יער של עצים נדירים על מנת להקים מרכז בילוי? האם מותר להשקיע משאבים בהגנה על חרק הנמצא בסכנת כליה כאשר במקומות אחרים בעולם אנשים מתים מרעב? מה האחריות של האדם כלפי בעלי החיים וכלפי אנשים אחרים? מה עושים כאשר הגנת הסביבה ופיתוח טכנולוגי עומדים במתח זה עם זה? יש בהצבת נושא הגנת הסביבה כעמוד שדרה ערכי של תוכנית לפיתוח מנהיגות משום פוטנציאל לעיסוק עמוק ומשמעותי בכל רובד של החיים החברתיים. ולדעתי, הדבר נכון בעיקר עבור הכפר הירוק.

3. הכפר הירוק על מאפייניו מספק סביבה אופטימלית לתוכנית המציבה את ערכי הגנת הסביבה כמוקד החשיבה הערכית בתוכנית חינוכית לפיתוח מנהיגות. השילוב של הסביבה הפיזית-אקולוגית והסביבה האנושית בכפר הירוק מספק הזדמנות כמעט ייחודית לתרגום מערכת מופשטת של ערכים סביבתיים-חברתיים לעשייה קונקרטית בחיי היום-יום של התלמידים. על מנת לפתח ולהפנים מחויבות למסגרת ערכית מגובשת, אין די בדיונים פילוסופיים בכיתה - למרות שאלה חשובים גם כן. נדרשת התמודדות עם עשייה. חשיפה לתכנים ולעשייה בשטח, העלאת שאלות, דיון ביקורתי, קבלת החלטות וביצוע, רפלקציה על הביצוע וחשיבה מחודשת - אלה הם התהליכים אשר יתרמו לבירור ערכי עמוק ולהבניית מחויבות לערכים ולהתנהגות! המשאבים הייחודיים של הכפר הירוק - לימודים עיוניים ומשק, חיי פנימייה וקרבה לסביבה אורבנית תוססת ומגוונת, דגש על מצוינות ואינטראקציה משמעותית בין קבוצות שונות בחברה הישראלית - הופכים את הכפר להקשר חינוכי שבו העיסוק בפיתוח מנהיגות סביבתית יהיה ייחודי בארץ ואף מחוצה לה.

יישר כוח!

נספח מס' 5:

מועצת תלמידים כלל-כפרית בחברת נוער אוטונומית / ד"ר קובי נווה

בעולם המשתנה של היום, שבו המידע מוכפל במהירות עצומה, שבו המחשב והאינטרנט כבר מחליפים במידה ניכרת את המורה בכיתה, לא ייתכן שהמבנה החברתי ותהליכי הסוציאליזציה יישארו כפי שהיו זה דורות רבים. היום יותר מתמיד יש צורך באסטרטגיות קוהרנטיות למציאות המשתנה והשועטת לעידנים חדשים. המבנה המסורתי של מערכת חינוך הינו פחות אפקטיבי, כי הוא יוצר חלוקה ברורה בין התלמיד למבוגרים. בסיטואציה זו, יחסי הצוות והתלמידים אינם מפותחים, רמת השיתוף נמוכה, וקיים פער משמעותי בתפיסת המציאות בין הצוות לתלמידים. מובן שבמצב זה האחריות כולה מועברת למבוגרים כי התלמידים, הנמצאים בקטגוריה של "בני תשחורת קלי דעת", פטורים מכל אחריות בחברה ובקבוצה. השתתפות החניכים בתהליכי קבלת ההחלטות עשויה לקדם את החינוך לקראת הגשמה טובה יותר של מטרותיו. לפי מיטב השיפוט המקצועי והניסיון ועל סמך הידוע מן המחקר, שיתוף התלמידים בניהול חייהם עשוי לשפר את איכות החיים במידה ניכרת וליצור אקלים חברתי בריא. יתרה מזאת, עצם העובדה שלצורך שיתוף התלמידים בקבלת החלטות יש צורך בתהליך ממושך יותר, מקטינה את הסכנה של קבלת החלטות חפוזות ומוטעות. חינוך לדמוקרטיה באמצעות דמוקרטיזציה של תהליכים בכפר הנוער מחייב שינויים בדפוסים הקיימים בו, שינויים בסטטוס של המבוגר ובסטטוס של החניכים ומוסדותיהם. אקלים כפר הנוער עשוי להשתנות ולהיות חופשי יותר, וכחלק מהשינוי עשויה להתפתח מערכת יחסים חדשה בין אנשי הצוות לתלמידים. מטבע הדברים, שינויים אלה צריכים להיעשות על ידי כל אנשי הצוות בכפר הנוער, בבית הספר ובפנימייה.

ההנהלה והצוות צריכים להכיר בצורך בהנהגת דמוקרטיזציה, להאמין באפשרות יישומה ולהיות מוכנים לשינוי הסטטוס שלהם ושל החניכים בכפר הנוער.

הנהגת תהליכים דמוקרטיים בפנימייה מחייבת נטילת אחריות וקבלת סמכויות על ידי בני הנוער. שיטת החינוך בבית הספר הסמכותי-מסורתי אינה מעודדת את החניכים לקחת אחריות וסמכות. במסגרת חברת תלמידים דמוקרטית, שחלק מפעילותה נעשה גם במסגרות קטנות, ניתנת לחניך אפשרות להתבלט, להשפיע, להעצים

את תחושת היכולת שלו ולפתח כשרים ארגוניים תוך כדי עבודה בתוך המערכת. בניגוד למסגרות פורמליות, שבדרך כלל יש בהן מרכיב היררכי, מסגרות בלתי-פורמליות, ובכלל זה חברת התלמידים, מבוססות על מערך כוח שוויוני יותר בין הצוות לבין התלמידים. מערך זה מאפשר יחסי גומלין סימטריים, שבהם מתנהל מגע בין הצדדים ללא הבדל ניכר של כוח ביניהם. ביחסים אלה יש אפשרות למימוש הליכים דמוקרטיים אמיתיים, הן ביחסים בין החניכים לבין עצמם והן ביחסים בין התלמידים לבין המבוגרים.

הרב רט קול מחזק בספרו "הכיתה הפתוחה" את חשיבותה של סביבה חופשית משוחררת מיוחד ומבוססת על כבוד הדדי ואמון, שלטון עצמי, החופש להחליט, לכוון את צעדיו ולבצע את החלטותיו - אלה דברים קשים לאדם שגדל במערכת סמכותית. ברם הפוטנציאל הטמון בדרך זו הוא גדול, ושני הצדדים - המבוגרים והתלמידים - יוצאים ממנו נשכרים. אריך פרום מגדיל וטוען כי פגיעה הטרונומית בתהליך התפתחותו של הילד ושל המתבגר היא הגורם היסודי לפתולוגיה נפשית, בעיקר להרסנות. מכאן, אחת המשימות של החינוך שמציע פרום היא הצמחתה של האישיות האוטונומית, החופשית להחליט, הנענית לסיטואציה האנושית והחברתית שבה היא נתונה, המכירה את האלטרנטיבות השונות ומסוגלת להכריע תוך מימוש עצמי. על כך מוסיף וטוען פרנקשטיין: "אוטונומיה אמיתית מחייבת שהאדם יהיה מודע לעובדה שהוא נפעל כשהוא פועל; וכשהוא נפעל, הוא חייב לפעול ולהגיב. כל הפרה של חוק היסוד הזה בחיי האדם, כל צורה של ביטול החוק הבסיסי הזה, כל בידוד של עמדה אחת, סופם הטרונומיה". הגישה המצדדת בהנהגת מועצת חניכים אוטונומית שואפת לאוטונומיה מלאה בכל תחומי החיים והפעילויות בכפר.

חניכים נרתמים לפעילות במועצת התלמידים מתוך כנות, רצון טוב, אמונה וניסיון לסייע לבני נוער אחרים; ואם הרצון הטוב ייתקל בחוסר הבנה מצד המבוגרים, עלולה להיות לכך השפעה שלילית על הבנתם את תהליכי הדמוקרטיה ועל רצונם לפעול במסגרת מועצת התלמידים. יש גם להיזהר מפני השימוש בתהליכים שאינם דמוקרטיים לשם השגת תוצאות שתוצגנה כדמוקרטיות, כביכול לטובת התלמידים. הדמוקרטיה חייבת להיות אמיתית וממשית, שאם לא כן היא תיזנח על ידי החניכים. הנטייה של מחנכים להיעזר בחניכים ולאפשר להם לארגן פעילויות אינה שלטון עצמי של תלמידים ואף לא דמוקרטיה. מעורבות ושותפות אמיתית של חניכים תעצים את תחושת השייכות שלהם, אשר תוביל לנטילת אחריות גדולה יותר על חייהם ועל כל מה שמתרחש בפנימייה. במצב זה המבוגר יתרחק יותר ויותר מתפקידו המסורתי כאיש משמעת או "שוטר" והוא יהפוך למדריך מחנך ומנחה. הוא יישען על ניסיונו, השכלתו וחוכמת החיים שלו ולא על בסיס פורמלי-אוטוריטטיבי. בעולמנו המשתנה, המבנה המסורתי-היררכי של מסגרות החינוך למיניהן הופך להיות מיושן ואנכרוניסטי. אם לא נשכיל להיערך מוקדם ככל האפשר לשינויים אלה, המושגות על בסיס חינוכי ואידיאולוגי איתן ומוכח, הרי שבמוקדם או במאוחר נגיע למצב של מבוי סתום, לרגרסיה או חלילה לחידלון. אחד מחלוצי הגישה הרדיקלית לשיתוף תלמידים, הוא א"ס ניל, אשר מציג בספרו "סאמרהיל" מודל הומוניסטי ואמיתי של חופש שאינו הפקרות. חופש זה הוביל באופן טבעי לממשל עצמי דמוקרטי.

את קטני האמונה נפנה למחקרם של לידי וסטארי (1967). הם מצאו כי תלמידים אינם מעוניינים לערער על סמכותם של המורים ואינם רוצים להפוך את סדרי בית הספר. השאיפה של התלמידים היא לקחת חלק בקביעת נהלים בבית הספר, ואם תוענק להם סמכות הם ישתמשו בה בזהירות ובחוכמה ולא בדרך שתפגע בסדר ובחוק.

התחומים והמוסדות אשר באמצעותם מיושמים כיום תהליכים דמוקרטיים באמצעות חברת התלמידים:

1. מועצת החניכים וועדותיה, כולל תהליך בחירת המועצה והכשרת חברה, מבנה המועצה, תחומי פעולתה, דרכי עבודתה, מידת האוטונומיה שיש להעניק לה, האמצעים שיש להעמיד לרשותה
2. זכויות התלמידים כפי שהן באות לידי ביטוי בתקנון המופיע ביומן התלמיד ובאתר האינטרנט
3. פרסומי חניכים, כולל עיתון התלמידים
4. ישיבות המועצה, דרכי ארגון וניהולה
5. ועדת קבוצה/כיתה דמוקרטית, דרכי הפעלתה ועבודתה
6. ועדת בוגרים, המהווה מעין צוות חשיבה המשותף לנוער ולמבוגרים, כולל דרכי בחירתה ופעולתה
7. בית דין לנוער, כולל תהליך בחירתו והכשרת חבריו, תחומי פעולתו וסמכויותיו
8. השתתפות במועצה תלמידים ארצית - השפעה ולמידה הדדית
9. מעורבות ציבורית ופוליטית
10. פעילות נוער ברמה הבינלאומית, כולל חילופי משפחות, ארגון וקיום קונגרסים בינלאומיים ומנהיגות נוער

The International Summer Camp for Environmental Leadership “Memorandum”

We, the students whose signature is hereinafter, have gathered here, in Hakfar Hayarok youth village for environmental leadership, Israel, on August 2009, in order to discuss urgent environmental issues prior to the 2009 Copenhagen convention.

We, the participants of the 2009 Youth Summer Camp in Hakfar Hayarok, Israel,

Are aware that:

- Living creatures of all kinds depend on the wellbeing of our planet and its ecological system for their survival.
- Climate changes are taking place rapidly and global warming is an eminent threat in the near future.
- Water, land and air are polluted, open spaces are disappearing and public assets are being sold for the benefit of a selected minority rather than of the general welfare.
- All this is happening as a result of Humans’ actions and a culture of unrestrained consumption.

We therefore **Believe** that:

- Youth all over the world can no longer stand aside in light of this environmental crisis.
- Youth must play an active role in both promoting awareness to the environmental problems and in taking action towards solving them.
- People should strengthen their relations with nature and understand what the consequences of their actions are.
- If we cooperate and work together we can slow down or prevent the gradual destruction of the world.

We are therefore **Obligated** to:

- Continue the contacts that were formed during the camp in order to promote the above ideas.
- Change our personal way of life to be more sustainable and environmental friendly.
- Promote environmental activism and sustainability in our schools and communities – each in his/her own country and to the best of his/her ability.
- Act in order to raise the voice heard from youth around the world regarding environmental issues.

The participants of The International Summer Camp for Environmental Leadership, Hakfar Hayarok, Israel, August 2009:

NAME	COUNTRY	SIGNATURE
Angel 張心宇	Taiwan 臺灣	張心宇
Mamie 謝心平	Taiwan 臺灣	謝心平
Justin 鄭宇倫	Taiwan 臺灣	鄭宇倫
Mia 張麗玲	Taiwan 臺灣	張麗玲
Angelat Weinman	Israel	jk
Rei Cohen	Israel	Rei

NAME	COUNTRY	SIGNATURE
Pawel Popieluch	Poland	Popieluch
Lidia Komar	Poland	Lidia Komar
Uten Averkayev	Israel	Uten
Kinga Horvath	Holland	Kinga
Louise Zewe	The Netherlands	Louise Zewe
Annie Klatt	Poland	Annie Klatt
MARLENE Dyker	The Netherlands	MARLENE
Rafal Lancen	Poland	Rafal Lancen
Maartje Pronk	Holland	Maartje Pronk
Flores Pamejas	Holland	Flores Pamejas
Shay Meiri	Israel	Shay Meiri
Jennifer Di Gangi	Germany	Jennifer Di Gangi
Anne Goets	Germany	Anne Goets
Aafke Schoenmaker	The Netherlands	Aafke Schoenmaker
Lin Yun	Taiwan	林雲
Ray Neuman	Israel	Ray Neuman
Blank Bruckard	Deut-Schland	Blank Bruckard
Pauline Bussing	Holland	Pauline Bussing
Jun Won Kim	Korea	Jun Won Kim
Dawid Lee	Holland	Dawid Lee
Attir Tamarie	Israel	Attir Tamarie
Kira Schallenberg	Holland	Kira Schallenberg
David Oldenhof	Holland	David Oldenhof

NAME	COUNTRY	SIGNATURE
Neta Rotstein	Israel	Neta Rotstein
Bar Meiri	Israel	Bar Meiri
Dar Hagal	Israel	Dar Hagal
Poli Amirian	Israel	Poli Amirian
Mor Peri	Israel	Mor Peri
Eliran Droizen	Israel	Eliran Droizen
Gaya Saugon	Israel	Gaya Saugon
Yoav Dajabr	Israel	Yoav Dajabr
Kamila Nawak	Poland	Kamila Nawak
Nawka Dammala	Poland	Nawka Dammala
Jominka Krol	Poland	Jominka Krol
Kamila Gfira	Poland	Kamila Gfira

NAME	COUNTRY	SIGNATURE
KAROLINA FABOWSKA	POLAND	KAROLINA FABOWSKA
Kyrtion Boaschi	POLAND	Kyrtion Boaschi
Yousef Sawwaf	POLAND	Yousef Sawwaf
Tomer Stalsh	Israel	Tomer Stalsh
Leon Feigih	Israel	Leon Feigih
Szymon Budwick	POLAND	Szymon Budwick
Michael Levi-Mish	Israel	Michael Levi-Mish
Leon Genki	Israel	Leon Genki
Shaked Ziten	Israel	Shaked Ziten
Shahar Bracha	Israel	Shahar Bracha
Johannes Krounberg	Holland	Johannes Krounberg
Sina Rauth	Germany	Sina Rauth
Emocid Lubbess	Holland	Emocid Lubbess
Danielle van Buiel	Holland	Danielle van Buiel
Silke Gloschütz	Germany	Silke Gloschütz
NATHAN VAN DER KUIJL	The Netherlands	NATHAN VAN DER KUIJL
Lana Konjnenbelt	The Netherlands	Lana Konjnenbelt
Thomas Janen	The Netherlands	Thomas Janen
Chaemin kim	South Korea	Chaemin kim
Alexandra Wechsner	Germany	Alexandra Wechsner
Yoo-jin Kim	Germany	Yoo-jin Kim
Yeongran Ahn	South Korea	Yeongran Ahn
Niam Shamir	Israel	Niam Shamir

כתבה מתוך עיתון טיוואני שפורסמה בעקבות הסמינר הבינלאומי למנהיגות סביבתית:

THE CHINA POST

老外

Sunday, August 9, 2009

Taiwanese youths head to Israel

Raphael Gamzou gives the participants a pep talk before they board a flight to Tel Aviv

By SHANTELE CHIU AND D. BRUYAS
The China Post

Five young people from Taiwan will be departing to Israel today to attend an international ecology and summer leadership program under the cooperation of Israel Economic & Cultural Office in Taipei (ISECO) and Taiwan's National Youth Commission (NYC 行政院青輔會).

Chang Hsin-yu (張心宇), Cheng Yu-shun (鄭宇舜), Lin Yun (林筠), Chen Wan-shiuan (陳宛瑛) and Hsieh Feng-bo (謝丰禾) are being sent off to far away Hakefir-Hayarok (Green Village) in Israel from August 9 to August 16.

The program will include workshops, adventure and ecological activities, trips to Israel's Museums and popular tourist attractions and other cultural activities, and also will be a platform for each participant to provide a glimpse into his or her local culture.

ISECO reportedly contacted the NYC with an offer to send a youth delegation from Taiwan to Israel in order to participate in the program organized by Israel's National Council for Youth Exchange that focuses on the themes of ecology and youth leadership.

The NYC recommended five youths, most of them with volunteering background in animal or environmental protection, from different universities, schools, and organization to participate in this program.

All accommodation expenses are sponsored by the Israeli Youth Council.

Raphael Gamzou, representative of the ISECO in Taipei, recently invited the youths to a meeting in which they introduced themselves and their volunteer works.

Gamzou expressed hope that the success of this trip will help to promote the signing of a mutual youth-exchange MOU between Taiwan and Israel. He also shared with the students his experience as a volunteer, as he himself and his wife take part in recycling and other volunteer activities of the Hualien-based Tzu-Chi Organization.

In related news, ISECO announced last week that a young Taiwanese dancer will also be leaving for Israel soon.

Lee Chen-wen (李真蕙) will join Batsheva Dance Company, Israel's internationally acclaimed dance group, and will participate in the group's performance during 2009-2010 season. She is a former member of the Lun Yang Dance Group (蘭陽舞蹈團) and a graduate of the Arts Dance Department of National Taipei University (國立台北藝術大學舞蹈系).

Batsheva was founded in 1964 and is now considered one of the top modern dance troupes in the world.

אגף החינוך - מועצה אזורית חוף הכרמל

מרחב חינוכי משותף

10 דצמבר, 2009

לכבוד:
ד"ר קובי נווה (סיסקו)
מנכ"ל הכפר הירוק
שלום רב,

הנדון: תודה והערכה

בחמישה בנובמבר אירחת אותנו, אגף החינוך של המועצה האזורית חוף הכרמל והמנהיגות החינוכית של שני בתי הספר העל-יסודיים שלנו.

במהלך הביקור הדריכו אותנו תלמידים נלהבים ומורים עם ברק בעיניים. מצאנו סביבה לימודית חינוכית, הרמונית, אסתטית ומזמינה, המאפשרת פיתוח מנהיגות מבוסס ערכים.

למדנו כיצד בית הספר מנצל את הפוטנציאל של המשק החקלאי להוראה אחרת, חווייתית ואותנטית, למדנו שבניתם שותפויות עם ארגונים וגופים שונים והתחברתם לקהילות בסביבה.

הניסוי אותו הנכם מובילים בליווי גף הניסויים מספר סיפור מרתק על תהליך מבוקר שמוביל לתובנות ולשיפור תהליכים המחזקים את הזהות והשייכות לכפר הנוער ומובילים למצוינות ולפיתוח של תהליכים מחדשים.

אין ספק שהצלחתם ליצור מרחב חינוכי מיטבי המעצים את עובדיו, תלמידיו ובעיקר את הרוח החינוכית במקום.

ביקור זה עורר בנו השראה, חזרנו עם רעיונות וחומר רב למחשבה. בזכות הביקור ב"כפר הירוק" אנו רואים את היתרונות של היות מערכת חינוכית בכפר נוער.

נא מסור תודותינו לצוות המארח ולתלמידים הנפלאים!

בברכה,
נינה לביא
מנהלת אגף החינוך

העתק:

כרמל סלע - ראש המועצה האזורית חוף הכרמל.
ד"ר יחיאל שילה - מנהל המנהל לחינוך התיישבותי.
גנית ויינשטיין - מנהלת גף ניסויים, משה"ח.
ד"ר איציק כהן - מנכ"ל משאבי ידע.
אורלי רוזנברג - מנהלת בית הספר הצפוני חוף הכרמל.
חזי שגיב - מנהל בית הספר המשותף חוף הכרמל.

להלן מוצג פוסטר המתאר את תהליך מחקר הפעולה שהתרחש בעקבות שיעור הספרות, כפי שהוצג בכנס בפילדלפיה העוסק בפיתוח זהות:

17th SRIF Conference
Philadelphia, PA

**TRIGGERING IDENTITY EXPLORATION IN THE SCHOOL CURRICULUM:
A CASE OF MIDDLE SCHOOL LITERATURE CLASS IN ISRAEL**

Mirit Sinai¹, Avi Kaplan², Hanoch Flum³, and Dafna Manor³

¹Ben Gurion University of the Negev, Israel ²Temple University, Philadelphia, PA ³Habitat Haravek, Agricultural Youth Village, Israel

ABSTRACT

This study applied an emerging perspective on promoting identity exploration within the school curriculum in one 7th-grade literature class in Israel, collaborating with a lesson-plan that triggered, supported, and scaffolded students' identity exploration in relation to the lesson material. The data, which included class observations, students' assignments and journals, focus-groups and interviews, highlighted the benefit of promoting students' identity exploration to the academic and development goals of education.

CONTACT

Mirit Sinai: msina@zahav.net.il
 Avi Kaplan: akaplan@temple.edu
 Hanoch Flum: huf@bgu.ac.il
 Dafna Manor: dmanor@012.net.il

INTRODUCTION

Exploration is considered a core adaptive process in identity formation (Grotevant, 1987). However, only little internal or external action of seeking and processing information in relation to the self...[linking all the creation of self-relevant meaning with an integrative affect]" (Flum & Kaplan, 2006, p. 100).

Schools provide an important context for adolescents' identity formation (Grotevant, 1987). However, only little research investigated the role of inferential environments, such as the school, in triggering adaptive self-exploration (see Flum, Kaplan, and Flum (2006) proposed a conceptual model for guiding educational interventions in promoting identity exploration. The model is comprised of three components that are held in constructive tension: triggering exploration, supporting a sense of safety, and scaffolding exploratory skills.

The current study describes a researcher-educator collaboration aiming to incorporate self-identity exploration into the Junior-High School literature curriculum.

The research question guiding the study was: What features in the teaching of literature to young adolescents may trigger, support and scaffold identity exploration?

THE EDUCATIONAL CONTEXT

The study took place in an agricultural youth village located in the center of Israel. Approximately 1,200 students attend the school in grades 7th to 12th, comprising a macro-context of Israeli society, with a range of demographic and economic characteristics (gender, ethnicity, and socioeconomic status). The school is implementing an innovative educational program of developing environmental leadership skills.

METHOD

Participants
Thirty-five 7th grade students in the environmental leadership track.

Procedure
The procedure involved the collaborative planning of a literature lesson that concerned a poem from the Junior-High national literature curriculum, written by an Israeli poet titled "My Childhood Was a Ship". The planning involved:
 1) Creating a trigger for identity exploration: A pre-lesson homework assignment asking the students to complete the sentence: "My childhood was"
 2) Supporting a sense of safety: The lesson began with a pre-lesson assignment asking the students to complete the assignment, legitimizing different experiences, including those of great difficulty. Students were also given the opportunity to read what they wrote (poems, sentences or only one word).
 3) Scaffolding students' exploration and literary analysis: The teacher read the original poem and facilitated a discussion of thoughts and feelings, comparing the original poem with the poem that the students had written. They provided scaffolds for a literary analysis of the poem.
 4) Triggering and scaffolding exploration: A post-lesson homework assignment asking students to write in journals about the experience of the lesson and of the poem to their identity.

Instruments
The data included an observation of the lesson, the students' pre-lesson homework assignments and post-lesson reflective journal entries, post-lesson focus-group conversations, and post-lesson student open-ended interviews.

ANALYSIS

Analysis identified meaning-units, and within them indications of exploratory actions and features of the lesson, that triggered, supported, and scaffolding identity exploration.

RESULTS

The results indicated that the assignment and the lesson were very effective in triggering identity exploration among many of the students: "The assignment gave me the opportunity to think about my childhood...to ask myself questions...even hard questions about who I am". Whereas the pre-lesson homework assignment provided an effective trigger to some, it was the lesson and the discussion over the experience of engaging in the lesson that triggered identity exploration in most students. After the lesson I could make an integration between what I wrote and the actual poem. Students also perceived the support and sense of safety provided by the teacher as crucial. Students' motivation for learning the poem, and their high quality literary analysis, could be related to the exploratory processes. "This year I really enjoy learning this subject. The teacher gives us space to express ourselves."

CONCLUSIONS

Triggering, supporting, and scaffolding identity exploration within the school curriculum can be an effective way to promote students' identity exploration. Formative processes as well as additive motivation to learn. Identity exploration in school should become a central educational goal (Flum & Kaplan, 2006).

REFERENCES

Birkson, E. H. (1964). Identity: Youth and crisis. New York: Harper.
 Bronfenbrenner, U., & A. Ulrich (Eds.). (1990). The ecology of human development: A process model of human development. Cambridge, MA: Harvard University Press.
 Grotevant, H. D. (1987). Towards a process model of identity formation. *Journal of Adolescent Research*, 2, 303-322.
 Kaplan, A. Flum, H. (2006). The role of the school in triggering and scaffolding identity exploration in adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 21, 1-14.
 Lounsbury, J. L., & B. A. Lounsbury (Eds.). (2006). Identity development in adolescence. New York: Springer.
 Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, G. R. Matteson, S. L. Archer, & J. L. Chodoroff (Eds.), *Ego identity: A handbook for psychological research* (pp. 3-31). New York: Springer-Verlag.

